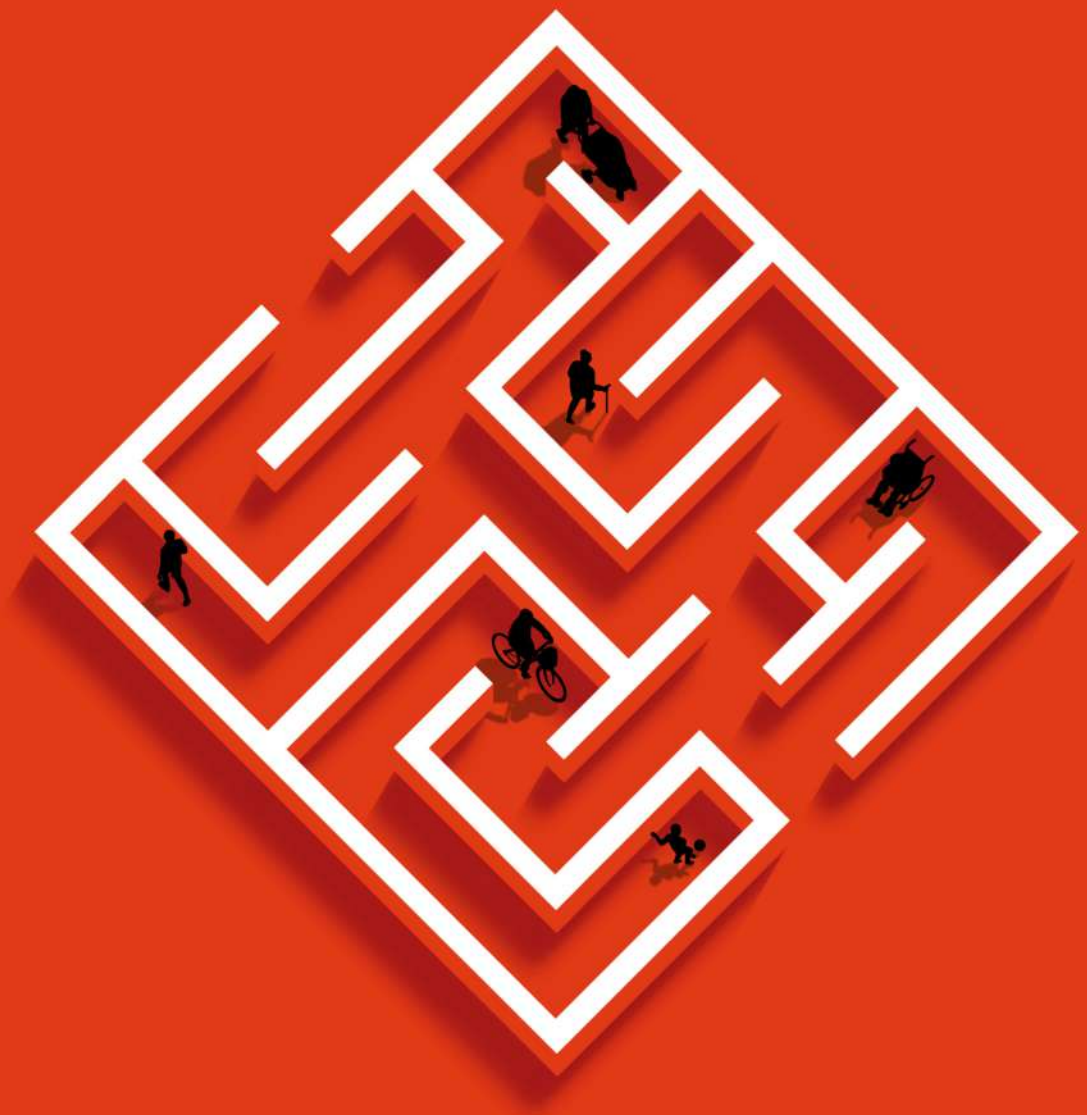
Salgın Döneminde Erişilebilirlik

Çalıştay Raporu

tasarım rehberleri

TÜRKİYE OMURİLİK FELÇLİLERİ DERNEĞİ

YUAM
YAPI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Salgın Döneminde Erişilebilirlik
Çalıştay Raporu

Eylül 2020

ISBN: 978-605-06463-1-3

Editörler: Serim Dinç, İnci Olgun
Grafik Tasarım: Serim Dinç
Kapak İllüstrasyonu: Gülzade Şentürk

tasarimrehberleri.com

tasarimrehberleri

© 2020, Tasarım Rehberleri

Bu dijital kitap kültür ve eğitim amaçlı hazırlanmıştır. Yayın hakları Tasarım Rehberleri ekibine aittir. Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde ticari amaçlı çoğaltılıp satılamaz.

ÇALIŞTAY ORGANİZASYON KOMİTESİ

Tasarım Rehberleri

İnci Olgun [Öğr. Gör. Dr.]
Mimar, Kentsel Tasarım Uzmanı

Serim Dinç
Y. Şehir Plancısı, Kentsel Tasarım Uzmanı

Ömer Devrim Aksoyak [Arş. Gör. Dr.]
Mimar, Kentsel Tasarım Uzmanı

Kumru Çılgın [Arş. Gör. Dr.]
Şehir Plancısı

Aylin Ayna [Arş. Gör. Dr.]
Mimar

Abdüsselam Selami Çifter [Doç. Dr.]
Endüstri Ürünleri Tasarımcısı

Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği

Ramazan Baş
TOFD Genel Başkanı

Duygu Kula
TOFD Kurumsal İletişim Sorumlusu

Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi

Sema Ergönül [Prof. Dr.]
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sunuş

Önsöz

TEMA 01. Mekânsal Erişilebilirlik

03 **TEMA 1.1**
Mahalle Ölçeğinde Erişilebilirlik

19 **TEMA 1.2**
Mekânlarda Salgın Etkisi ve Erişilebilirlik

TEMA 02. Ürün ve Hizmetlerde Erişilebilirlik

33 **TEMA 2.1**
Ulaşım Üzerinden Erişilebilirlik

41 **TEMA 2.2**
Sağlık Hizmetlerinde Erişilebilirlik

49 **TEMA 2.3**
Eğitimde Erişilebilirlik

TEMA 03. Sosyal ve Kültürel Erişilebilirlik

61 **TEMA 3.1**
Kültür ve Sanata Erişilebilirlik

69 **TEMA 3.2**
Dijital Erişilebilirlik

83 Erişilebilirlik Sözlüğü

> Kentin büyümesi ile algısal süreçlerimiz arasındaki karşılıklı bağlantıyı açıkça anlayarak, kentin evrimini düzenleyecek bazı yönlendirici ilkeler bulabiliriz.
>
> Gyorgy Kepes*

*Kent Ölçeğinde Dışavurum ve İletişim Üzerine Notlar", Kent Kültürü - Cogito Dergisi, Sayı.8

SUNUŞ

İnci Olgun, Serim Dinç
Tasarım Rehberleri

Toplumun tüm bireyleri olarak evlerimizde ilk defa uzun süreli bir tecrit ile karşı karşıya kaldık. Günlük rutinlerimizi geride bırakarak izole olduğumuz bu ortamda, kitlesel ölçekte sosyal kısıtlanmaya dair önemli bir deneyim yaşarken, böylesi bir izolasyonun bizi ne tür hislerle baş başa bırakacağını öğrendik. Ayrıca uymamız beklenen kısıtlamalar bize, "erişilebilirlik" kavramının kimin için ne anlam ifade ettiğini, ama daha da önemlisi hepimiz için ne anlam ifade etmesi gerektiğini de gösterdi.

Tanımlara baktığımızda erişilebilirlik, ulaşması kolay olduğu kadar kavranması ve anlamlandırması da kolay olan bir eylemsellik halini karşılamaktadır. Tanımın içeriği aynı ise de bugün erişilebilirlik ifadesinin karşılığı, farklılaşmış standartlar, buna karşı her zamankinden çok daha fazla hakların eşitliğini gözeten hizmet talebidir.

Hareket açısından engeli olmadığını düşünen birçok kişi ilk kez günlük yaşama katılımına dair dış engellere sahip olmanın nasıl bir his olduğunu tecrübe etti ve kısmen de etmeye devam ediyor. Ancak pek çok coğrafyada kamusal mekânları, çalışma alanlarını ve tüm kamusal etkinlikleri daha erişilebilir hale getirmek için politikalar ve uygulamalar geliştirilmeye çalışılıyor olsa da kapsayıcı bir erişilebilirlikten bahsetmek pek de mümkün görünmüyor.

Uygun yükseklikte tanımlanmış bankolar ya da sesli açıklama mönüleri ile sergi turları gibi erişilebilirliğe yönelik tüm yardımcı uygulamalar salgında herkesi daha güvenli hale getirecek bir yaşam standardı yaratmaktan şu an için uzak. Ancak gelinen nokta, daha ileriye nasıl gidebileceğimizi bize göstermesi açısından önemli. Diğer taraftan görünen o ki bu salgın için toplumun genelinin ihtiyaç duyduğu çözümlerin çoğu -bulunduğumuz yakın çevreden ihtiyaçlarımızı karşılamak ve kentin yoğun hareket sirkülasyonuna dâhil olmadan uzaktan çalışmak gibi- engelli insanların yıllardır talep ettiği çözümlerle aynı.

Her açıdan kapsayıcı ve erişilebilir bir toplum inşa etmek zorunda olduğumuz aşikâr. Pandemi sürecine hızla adapte edilen çalışma ortamları ve modellerinden bazıları erişilebilirlik adına güzel örnekleri ortaya çıkardı. Asıl önemli olan engelliler başta olmak üzere herkese hitap eden bu gelişmelerin COVID-19 sonrası dünyayı nasıl dönüştüreceği ve sürekliliğini nasıl sağlayacağıdır. Tasarım Rehberleri ekibi olarak da söz konusu sorular üzerine düşünmek ve sorulara cevap aramak üzere Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği [TOFD] ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi - Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi [MSGSÜ-YUAM] iş birliği ile 15.06.2020 tarihinde Salgın Döneminde Erişilebilirlik Çalıştay'ını gerçekleştirdik. Çevrim içi gerçekleştirdiğimiz çalıştay kapsamında erişilebilirlik kavramını içinde bulunduğumuz gündemin içeriği ve geleceğe dair öngörüler ışığında 3 tema altında farklılaşan 7 başlık üzerinden değerlendirmeye çalıştık.

TEMA 1. Mekânsal Erişilebilirlik

Mekânsal erişilebilirliğe dair düzenlemeler, kentsel sistem uygulamalarının en temel konusu olmakla birlikte yaşam alanlarımızın çoğu yeterli kalite ölçütlerini tutturmaktan oldukça uzak kalmaktadır. Söz konusu düzenlemelerin etkinliği ve sürekliliğinin sağlanması içinse her koşulda yararlanabilecek şekilde herkesi kapsaması, mekânın tüm kullanıcıları tarafından erişilebilir, ulaşılabilir ve kullanılabilir olması gerekmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişerek günümüze gelen tasarım yaklaşımları, engelli bireylerin mekânsal deneyimlerini iyileştirmekten öte yaş, beden, yeti veya engellilik gibi farklı durumlardan bağımsız olarak tüm bireylerin deneyimleyebileceği, erişebileceği mekânların tasarlanması ve uygulanmasını öne çıkarmaktadır. “Evrensel tasarım”, “kapsayıcı tasarım”, “herkes için tasarım”, “kullanıcı odaklı tasarım” gibi adlandırılan yaklaşımlar, mümkün olduğunca çok sayıda kişi için erişilebilen, anlaşılabilen ve kullanılabilen çevreler oluşturulmasını hedeflemektedir. Böylelikle, farklı bilişsel, duyusal, fiziksel veya gelişimsel yetenekleri olanlar da dahil olmak üzere herkesin mekânın aktif kullanımına dahil edilmesiyle bağlanma ve aidiyet duygusu oluşturan sivil yaşamın temeli de yaratılmış olmaktadır.

Tüm bireylerin ve grupların özgür ve rahatça toplumsal ve kentsel yaşama katılabilmesi için erişilebilir, kullanılabilir ve paylaşılabilir mekânların yaratılması tasarım ilkelerinin, kodlarının ve kentsel standartların olmazsa olmazıdır. COVID-19’dan edindiğimiz deneyimler de söz konusu zorunluluğu bizlere yaşayarak öğretmiştir. Söz konusu kapsamda, özellikle tasarım ve planlama disiplinlerinin mekânın ve mekânsal kalitenin geliştirilmesi için kişisel deneyimlerden yararlanarak sorunları veya olası potansiyel kullanımları tespit ediyor olması bu tema altındaki alt başlıkların belirlenmesindeki temel noktadır.

Tema 1.1. Mahalle Ölçeğinde Erişilebilirlik

COVID-19 ile birlikte evin dışında geçirdiğimiz süreyi kısıtlı tutmaya çalışmamız, ihtiyaçlarımızı en kısa süre ve mesafede karşılama isteğimizi her zamankinden daha kuvvetli hale getirdi. Bu talep ise yaya hareket mesafesi kavramını günlük hayat pratikleri içinde yeniden sorgulatırken, mahalle sınırlarımız içinde kullanımların ve hizmetlerin dengeli dağılımının gerekliliğini bir kere daha ortaya çıkardı. Söz konusu ihtiyacın tartışmaya açtığı mahalle ölçeğinde erişilebilirlik, kentsel donatılara ve açık kamusal mekânlara erişim kadar gıda başta olmak üzere tüm tüketilebilir ürünlere olan ihtiyacımızı en yakın noktadan temin etmeye olan gerekliliği ifade eder.

Kişisel yaşam alanlarımızın ilk kuşağını oluşturan mahallede erişime dair sorunları tanımlamaya, eşitsizlikleri vurgulamaya ve potansiyel çözümleri tartışmaya çalıştığımız bu bölümde kentsel faaliyetlerimizin hem niceliğini hem de niteliğini söz konusu başlık üzerinden nasıl geliştirebileceğimizi değerlendirmek istedik.

Mahalle ve çevresini birbirine bağlayan ulaşım sistemlerinin, erişilebilirliğe getirdiği katkı daha iyi tasarlanmış yürüyüş ve bisiklet yollarının oluşturulması ile sağlanırken özellikle hizmetlere dayalı canlı mahallelerin oluşturulması ve teşvik edilmesi belki de bu temanın en can alıcı noktası. Ayrıca kullanım içeriği zenginleştirilmiş kamusal mekanın, kentlinin sosyal yaşama katılımını güçlendirirken yerel düzeyde sağladığı koordinasyon ise diğer önemli bir konu. Tüm bunları tamamlayıcı son nokta, katılım araçlarının çoğaltılması ve yerele göre ayarlanmasının pandemi gibi kriz süreçlerini yönetmek açısından gerekliliği olup, bu çalıştayın da bir anlamda hareket noktasını oluşturmasıdır.

Günlük aktivitelere yakınlığı kolaylaştırarak temel hizmetlere erişim haklarını gözeten politikaların geliştirilmesi ve farklı grupların ihtiyaçlarına yönelik hizmetlere yakınlığın, kalite ve işlevsellik üzerinden sorgulanması, kaynakların sosyo-mekânsal dağılımı ile de bağlantılı olarak düşünülmesi bu bölümdeki tüm tartışmaların temelini oluşturmaktadır.

Tema 1.2. Mekânlarda Salgın Etkisi ve Erişilebilirlik

Yalnızca kentin kamusal boşlukları ve donatıları değil, ofis ortamlarımızdan evlerimize her gün kullanmakta olduğumuz pek çok mekân, içinde bulunduğumuz durum sebebiyle bambaşka kullanımlar ve gereksinimler doğrultusunda sadece plan şemaları ve fonksiyon uyarlamaları üzerinden sorgulanmaktadır. Kullanım alışkanlıklarımızın, mekânla olan ilişkimizi ve mekânın kendisini değişmez bir biçimde etiketlediğini ve şekillendirdiğini düşünürken bugün gündelik alışkanlıklarımız doğrultusunda mekânın yeni parametrelerle artık yeniden kurgulanması gerektiğini konuşuyoruz.

Yakın zamanda geçekleştirilmiş birçok araştırma, salgının uzaktan çalışmaya ve “pandemik uyumlu” ofis konfigürasyonlarına olan talebi arttıracağına dikkat çekmektedir. Büyük olasılıkla yaşamımızda dengeleyici etkileri olabileceği varsayılan bu durum, konuya her anlamda hassas bir yaklaşımı gerektirirken, COVID-19 sonrası ofis kurulumlarında hibrit çalışma düzenine ilişkin seçenekleri de çalışma psikolojisi ve verimi açısından tartışılır kılıyor.

Çoğu insan evin fiziksel ve zihinsel sağlığı korumak için bu dönemdeki en uygun korugan olduğunu varsaysa da tüm evler aynı nitelikli ortamı sağlamamaktadır. Diğer önemli nokta ise bedensel aktiviteyi sınırlayan iç mekân kullanımı beraberinde

SALGIN DÖNEMİNDE ERİŞİLEBİLİRLİK

davranış biçimlerinde olası değişimler konusunda da ciddi tereddütler yaratmaktadır. Kesinlikle bir tasarım meselesi üzerinden de değerlendirilmesi gereken bu süreci, Tema 1’in ikinci başlığı altında tartışmaya açarak gelecekteki araştırma ve uygulamalar için önemli soruları gündeme getirmeye çalıştık.

TEMA 2. Ürün ve Hizmetlerde Erişilebilirlik

Farklı kullanıcılar için ürün ve hizmetlere erişimi sağlayabilmek yasal düzenlemeleri ve takiben eylem planlarını oluşturmadan genellikle mümkün olmamaktadır. İlgili standartlara uygun ya da ihtiyacı karşılayacak standartta ürün ve hizmetleri geliştirmek, erişilebilir kılmak uzun süreli ve kararlı politikaları gerektirmektedir. Bununla birlikte, momentini kısmen kazanmış bir süreç ile de karşı kaşıya olduğumuzu biliyoruz. Bu noktada sürecin taşıdığı sorunlarla birlikte potansiyelleri tartışmak için kentli haklarının ne şekilde gözetilmesi gerektiğine dair ipuçlarını ulaşım, sağlık ve eğitim alt temaları üzerinden tartışmaya açtık.

Tema 2.1. Ulaşım Üzerinden Erişilebilirlik

Sosyal mesafe kavramının günlük hayatımıza yerleşmesi toplu taşımadan uzaklaşmayı getirirken hâlihazırda toplu taşıma araçlarında uygulanan normların kalıcı hale dönüştürülmesi kaçınılmaz oldu. Toplu taşıma kullanımında yeni davranış normları kadar özel araç kullanımını da tekrar gündeme taşıyan süreç, karantina sonunda nasıl bir ulaşım manzarası ile karşılaşacağımızın cevabına dair pek de olumlu manzaralar vadetmiyor. Motorlu taşıt kullanımı dışındaki alternatif seçeneklere dayalı erişilebilirliğin pandemi öncesinde belli bir ivme kazandığını varsayarsak tam da bu dönemde destekleyici açılımlara ihtiyacımız bulunmaktadır.

Aynı destekleyici açılım yaya hareketine yönelik olarak da geliştirilmelidir. Farklı yaş gruplarına uygun, güvenli ve konforlu yaya yolları oluşturularak bedensel ve duyusal yeteneklerin desteklenmesi, psikolojik ve kültürel alışkanlıkların gözetilmesi sağlanarak otonom hareketlilik kolaylaştırılabilir. Otonom hareketlilik, farklılaşan insan yetileri ve adaptasyon nedeniyle psiko-fiziksel çaba sarf etmeden çevrede hareket etme olasılığını ifade etmektedir. Bu hareketliliğin herkese tanınmış olması kentin gelişebilirliğinin bir göstergesi olacaktır. Sağlık ve güvenlik koşullarının sağlandığı ulaşım araçları ve yaya yollarının iyileştirilmesi, mikro hareketliliği destekleyen alternatif ulaşım araçlarının (elektrikli scooter gibi) da sürece dahil edilmesi ve yaya ile birlikte araç dolaşımı için erişilebilirlik adına öncelikli hususların belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda, olası düzenlemelerin neler olabileceğine ve kentsel yaşam kalitesi ile kullanıcı konforunun nasıl destekleneceğine ilişkin tartışmaları tema alt başlığımızda gerçekleştirmeye çalıştık.

Tema 2.2. Sağlık Hizmetlerinde Erişilebilirlik

Sağlık, sağlıklı olmak sadece hastalığın olmaması anlamına gelmemekte, bireylerin fiziksel, toplumsal ve psikolojik olumsuzluklar karşısında uyum sağlamasını, dirençli olmasını ifade etmektedir. Bu nedenle, sağlık hizmetlerine erişim toplumun bütününü birincil sırada ilgilendirmektedir. Pandemi öncesinde sağlık hizmetlerine erişimde farklı yaş gruplarına, yetilere veya engellilik düzeylerine sahip bireyler fiziksel erişim ve işlevsel kullanım konusunda kısıtlamalarla karşılaşırken, gelir düzeylerine ilişkin farklılaşmalar da sektördeki ekonomik engelleri oluşturmaktadır. COVID-19 ile birlikte bağlamsal faktörler başta olmak üzere fiziksel olarak ve faaliyet açısından sağlık hizmetlerine erişilebilirlikte şu an her zamankinden daha hassas bir noktadayız ve erişemeyenler derken toplumun daha geniş bir kesiminden bahsetmekteyiz. Yaşam kalitesi ve sosyal refahın en önemli parametresi olan sağlık, tüm coğrafyalarda yerel standartların ötesinde uluslararası normlara dayandırılmış bir hizmet tanımına sahiptir. Söz konusu normlar, erişilebilir mesafede sağlık tesislerinin konumlandırılmasından öte tesislerin beklenen hizmete cevap üretebilmesine ve ihtiyaca dayalı geliştirilen sağlık ürünlerinin kolaylıkla edinebilmesin dair açılımları getirmektedir. Kolaylıkla erişilebilen mesafeler, kolay anlaşılabilen ve kullanılabilen güvenli donanımlar, zaman kaybettirmeyen ve işlevsel mekân organizasyonu fiziksel bir erişimi mümkün kılarken bilgi ve teknolojinin ön planda olduğu bu dönemde toplumun yararlanabileceği sağlık hizmetleri ve bu hizmetlere nasıl erişebileceği konusunda net bilgilere sahip olması da önemlidir. Bu kapsamda, çalıştayın dördüncü çalışma grubunda, erişilebilirlik kavramını özellikle hizmetin sunumu ve geliştirilebilir sistem yaklaşımları bağlamı üzerinden pandemi ile birlikte hangi konuları daha öne çıkardığı tartışması ile ele almaya çalıştık.

Tema 2.3. Eğitimde Erişilebilirlik

Pandemi sürecinin ve beraberinde sosyal izolasyon uyarılarının takibi ile örgün eğitim yerini online eğitime bıraktı. Süreçteki kayıpları en aza indirirken, moral seviyesini yukarıda tutmanın

hedeflendiği yol haritasında yüz yüze eğitimin yerini tutmayacağı üzerinde neredeyse hemfikir olunarak ders kazanımlarını en iyi şekilde sağlayabilmek amacıyla haftalık programlar yeniden tanımlandı. Bir taraftan eğitim gruplarına formasyon türlerine göre farklı zorlukları ve imkânsızlıkları beraberinde getiren online eğitim, diğer taraftan herkes için erişilebilirliği ve fırsat eşitliği meselesini de gündeme taşıdı. Online eğitim için hem eğitmen hem de öğrenci tarafından ihtiyaç duyulan teknolojik donanımlara ve bilgiye sahip olmamak, olamamak erişilebilirlik konusunda yeni bir kriteri ortaya koyarken klasik eğitim pratiklerinin işe yaramadığı gözlenmiş oldu. Pandemi sürecinin daha da uzayacağı veya pandemi sonrasında dahi bundan sonraki kriz anlarına daha hızlı uyum sağlama adına müfredatta bazı derslerin dijital platformlarda devam edeceği düşünüldüğünde eğitime dair olası potansiyelleri online dışında hangi erişilebilir çözümlerle gerçekleştireceğimizi ve artık bize yabancı olmayan yeni sistemin nasıl iyileştirilebileceğini bu başlık altında tartıştık.

TEMA 3. Sosyal ve Kültürel Erişilebilirlik

Sosyal hayatın devamlılığı, gerek bireyler arası gerekse birlikte gerçekleştirilen etkinlikler bağlamında sürekliliğin sağlanabilmesi, içinde bulunulan ortamın psikolojik zorlukları da dikkate alındığında daha da önem kazanan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni yaşam alışkanlıklarını yavaş yavaş edinmeye başladığımız bu dönemde dijital erişilebilirlik bizi farklı bir hayat hızı ile şekillendirirken, diğer taraftan ekran ile olan temasın verimli hale nasıl dönüştürülebileceğinin yeni yollarını tartışmaya açtı. Kültür ve sanat belki de bu sürecin en zengin kazanımlarını her zamanki gibi kendinde toplayan en önemli alan oldu. Pek çok ülkede yaratıcı endüstrilerin önemli ölçüde yaşanan krizden etkilendiği ve içine düşülen zararın yine pek çok ülkede acil eylem kararları ile çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı süreçte yaratıcı paylaşımlara dair pek çok mecranın kapılarını erişime açtığına tanık olduk. Şimdi artık tüm bu yeni paylaşım platformlarının ne tür kazanımlar sağladığı ve yine de gerçek olanın hala hangi çözümleri beklediğini erişilebilirlik anlamında yeniden tartışmak istedik.

Tema 3.1. Kültür ve Sanata Erişilebilirlik

Sosyal hayatımızın, kişisel gelişimimizin, çevremizle ve diğer insanlarla etkileşimimizin önemli parçalarından olan kültürel ve sanatsal etkinlikler sosyal mesafenin arttırıldığı bu dönemde kesintiye uğramak veya biçim değiştirmek durumunda kalmıştır. Bu çerçevede kültürel ve sanatsal ürünün ve/veya ortamın yeni hali, deneyim(ler)in yeni biçimleri etkileşimin devamlılığını sağlayabilmek adına bir yandan tartışılmakta bir yandan da farklı biçimleri ile ortaya konulmaya çalışılmakta, denenmektedir.

Bu arayışlar içinde "bu gündem ve getirdikleri çerçevesinde kültürel ve sanatsal etkinler temasında erişilebilirlik meselesinin nasıl ön plana çıktığı", "genel itibariyle engelli, dezavantajlı bireyler odağında ağırlıklı olarak ele alınan erişilebilirlik meselesinin yeni hali ile nasıl tanımlanabileceği", "mekândan, çevreyle ve diğer insanlarla kurulacak etkileşimden bağımsız olarak düşünülemeyecek kültür-sanat paylaşımlarının yeni/alternatif biçimlerinin nasıl olabileceği ve olmazsa olmazları" akla gelen ilk sorular olarak söylenebilir.

Müzelerden konferans ve seminerlere, konserlerden tiyatro ve dans gösterilerine pek çok farklı alan için daha detaylı olarak ele alınabilecek durum, her bir bağlam için ve katılımcılardan/izleyicilerden sanatçılara her bir kimlik için ayrı gereksinimleri ve beklentileri de beraberinde getirmektedir. Bu oturum çerçevesinde, farklı alanlardan katılımcılar ile farklı durumlar, beklentiler ve gereksinimler üzerinden "alternatif yeni(ler)"in nasıl olabileceği; etkileşimi, paylaşımı, vs. mevcut gücünden eksiltmeden farklı biçimlerde de sağlayabilmenin mümkün olup olmadığı tartışılarak değerlendirilmiştir.

Tema 3.2. Dijital Erişilebilirlik

Bilgiye, sosyal hizmetlere, sağlık hizmetlerine, eğitime ve daha birçok hizmete erişimin uzaktan gerçekleştirildiği yeni yaşam biçimimizde dijital ara yüzlerin bizlere sunduğu olanaklarla ilgili farkındalığımız giderek artmaktadır. Daha önce yüz yüze gerçekleştirdiğimiz birçok hizmete ilişkin süreçlere günümüz koşullarında dijital ara yüzlerle, farklı platformda ve farklı etkileşim olanaklarıyla erişmekteyiz. Her ne kadar kısa ve/veya orta vadede dijital erişimin giderek artacağını öngörebilsek de doğru tasarlanmamış ara yüzlerin birçok kullanıcı için yeni bir erişilebilirlik sorun alanını ortaya çıkardığını görmekteyiz; çünkü gerek anlık çözümlere olan ihtiyaçlar gerekse de dijital platformlardaki rekabet nedeniyle yeterince olgunlaşmamış çözümlerle sıklıkla karşılaşabiliyoruz.

Günümüzde hala iletişimin önemini tartışırken, hem teknolojinin gelişmesi hem de yeni lokal ve küresel yaşam dinamikleri çerçevesinde oluşturulacak gelecek senaryoları, bizim yeni süreçlere/yaşam biçimlerine adaptasyonumuzu, gerekli çözümleri doğru şekilde üretebilmemizi ve toplumsal entegrasyonun en iyi şekilde sağlanabilmesini mümkün kılacaktır. Söz konusu doğrultuda internet tabanlı sistemlerin, "çevrim içi-bağlı" olma kavramının ve yeni etkileşim olanakları sunan dijital sistemlerin "erişilebilirliği" güncel bir inceleme alanı olup herkes tarafından eşit koşullar ve olanaklar sunabilecek stratejilerin nasıl belirleneceğini bu başlık altında tartışmaya açtık.

SALGIN DÖNEMİNDE ERİŞİLEBİLİRLİK

SONUÇ:

Erişilebilirliği birçok boyutu ile tartışmak mümkün ama en temel boyutunu erişim kısıtlılığının getirdiği yaşam kalitesine ilişkin sorgulamalar oluşturmaktadır. Evrensel bakış açısının ve herkesin eşit şartlarda erişiminin sağlanmasındaki gerekliliğin şu an toplum genelinde deneyimlendiği bu süreçte yeni olasılıkları ve fırsatları tartışmanın zamanıdır.

Çalıştayımızda, oluşturulan toplam 7 çalışma grubunda da "erişilebilirlik" kavramını, ihtiyaç ve öncelikler dengesi üzerinden sorgulamayı hedefledik. Tasarım ve planlama araçlarına yönelik yeni bakış açılarını geliştirmeye fırsat sağlayan bu çalıştayın, bilimsel üretim açısından da önemli bir paylaşım sürecini başlatacağına inanıyoruz.

Uluslararası ölçekte sivil ve ticari faaliyetlerin etkin bir şekilde askıya alınması, ekonomik, sosyal ve politik sistemlerimizin nasıl işlemediğine dair ayna tutarken, ne şekilde değişmeleri gerektiğine dair global bir bakışı gerekli kıldı. Pandemi, tedarik zincirlerinin ve üretim altyapısının karmaşık, iç içe geçmiş doğasından gelişmiş dünyanın yaşamı kolaylaştırıcı tüm servis altyapısına ilişkin kabul gören çoğu ağ yapısının son derece zayıf bağlantılarını ortaya çıkardı. Sağlık bahsi bu durumun en vahim manzaraya sahip olan konu başlığıydı.

Veba veya 1918'de İspanyol Gribi gibi büyük etkilere neden olan pandemilerin ardından COVID-19 kişisel yaşam alanlarımızdaki düzenlemelerden, global boyuta kadar sayısız değişikliği yaşattı bizlere. Söz konusu değişikliklerden hangisinin kalıcı etkisi olacak ve hangisi yeni normalimiz olarak devam edecek bilmiyoruz. Fakat yalnız veya yakınlarımız ile birlikte yaşadığımız bu sürecin herkes için farklı dinamikleri, kayıp ve kazanımları barındırdığını biliyoruz. Ortak amaçlar belirliyoruz kimi zaman, yaratıcılığımızla dayanışma modelleri oluşturuyoruz ya da kişisel penceremizin arkasında kabuğumuzun iç taraflarına çekiliyor, kendi bilincimiz ve olası sınırlılıklarımız ile yaratıcılığımızı keşfetmeye çalışıyoruz; üstelik hayatı küçük metrekarelere sığdırarak yapıyoruz bunu. Bir kısmımız kendisine daha fazla zaman ayırabiliyor, bir kısmımızsa kendimize ayıracağımız zamanı evde başka sorumluluklara teslim ediyoruz. Ekmek mayalıyor, sebze yetiştiriyor, çocuklarımız için öğretmenlik yeteneklerimizi gözden geçiriyoruz. Yine de bir şeyi fark ediyoruz ki aslında yaşamımız erişebildiğimiz veya erişemediğimiz şeylerin üzerinde biçimleniyor.

Modern yaşamlarımızı yeniden tasarlarken yapabileceklerimizin en iyisi neye ne kadar erişebildiğimiz ile alakalı; bizim yeterliliklerimiz ile değil. İşte bu dönemde yaşadığımız bu farkındalığı çalıştayımızda tartışarak, çözümler oluşturamasak bile sorunları doğru bir şekilde tanımlamaya çalıştık.

Başta tartışmaları uzman açılımları ile yönlendirerek oturum raporlarını itina ile sunan çalıştay moderatörlerimiz olmak üzere yaratıcı düşüncelerini ve fikirliğini tüm içtenlikleri ile paylaşan katılımcılarımıza değerli katkılarından dolayı teşekkür eder, yeni etkinliklerde ama daha da önemlisi fikirlerin gerçeğe dönüştüğü yaşam alanlarında sağlıkla bir araya gelmeyi dileriz.

ÖNSÖZ

Ramazan Baş
Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği Genel Başkanı

Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği olarak 20 yılı aşkın süredir sayısını hatırlayamayacağım kadar konferans, kongre, çalıştay, proje ve etkinlikler düzenledik. Tüm bu konularda en çok dikkat ettiğimiz şey merkezi yönetim, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak çalışmalarımızı sürdürmeye özen göstermekti. Yaptığımız çalışmaları genelde kapalı ve açık alanlarda binlerce kişinin katılımıyla gerçekleştiriyorduk. Ancak 2020 yılının başlarında öyle bir şeyle karşılaştık ki, tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz de pandemi dönemine hazırlıksız yakalanırken biz de dernek olarak bu dünyaya henüz hazır değildik. Geleceğe yönelik planladığımız çalışmaların çoğunu durdurmak zorunda kaldık. İnsan hayatı bizler için her zaman ön sırada geldi. Bu nedenle COVID-19 günleri başladığında öncelikle önlem alabilmek için derneği bir süre için kapatmak zorunda kaldık.

Daha önce yaptığımız çalışmalarla geleceği planlarken yaşamımızda COVID-19 yoktu, ancak bizler yine de dijital dünyanın önemini çok iyi biliyorduk. Projelerimizi aynı anda dijital dünya ile tanıştırmak için planlamaya başlamıştık. Örneğin, Türkiye genelinde başarıyla yıllardır yürütülen plastik kapak kampanyasını dijital oyun uygulaması ile çok daha geniş kitlelere ulaştırmak için temelleri çoktan atmıştık. Hatta yaratıcı yazarlık eğitimi almalarını sağladığımız çocuklarımızın yazdığı hikâyeleri ünlülerin seslendirmesini sağlayarak çocuklarımızı da dijital dünyayla buluşturmaya başlamıştık. Bu anlamda yapmış olduğumuz çalışmalar bize büyük bir avantaj sağlamış ve hayatımızda dijital dünyanın varlığını çok daha fazla önemsememiz gerektiğini daha iyi anlamıştık.

Pandemi dönemi boyunca eğitimlerimizi online dünyaya taşıdık. Birçok engelli çocuğumuz, gönüllü eğitmenlerden felsefe, medya, yoga gibi çok çeşitli alanlarda ve farklı konularda eğitim aldı.

Tabi bu çalışmalar ilerlerken, derneğin aynı zamanda maddi gelire de ihtiyacı vardı ve bunu da bir şekilde kaynak geliştirme çalışmaları ile karşılamak durumundaydı. Pandemide kaynak geliştirme amaçlı yaptığımız çok başarılı çalışmalar bir anda durmuştu. Bu dönemde kaynak geliştirme konusunda da dijital dünyayı nasıl daha iyi kullanabileceğimizi keşfettik.

2019 yılında 11 üniversiteli genç ile gönüllülük üzerine gerçekleştirdiğimiz gönüllü projesi tamamen fiziksel yakınlık gerektiriyordu.

Daha önce birçok çalışmayı birlikte gerçekleştirdiğimiz Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden hocalarımızla dijital bir platformda çalıştay düzenleyerek yeni bir deneyim kazandık. Farklı konularda kariyeri olan ve birçok meslekten daha önce desteklerini aldığımız gönüllü dostlarımız, gönderdiğimiz çalıştay davetimizi olumlu karşıladı.

Çalıştay konumuz "salgın döneminin / pandeminin erişilebilirliğin farklı boyutlarına etkisi" ile ilgiliydi.. Yedi ayrı oturum ve yedi ayrı tema başlığında gerçekleştirdiğimiz gönüllü destekleriyle gerçekleştirdiğimiz çalıştayda hepimiz gördük ki; bizler dijital dünyada akla gelebilecek her konuda topluma ulusal ve uluslararası anlamda başarılı hizmetler verebileceğiz.

Bu nedenle başta Tasarım Rehberleri ekibine, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi (MSGSÜ-YUAM) üyelerine ve tüm gönüllü katılımcılarımıza yürekten teşekkür ediyorum.

ÖNSÖZ

Sema Ergönül
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi

Pandemi ile birlikte günlük yaşantımızda çok da düşünmeden yaptığımız şeylerin ne kadar önemli ve değerli olduğunu anlamış olduk. Normal zamanda ihtiyaçlarımızı karşılamak, işimize gitmek için bile zorlanırken aslında bu zorlanmanın bile ne kadar kıymetli olduğunu düşünmeye başladık. Kent, mahalle ve sokak ölçeğinde 'Erişebilirlik' kavramının özgürlük olduğunun farkına vardık. Şüphesiz erişebilirlik kavramı herkes için farklı bir anlam ifade edecektir. Bu kapsamda, geniş katılımlı, farklı disiplinlerden konusunda uzman kişilerin yer aldığı 'Erişilebilirlik Çalıştayı'nda konunun farklı boyutları farklı açılardan tartışmaya açıldı. Pandemi süresince yaşanan problemler ve sonrasında alınması gereken önlemler çalıştay kapsamında üç ana başlıkta ele alındı. Mekânsal Erişilebilirlik, Ürün ve Hizmetlerde Erişilebilirlik ve Sosyal ve Kültürel Erişilebilirlik ana başlıkları altında Mahalle Ölçeğinde Erişilebilirlik, Mekânlarda Salgın Etkisi ve Erişilebilirlik, Ulaşım Üzerinden Erişilebilirlik, Sağlık Hizmetlerinde Erişilebilirlik, Eğitimde Erişilebilirlik, Kültür ve Sanata Erişilebilirlik ve Dijital Erişilebilirlik konularında deneyimler paylaşıldı.

MSGSÜ Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi (YUAM), Tasarım Rehberleri ve Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği (TOFD) işbirliği ile gerçekleştirilen 'Erişebilirlik Çalıştayı' sonuçlarının yerel yönetimler ve ilgili kurumlar için önemli kazanımlar sağlayacağını ümit ediyorum. Çalıştayın gerçekleşmesinde emeği geçen herkese, katılım ve değerli katkılarından dolayı tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunuyorum.

01

MEKÂNSAL ERİŞİLEBİLİRLİK

Fotoğraf: Melbourne, Avustralya. @tomrumble

TEMA 1.1
Mahalle Ölçeğinde Erişilebilirlik

Kapsam

Erişilebilirlik Çalıştayı'nın **Mekânsal Erişilebilirlik** teması altındaki 1. Çalışma Grubu'nun konu başlığı, **Mahalle Ölçeğinde Erişilebilirlik** olarak tanımlanmıştır.

COVID-19 pandemisi nedeniyle evin dışında geçirilen süreyi olabildiğince kısıtlı tutmaya çalışma refleksi, kişilerin ihtiyaçlarını en kısa sürede ve mesafede karşılama isteğini yeniden gündeme taşımış; bu talep, **yaya hareket mesafesi** kavramını günlük hayat pratikleri içine iyice yerleştirmiştir. Evin dışında, bu yaya hareket mesafesinin karşılandığı kentsel ölçek olarak ise **mahalle** ve sınırları öne çıkmıştır. Zira mahalle, en küçük kentsel birim olarak, (kamusal) hizmetler ile kullanımların dengeli dağılımı gerekliliğini ortaya koyarken; kentsel donatılara ve/veya açık kamusal mekânlara olduğu kadar, özellikle pandemi döneminde sağlıklı ve güvenli gıdaya erişimi de kendi sınırları içerisinde karşılanması gerekli bir gündelik ihtiyaç olarak hatırlatmıştır.

Mekânsal erişilebilirliğe dair düzenlemeler, kentsel sistem dahilindeki uygulamaların en temel konusu olmakla birlikte, yaşam alanlarımızın çoğu bu anlamda yeterli niceliksel ve niteliksel ölçütleri tutturmaktan uzaktır. Bu nedenle, günlük aktivitelere yakınlığı kolaylaştırarak temel hizmetlere erişim haklarına göre politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda mekânsal erişilebilirliğin etkinliğinin ve sürekliliğinin sağlanması için söz konusu düzenlemeler, herkesi her şartta yararlanabilecek şekilde kapsamak zorundadır. Araç kullanımının ne oranda ve ne şekilde azaltılması gerektiğine dair kararlarda farklı grupların ihtiyaçlarının gözetilmesi gerekirken; hizmetlere yakınlığın, kalite ve işlevsellik üzerinden sorgulanması kaynakların sosyo-mekânsal dağılımıyla da bağlantılı olarak düşünülebilir.

Buradan hareketle, iki oturum şeklinde organize edilen çalışma grubu tartışmaları, farklı disiplinlerden alanında uzman kişilerle ilk oturumda kendilerine yöneltilen sorular üzerinden yürütülmüş, böylece mesleki uzmanlıkların ve kişisel deneyim ile gözlemlerin de dahil edildiği bulgular ortaya konmuş; ikinci oturumda ise tespitler üzerinden şekillendirilen öneriler geliştirilmiştir.

Oturum Soruları

Çalışma grubunun ilk oturumu açılışında, çalıştay katılımcılarıyla tanışmak ve ilerleyen tartışmalarda ortaya konacak bilgi ve gözlemlere referans olabilmesi adına, katılımcıların

Çalışma Grubu 1 Katılımcı Bilgileri

Kumru Çılgın [Moderatör]
Şehir Plancısı | Tasarım Rehberleri, MSGSÜ

Cemre Baltalı
Sosyolog, Siyaset Sosyolojisi Yüksel Lisans Öğrencisi | TOFD

Ceyda Kinnap
Sosyal Hizmet Uzmanı | TOFD

Deniz Uyanık
Mimar | TOFD

Erkan Dernek
Gıda Operasyon Direktörü | TOFD

Hürriyet Öğdül
Şehir Plancısı, Kırsal Planlama Uzmanı | Tasarım Rehberleri, MSGSÜ

Papatya Seçkin
Peyzaj Mimarı | Tasarım Rehberleri, MSGSÜ

Serim Dinç
Şehir Plancısı, Kentsel Tasarım Uzmanı | Tasarım Rehberleri, İTÜ

Tahircan Yarımoğlu
Mimarlık Lisans Öğrencisi | Erişilebilir Kent Atölyesi

ikamet ettikleri mahallelerin hangileri olduğu sorulmuş ve bununla birlikte yine katılımcılardan mahallelerini iki sıfatla nitelendirmeleri istenmiştir. Buna göre, moderatör de dahil olmak üzere katılımcıların örneklendirdikleri mahalleleri ve andıkları özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Maltepe / İdealtepe – Sakin, yeşil
- Beşiktaş / Dikilitaş – Merkeze yakın, sakin
- Beykoz - Anadoluhisarı / Göztepe – Yeşil ve sakin, toplumdan kopmayan
- Kadıköy / Feneryolu – Sakin, huzurlu
- Güngören – Bahçelievler / Merter – Karmaşa, akrabalık ilişkileri
- Kadıköy / Osmanağa – Eski, canlı
- Fatih / Rami – Dar, gürültülü
- Kocaeli / Derince – Ulaşılabilir, kozmopolit
- İzmir - Güzelbahçe / Yalı – Ferah ve sakin, yeşil

Bu tanışma seansı akabinde, katılımcılara çalıştay öncesinde çalışma grubunun bir araya geldiği sırada yanıtlamak ve paylaşımda bulunmak üzere aşağıdaki iki soru iletilmiştir. Bu sorular, farklı disiplinlerden uzmanların, mesleki perspektiflerinin yanı sıra kullanıcılar olarak da mahalle özelindeki deneyimlerini öğrenebilmek ve buradan çıkarılabilecek sorun-potansiyel analizleriyle birlikte somut öneriler de geliştirebilmek amacıyla kurgulanmışlardır.

1. **Karantina sürecinde mahallenizdeki hangi hizmetlere güvenle erişebildiniz, hangilerine erişemediniz?**

Mahalle biriminin mekânsal dinamikleri üzerinden tartışmaya açılan bu soruya katılımcıların verdikleri yanıtlar şöyle olmuştur:

Mahalleler	Olumlu Deneyimler	Olumsuz Deneyimler
Maltepe / İdealtepe	Güvenle ve yürüyerek market alışverişine, eczaneye ve yeşil alana kolay erişebilmek.	Pazara gidilemediği için yalnızca marketlerin sundukları gıdaları tüketmek zorunda kalmak..
Beşiktaş / Dikilitaş	Market ve diğer alışveriş ihtiyaçları ile sağlık hizmetlerine kolay erişebilmek.	Sıkışık kent dokusu nedeniyle sakin ve güvenli yeşil alanlara erişememek; sağlıklı ve güvenli gıdaya erişememek; kentsel peyzaj eksikliği; estetik olmayan kentsel çevre; yetersiz kaldırımlar ve araç yoğunluğu nedeniyle yürüyüş yapamamak.
Beykoz - Anadoluhisarı / Göztepe	Sahile, yeşil alana kolay erişebilmek; kot farkının az olduğu elverişli yerlerde yürüme, dinlenme ve alışveriş ihtiyaçlarını kolay karşılayabilmek.	Mahallenin kot farkı nedeniyle yokuşta kalan kısımlarında yürüyerek hizmetlere erişememek; çocuklar için oyun alanlarının, gençler için vakit geçirebilecekleri alanların, yaşlılar için ise kolay erişilebilecek dinlenme alanlarının olmayışı.
Kadıköy / Feneryolu	Günlük ihtiyaçlara ve hizmetlere kolay erişebilmek; konutlarda balkonların yarattığı çeşitli imkânlardan faydalanabilmek.	Daha önce apartmanların giriş katlarında yer alan küçük esnafın, kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle mahalleden ayrılmak zorunda kalması ve yeni binalarda mülkiyet sahiplerinin küçük esnafa yer verilmesini istememesi sonucunda mahallenin bir süre sonra tamamen konuttan oluşacak olması ve dolayısıyla küçük esnafın hizmetlerine erişimin kaybolması endişesini yaşamak; yine kentsel dönüşüm projelerinin metrekare hesapları nedeniyle balkon kullanımının giderek azalacağını öngörmek.

Güngören – Bahçelievler / Merter	Markete, eczaneye, organik sebze-meyveye (mahalleye gelen ve mahallede sabit duran satıcılar sayesinde) ve parka / yeşil alana kolay erişebilmek; akrabalar sayesinde diğer ihtiyaçları karşılayabilmek	-
Kadıköy / Osmanağa	Küçük esnafın varlığı sayesinde yakın mesafede her çeşit ihtiyacı kolay karşılayabilmek; eczanelere kolay erişebilmek veya köklü komşuluk ilişkileri nedeniyle ilaçları bir başkası aracılığıyla eve sipariş edebilmek.	Farklı grupların erişilebilirlikle ilgili yaşadıkları kısıtlamalar ve sorunlar.
Fatih / Rami	Bakkal, market, sağlık ocağı ve pazarın yaya yürüme mesafesinde olması sayesinde günlük alışveriş ihtiyacını kolay karşılayabilmek.	Sahile ve yeşil alana yürüyerek erişememek.
Kocaeli / Derince	Market alışverişine kolay erişebilmek; bulunulan bölgede hizmet sağlayıcıların çeşitli aplikasyonları üzerinden sipariş verebilmek.	Küçük, dar ve az olmaları nedeniyle rekreasyon alanlarını sosyal mesafeyi koruyabilecek şekilde kullanamamak; sağlık hizmetlerine erişememek.
İzmir - Güzelbahçe / Yalı	Yerel, ulusal veya global hizmet sağlayıcılarına kolay erişebilmek; yeşil alana ve spor alanlarına yürüyüş mesafesinde erişebilmek; konut alanında hobi bahçesi kurabilmek sayesinde tarım deneyimine sahip olabilmek ve kendine yeterli sebze-meyve yetiştirebilmek.	-

2. **Mahalleniz sakinlerinin demografik ve toplumsal özelliklerini düşündüğünüzde, pandemi sürecini kimlerin avantajlı kimlerin dezavantajlı geçirdiğini düşünüyorsunuz; neden?**

Mahalle biriminin sosyal dinamikleri ve komşuluk ilişkileri üzerinden tartışmaya açılan bu soruya katılımcıların kendi deneyim ve gözlemlerinden çıkarımlarla verdikleri yanıtlar şöyle olmuştur:

Mahalleler	Avantajlı Kesimler ve Deneyimleri	Dezavantajlı Kesimler ve Deneyimleri
Maltepe / İdealtepe	Gençlerin ve orta yaş grubunun günlük ihtiyaçlarını mahalle içerisinde karşılayabilmeleri	Yaşlıların ve çocukların sokağa çıkma yasakları nedeniyle açık alanda yürüme, dinlenme, sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılayamamaları
Beşiktaş / Dikilitaş	Hemşerilik, tanışıklık ve mahalle kimliği/aidiyeti sayesinde güçlü komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin özellikle 65 yaş ve üstü sakinlerin ihtiyaçlarını karşılamada kolaylaştırıcı olması	Evden çalışma imkânı olmayanların, yerleşimde ve yakın çevresinde iş olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle işlerine özel araç veya toplu taşıma kullanarak gitmek zorunda kalmaları ve bununla birlikte pandemiye bağlı kısıtlamaların toplu taşıma imkânlarını da azaltması dolayısıyla işgücünde olan özellikle genç nüfusun dezavantajlı hale gelmesi; sokağa çıkma yasakları nedeniyle ev içine kapanmak zorunda kalan çocukların ve ebeveynlerinin yaşadıkları çeşitli sorunlar

Beykoz - Anadoluhisarı / Göztepe	Evden çalışma şansı olan kişilerin veya ebeveynlerin çocuklarıyla belirli mesafelerde dışarıya çıkma imkânı bulabilmeleri; kot farkının az olduğu yerlerde yaşayanların yeşil alana veya sahile yürüyerek ve kolay erişebilmeleri	Orta yaş grubundaki çalışan kesimin işe gidip-gelirken deniz ulaşımı seferlerinin sık olmamasından kaynaklı olarak merkezi yerlerden toplu taşımayla transfer yapma gerekliliği nedeniyle kalabalık ortamlarda riske açık hale gelmeleri; 65 yaş ve üstünün yeşil alanlardan ve dış mekânlardan kısıtlanmaları; engellilerin kot yüksekliğinden kaynaklı dik yokuşlarda, eğimsiz yerlerde ise kaldırımların kesintiye uğraması veya döşeme bozuklukları nedeniyle zorluk yaşamaları
Kadıköy / Feneryolu	Kentsel dönüşüm projeleri sonucunda konut kullanıcılarının değişmesiyle çocuk nüfusu artmış olsa da çocukların ve genç ebeveynlerinin konutlarında, konut bahçelerinde veya yakın çevrelerinde vakit geçirebilmeleri	Mahallenin çeşitli imkânları sayesinde daha önce ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilen 'aktif' durumdaki 65 yaş ve üstü kişilerin 'aciz' konuma gelmeleri; apartman görevlilerinin görev tanımları dışında üstlendikleri sorumluluklar ve bakkal çıraklarının mesai saatleri dışında da yoğun, ağır şartlar ve risk altında çalışmak zorunda kalmaları sonucunda bu iki grubun 'mağdur' olması; online alışverişlerin ve buna bağlı artan tedarik zincirlerinin kargo çalışanları başta olmak üzere bu zincirde çalışanların riske açık hale gelmeleri ve üzerlerinde büyük yükler oluşması
Güngören – Bahçelievler / Merter	Evde kalabilenlerin konut mekânını ve imkânlarını yeniden değerlendirerek birçok yeni hobi veya beceri elde etmeleri; yakın oturanlar açısından akrabalık ilişkilerinin iyileşmesi/ kuvvetlenmesi	Evde kalabilenlerin bilinçli-bilinçsiz online alışveriş aracılığıyla daha fazla tüketime yönelmeleri neticesinde kargo çalışanlarının risklere daha açık hale gelmeleri; seyyar satıcıların gündelik kazançlarını kaybetmeleri; kapanan mekânların çalışanlarının ilk gözden ve işten çıkarılanlar olmaları
Kadıköy / Osmanağa	-	Karantina sürecinde artan park halindeki araçlar nedeniyle erişilebilirliğin zayıflaması ve dolayısıyla engelli bireylerin kullandıkları güzergâhları değiştirmek zorunda kalmaları
Fatih / Rami	-	Mimari doku nedeniyle yoğun ve dar olan sokaklarda konutların balkonları, açık alanları veya bahçeleri olmadığı için buralarda kısıtlanmış olan yaşlı ve çocukların mekânsal ve sosyal olarak birçok sıkıntı yaşamaları
Kocaeli / Derince	Komşuluk ilişkilerinin gelişmesi; bir araya gelme, sosyal olarak örgütlenme istekleri ve/veya ihtiyaçları olanların normal şartlarda fiziksel olarak sağlayamadıkları şartları dijital ortamda gerçekleştirebilmeleri	Ekonomik yoksunluk yaşayan veya emeğinin karşılığını alamayanların; sosyal yardıma ihtiyaç duyanların; engellilerin; barınma ihtiyacını bu süreçte tercihen dışarıda giderememeyenlerin; yoğun bir nüfus içerisinde yaşamak ve/veya çalışmak zorunda kalanların enfeksiyon başta olmak üzere çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaları nedeniyle bu süreçte en dezavantajlı kesimleri oluşturmaları; çocukların ve üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim kapsamında birçok sorun yaşamaları
İzmir - Güzelbahçe / Yalı	Çalışmak zorunda olmayanlar	Çalışmak zorunda olanlar

> Şehir herkese bir şeyler verme kapasitesine sahiptir, ama bunun tek sebebi herkes tarafından yaratılmış olmasıdır.
>
> Jane Jacobs*

*Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, 2011.

Tespitler ve Bulgular

İlk oturumun başında yöneltilen iki soruya verilen yanıtlardan çıkarılan tespitleri ve bulguları; **mekânsal, toplumsal** ve **sınıfsal** olmak üzere üç ayrı dinamik üzerinden, özellikle farklılaşmalar kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Mekânsal dinamikler çerçevesinde, mahallelerin ilk olarak yaya hareket mesafesi; merkeze yakınlık-uzaklık; yürünebilir yollar-alanlar / yürünebilir olmayan yollar-alanlar; yeşil alanlara ve/veya rekreasyon alanlarına erişilebilirlik-erişilemezlik vb. farklılaşmalar üzerinden değerlendirildiği öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, yine mahalleler tanımlanırlarken sakinlik, hareketlilik, canlılık, karmaşıklık gibi niteliklerle ifade edilebilmektedir. Bu nitelikleri yaratanlar ve/veya değiştirenler ise, çoğu zaman mahallelerin sahip oldukları nüfus yoğunluğu, mimari doku, estetik çevre, kentsel dönüşüm eğilimi, sosyo-kültürel donatılar, farklı gruplara hitap edebilecek mekânlar ile açık-kapalı kamusal mekânlardır. Bunlar arasında, özellikle COVID-19 pandemisinde deneyimlenen karantina sürecinde güvenli ve sağlıklı gıdaya erişimde yaşanan sorunlar sırasında yer aldığı gibi, kentsel tarım uygulamalarının bireysel veya topluluk içindeki organizasyonu, üzerine düşünülmesi ve çözüm üretilmesi gerekli önemli gündemlerden birini oluşturmaktadır.

Mahallenin önemli bileşenlerinden biri olarak ev içi yaşama alanları da mekânsal dinamikler kapsamında değerlendirilmelidir. Mahallenin her ne kadar metropolle birlikte düşünülmesi gerekliliği yönünde tespitler olsa da, mahallenin aslında bir bileşeni olarak ev alanının da düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü eğitim, sağlık gibi neredeyse çoğu kamusal hizmet, pandemi dönemde ev mekânında karşılanmış; hizmet sektörü çalışanları da üretimlerinin çoğunu evlerinde gerçekleştirmişlerdir. Tüm bunlar, evin biçimlenişini zaman zaman bir kriz haline getirmekle birlikte, küçük evlerin veya buna göre tasarlanmamış mekânların birçok sorunu doğurduğu da deneyimlenmiştir.

Konuya bir başka pencereden bakılacak olursa, pandemi sürecinde hizmeti eve getiren uygulamaların artması, bunun erişilebilirlik sorununun karşısında çözüm olduğu yönünde yanlış bir algıyı da beraberinde getirmiştir. Hizmetlerin eve gelmesi de bir erişim olarak sayılabilse dahi, kişinin evden çıkamıyor olmasının bireysel zorunluluklardan mı çevre şartlarının olumsuzluğundan mı kaynaklandığına bakılmalıdır. Hizmetin eve getirilmesi bir çözüm değil, problemin bir alternatifidir. Bu hataya düşmeden daha erişilebilir, daha eşitlikçi bir kentsel sistem planlamak ve tasarlamak gerekmektedir.

Erişilebilirliğe ilişkin -hiçbiri yeni olmayan- mevcuttaki genel sorunların, pandemi sürecinde daha görünür hale geldiği anlaşılmaktadır. Her zaman göz önünde olan ancak görünmez kılınan sorunlar, pandemi gibi bir kriz karşısında daha somut, sert ve çarpıcı olarak öne çıkmışlardır. Bunu ilk defa fark eden ya da deneyimleyen kişilerin, özellikle engelliler açısından her gün birbirini tekrar eden sorunlar olduğu ayırdına varmaları gerekmektedir.

Toplumsal dinamikler çerçevesinde, pandemi sürecinin erişilebilirlik hususunda avantaj(lı)lar - dezavantaj(lı)lar ayrımı yarattığı; erişilebilirliğin ise farklı toplumsal gruplara özgü sorunları görünür kıldığı öne çıkmaktadır. Bu anlamda; çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar veya engelliler gibi tüm grupları tek bir potada eritmek yerine, farklı kapsamlarda değerlendirmek gerekliliği önemlidir. Bu noktada dezavantajlı grupların ama özellikle engellilerin gündelik hayat pratiklerine ilişkin kuramsal bir değerlendirmeye ayrıca değinmek ihtiyacı doğmaktadır.

Michel de Certeau, gündelik hayatı bir varoluş mücadelesi olarak görür ve bunun değerlendirmesini ‘stratejiler’ ve ‘taktikler’ üzerinden yapar -ki yurttaşlar da bu pandemi ve beraberindeki karantina sürecinde, konunun mücadele boyutunu fazlaca deneyimlemiş oldular. Michel de Certeau’nun stratejileri, gündelik hayat içerisinde, öznelerin dışında gelişen ve geliştirilen çeşitli “tepeden inme” düzenlemeleri ifade eder. Güçle ve prosedürlerle gelişen bu stratejiler, gündelik hayatı düzenlerken bazı kesimleri -özellikle de dezavantajlı toplumsal grupları- dışarıda bırakırlar. Bunun karşısında ise bu dışarıda bırakılan kesimler, stratejilerin kendilerini dışarıda bıraktıkları noktalarda gündelik hayatın içerisinde yer alabilmek için mücadele etmek üzere çeşitli taktikler geliştirirler. Pandemi şartlarını hesaba katmaksızın olağan gündelik hayat koşulları düşünüldüğünde, bu taktilere en çok ihtiyaç duyanlar, daha çok dezavantajlı gruplardır. Pandemi sürecinde bu durum yeniden değerlendirildiğinde ise neredeyse tüm toplum kesimlerinin

birer dezavantajlı grup haline geldiği görülmektedir. Bu süreçte birçok kişi, kendi rutinleri ve alışkanlıkları doğrultusunda bir şeyleri değiştirmek zorunda bırakılmışlardır.

Bununla birlikte, taktik alanının daha çok erişilebilirlik konusunda sorun yaşayan engelli bireyler tarafından kullanıldığından bahsedilebilir. Erişilebilirliğin olmadığı, stratejiler tarafından erişilebilirliğin sağlanmadığı noktada, engelli bireyler kendi taktikleriyle çeşitli alışkanlıklar edinmektedirler. Örneğin, engelliler için özel bir yol yapılmamış olması durumunda bireyler, yaşadıkları mahallelerde elverdiği müddetçe kendi güzergâhlarını ve buna bağlı gündelik ihtiyaçlarını karşılayabildikleri alanları/noktaları belirlemektedirler (rampası olan marketten alışveriş yapmayı tercih etmek gibi).

Ancak pandemi sürecinde birçok kesimin evde kalmaya başlaması, gündelik hayatın şartlarını da değiştirmeye başlamıştır. Kriz olarak adlandırılan pandemi gibi durumlarda, yani taktiklerin ve hatta stratejilerin dahi yeterli olmadığı bu süreçte oluşan boşluklarda, herkes kendine göre gündelik hayat rutinlerini düzenleyerek boşlukları doldurmaya çalışmıştır. Ancak herkes yeni düzenlemeleri "kendine göre" yaptığında (otopark yetersizliğine ek olarak karantina sürecinde artan park alanı arama-bulma eğilimi sonucunda engelli rampalarının önüne araç park etmeyi çözüm olarak görmek gibi) farklı grupları 'kesen' birçok sorun alanı ortaya çıkabilmektedir. Bu da aslında, mahalledeki tek bir marketin normal koşullarda 'erişilebilir' olması yeterli görülürken, böylesi koşullarda hiçbir şey ifade etmemesi sonucunu doğurmaktadır. Çünkü ortaya çıkan yeni parametreler doğrultusunda sadece erişilebilirliğini değil; marketin yakınlığı, güvenliği, yoğunluğu gibi değişkenlerini de hesaba katmaya başladıkça, aslında bir başka marketin daha iyi bir tercih olduğu görülse dahi o marketin erişilebilir olmaması, mevcuttakinin kullanımıyla hayati riskler doğurabilmektedir.

Bir yandan "kısmi erişilebilirliğin" eksik kaldığı, bir yandan da sadece erişilebilirlikle değil, toplumsal bilinç konusunda farkındalık yaratılması gerekliliği öne çıkmaktadır. Böylece, bir önceki örnek üzerinden somutlaştırmak gerekirse, rampanın önüne park eden araç sahibi artık bu tercihini bir alternatif olarak görmemeye başlayacaktır.

Rutin meselesi oldukça önemlidir, zira gündelik hayat içerisinde fark etmeden tekrar edilen bu hareketlerin ikame edilebilirliğini değerlendirmek gerekmektedir. Bir mahallenin erişilebilirlik unsurları pandemi benzeri kriz durumlarında ne kadar yeterli kalacak; dezavantajlı gruplar, -varsa- alternatifini bulabilecekler mi; bunu ne kadar kullanabilecekler; gündelik hayatlarına nasıl devam edebilecekler gibi soruları düşünmek bu noktada oldukça önemlidir.

Tüm bu aktarılanlara rağmen, pandeminin sorunları görünür kılmasının yanı sıra, olumlu bir takım anlam dünyası bileşenlerini de bilince çıkarttığı anlaşılmaktadır. Bunlar arasında farkındalıkların artması; empati eğiliminin gelişmesi; duygusal yaklaşımların çeşitlenmesi; içselleştirme pratiklerinin deneyimlenmesi; evde kalabilenler açısından duygusal ve içsel 'detoks' için vakit ayrılabilmesi; temasın ve dokunmanın değerinin fark edilmesi; hemşerilik, komşuluk, dayanışma ilişkilerinin yoğunlaşması; birlikte yaşama ve üretme ilişkilerinin artması ve buna bağlı mekânsal kullanımların olumlu anlamda değişmesi; iletişimin, dijital ortamda yürütülmesi sürecinde bazı şeyleri eksik bırakmasından hareketle öneminin ayırdına varılması; dijital dünyayla olan yoğun mesai dahilinde yeni bilgilerin öğrenilmesi gibi örnekler sıralanabilir.

Son olarak ise, yerel yönetimlerin bu süreçteki etkilerinin ve rollerinin toplumsal dinamikler açısından ne kadar önemli olduğunun ayırdına varıldığı ve sonraki süreçte yerel yönetimlere daha fazla roller düştüğünün öngörülebilir olduğu belirtilmelidir.

Sınıfsal dinamikler çerçevesinde en önemli ayrımın, karantina sürecinde evde kalabilenler ve evde kalamayanlar şeklinde karşılık bulduğu görülmektedir. Bu ise, özellikle çalışmak zorunda kalanların, işe gidiş-geliş yolculukları sırasında veya iş yerlerinde riske daha açık hale gelmeleri sonucunu yaratmıştır. Çalışma ve yaşama alanları farklılaşan kesimler açısından insan akışlarının ve hareketliliğinin artmış olması da risk yaratan unsurlardandır. Dolayısıyla bunun kendisi, bir planlama sorunu olarak öne çıkmaktadır. Pandemi sürecinde işini kaybedenler veya ekonomik olarak yetersizlikler yaşayanlar kadar, işi gereği daha fazla çalışmak ve sorumluluk üstlenmek zorunda kalanlar da olmuştur. Bu noktada tedarik zincirleri konusu ayrıca değerlendirilmelidir. Zira genel algı, mahalle ölçeğinin

her ihtiyacın karşılanabileceği bir birim olduğu yönündeyken, günümüzde mahallenin sırayla semt, ilçe, kent, ülke ve hatta küresel ölçeğe bağlanarak bu ihtiyaçları karşılayabilmek üzere kurduğu temasların ve yarattığı hareketliliğin, aslında evinde kalabilenler için çok fazla insanın dışarıda olmak / çalışmak zorunda olması sonucunu doğurması, pandeminin görünür kıldığı sorun alanlarından biri olarak vurgulanmaktadır. Bununla bağlantılı bir diğer önemli tespit ise, yerellerde küçük esnafa duyulan ihtiyaçtır. Kentsel dönüşüm projelerinin önemli sonuçlarından biri olarak mahallelerde azalan küçük esnaflığın ve buna bağlı artan zincir marketlerin, pandemi sürecindeki günlük alışverişlerin karşılanmasında çeşitli sorunlar yarattığı ve hatta online alışveriş yoğunluğunu artırdığı görülmüştür.

Öneriler

Çalışma grubunun ikinci oturumunda, yukarıda anılan tespitler ışığında katılımcılardan, değindikleri sorun alanlarına ilişkin kendi mesleki veya kişisel deneyimlerinden çıkarımlarla orta ve uzun vadede hayata geçirilebilecek somut öneriler geliştirmeleri talep edilmiştir. Böylelikle çalıştayın, hem kamuya hem de yurttaşlara önemli konu başlıklarında çeşitli faydalar sağlaması hedeflenmiştir. Erişilebilirlik sorunsalını temel alan bu öneriler, mahalle biriminin kapsadığı veya ilişkilendiği çeşitli konu başlıkları altında tanımlanmaya çalışılmıştır:

Konut tasarımı ve sektörü

Zamanın akışıyla birlikte ev içi ilişkiler de pandemi sürecinde değişiklik göstermiştir. Evde ilk başta geçirilen 'iyi' zamanlar, bir müddet sonra yerini "daralan alan" hissine bırakmıştır. Evleri planlar ve tasarlarken hobi mekânları hesaba katılmadığı için, bundan sonraki süreçte bu alanlara ilişkin de yeniliklerin düşünülmesi gerekmektedir.

Pandemi sonrasında konut değerleri ile tercihlerinin hangi kriterlere göre şekilleneceği şimdiden düşünülmesi gerekli başlıklardan bir diğeridir. Önceden depreme göre şekillenen tercihlerin bundan sonra pandemi sürecinde deneyimlenen sorunların çözümüne yönelik değişeceği öngörülebilir. Çünkü, afetler ve krizler gibi her kırılma, insan davranışları kadar sektörleri de etkilemektedir. Bu süreçte gayrimenkul sektörü takip edildiğinde, kişilerin daha şimdiden balkonu/terası ya da mümkünse bahçe kullanımı olan konutlara doğru tercihlerini yönlendirdikleri, bununla birlikte emlak fiyatlarının da etkilendiği görülmektedir.

İktisadi çerçevede "ihtiyaçlar sonsuz, kaynaklar sınırlı" mottosu, aslında bundan sonraki süreçte yapılacak olan bütün planlamalarda imkânların kısıtlı olması sorunuyla karşı karşıya kalınabileceğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik boyutun hemen her konuda unutulmaması gerekmektedir. Konut ihtiyaçlarında olduğu gibi, talep edilen özelliklerin ekonomik karşılıkları ulaşılabilirlik noktasında kişileri zaman zaman zorlayabilir. Gelir grubuna bağlı olarak bazı kesimler, ideal bir eve sahip olma lüksünden uzak kalabilirler. Bu nedenle maliyetlerin mümkün olduğunca ulaşılabilir ve karşılanabilir olması önemlidir. Aksi halde toplumsal ayrışma içerisinde gettolaşmanın artması riskiyle karşılaşılabilir. Ne planlanırsa planlansın, dünden gelen deneyimle yarına faydalı olabilecek bir toplumsallık ve mekânsallık aranmalı ve tüm bunlar çevresel olarak sürdürülebilir, ekonomik olarak kaynakları yönetebilir ve maliyetleri karşılayabilir olmalıdır. Eğer yoksa, önce kaynakların yaratılması veya varsa, kaynakların iyi yönetilmesi; gerçekleştirilebilir ve sürdürülebilir uygulamalar açısından kritik öneme sahiptir.

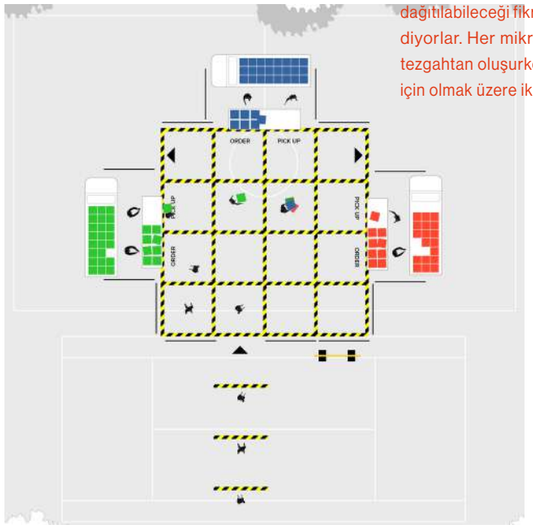
Ev – mahalle ilişkisi

Mahalle biriminin bir bileşeni olarak ev, yalnızca "kapalı bir kutu" olarak düşünülmemeli; evin fiziksel tasarımı kadar mahalleyle ilişkisinin kuvvetlendirilmesi de dikkate alınmalıdır. Ev; evden adım atıldığında binanın bahçesi; binanın bahçesinden çıkıldığında sokak; sokak ağıyla mahalle ve mahallenin kapsadığı semt ölçeğine kadar ev ile mahalle arasında kademeli bir ilişki kurulmalıdır. Evle bütünleşik hareket alanları tam bu noktada öne çıkmaktadır.

Örneğin mimar Christopher Alexander, bu kademelenme sırasında en alttaki sosyalleşme alanını "kapı komşuluğu" olarak nitelendirir. Önce iki kapı komşusu arasında bir ortak mekânın oluşturulmasının; sonrasında birkaç binanın sakinlerinin bir araya gelebilecekleri ortak açık mekânların kurgulanmasının; ötesinde ise birkaç sokağın sakinleri için mekânlar ayrılmasının

Hollandalı stüdyo Shift Architecture Urbanism, insanların COVID-19 pandemisi sırasında birbirleriyle temas etmeden taze ürünler satın alabilecekleri sokak gıda pazarı için bir model geliştirdi. “Hyperlocal Micromarkets”, müşterilerin COVID-19’un yayılma riski olmadan meyve ve sebze, süt ürünleri, et ve balık satın alabilecekleri bir kamu pazarları ağı konseptidir. Tasarım, herhangi bir kasabanın veya şehrin halka açık meydanlarına kolayca kurulabilen, insanların yerel alışveriş yapmasına ve aynı zamanda sosyal mesafe kurallarına uymasına olanak tanıyan 16 karelik ızgaralardan oluşmaktadır. Söz konusu öneri, dünyanın dört bir yanındaki pek çok şehrin - merkezi Rotterdam dahil - kamu pazarlarını kapatmak veya kısıtlamak için aldığı karara yanıt olarak geliştirilmiştir.

Shift’in önerisi, mevcut gıda pazarlarının yerel mahallelere bölünebileceği ve dağıtılabileceği fikrine dayanıyor. Onlara “hiper yerel ölçekte işleyen mikro pazarlar” diyorlar. Her mikro market, 16 karelik ızgara etrafında düzenlenmiş sadece üç tezgahtan oluşurken, bir giriş ve iki çıkış, her durakta ise biri sipariş ve biri tahsilat için olmak üzere iki tezgah bulunmaktadır.

Proje. Shift Architecture Urbanism, Hyperlocal Micromarkets.

gerekliliğine vurgu yapar ve böylece bir mahalle bütününde açık kamusal mekânların yaratılmasına ihtiyaç olduğunu ortaya koyar.

Bir araya gelme mekânları bu anlamda önemlidir; ki bu mekânlar yalnızca sosyalleşmek açısından değil, pandeminin devam etmediği ve sosyal mesafelenmenin aşıldığı zamanlar için deprem gibi afetler sonrasında da toplanabilmek amacıyla gereklidirler. Hatta buralarda küçük üretim alanlarının olması, birlikte üretime yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de düşünülmelidir. Bunların hepsi sosyo-kültürel ihtiyaçların giderilmesi için hayati önemdedir. Bu tür imkânlar, hem mahallelileri bir araya getirmekte hem de erişilebilirliği artırmakta önemli fırsatlar doğurabilir niteliktedir. Kısacası evden başlayacak şekilde ev ile mahallenin, ardından mahalle ile kentin bağlantılarını güçlü tutmak gerekmektedir. Bunları yeniden kurgulamak mümkündür.

Müşterek mahalle mekânları

Mahallelerde bir araya gelme, birlikte üretme ve kültür-sanat faaliyeti yürütme mekânlarının oluşturulmasıyla, sakinler kentin merkezi alanlarından ziyade kendi yerellerinde veya yakın çevrelerinde bu ihtiyacı karşılama imkânı bulabilirler. Londra Belediyesi’nin pandemi sürecinde hayata geçirdiği gibi mahallelerde “imece mekânları” tasarlanabilir ve imece kültürü ile mekânları mahalle örgütleriyle birlikte düşünülebilir. Ancak Türkiye’deki mahallelerin kendi aralarında birbirinden farklı dinamiklere sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda, prototip politika ve uygulamalar karşılıklarını bulamayacak; ihtiyaçları karşılayamayacaktır. Bu sebeple çözümleri de yere ve kültüre özgü üretmek önem arz etmektedir.

Mahalle ölçeğinde bir diğer müşterek alan/faaliyet olarak sayılabilecek olan kentsel tarımın ve üretimin, uzun ve büyük ölçekte düşünülerek yerel yönetim tarafından sistematize edilmesi ve yerel üretimin mahallede, semtte ve metropolde nasıl örgütlenebileceğinin planlanması gerekmektedir.

Mahallelerin müşterek mekânları kapsamındaki sorun alanlarından biri de, iş yerlerinin yani ticari birimlerin mahalle yerleşimini baskılayıcı nitelikteki alan kullanımlarıdır. Bu ticari birimler; yapı adalarındaki, sokaklardaki ve mahallelerdeki ortak açık mekânları azaltmakta ve hatta bazen işgal etmektedirler. Bu eğilim karşısında müşterek mekânların açılması, yerleşim alanının fonksiyonlara ayrılması gerekmektedir.

Yeşil alanlar

Avrupa’da yapılan çeşitli araştırmalara göre, yeşil alanların pandemi sürecindeki kullanımlarının oldukça arttığı ortaya çıkmıştır; çünkü çoğu Avrupa ülkesinde parklar ve yeşil alanlar Türkiye’de olduğu gibi kullanıma kapatılmamıştır. Oysa yeşil alanların kapatılmaması ve dolayısıyla parkların ulaşılabilir olması önemli bir karardır; zira dış mekâna ulaşamamanın getirileri ile götürüleri karşılaştırıldığında, Türkiye’nin aldığı kısıtlama kararları nedeniyle götürülerin daha fazla olduğu görülmektedir. Avrupa’da neredeyse her mahallenin kullanım alanları, kendi nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek büyüklükte ve çeşitlilikte olduğu için kişiler, sosyal mesafeyi koruyarak güvenli biçimde açık kamusal mekânları kullanabilmişlerdir.

Türkiye kapsamında bundan sonrası için düşünülmesi gereken; büyük ama az sayıda yeşil alan ayırmaktansa, bu yeşil alanları kentlerin içerisine dengeli ve mahallelerin nüfus yoğunluklarına hitap edecek şekilde planlamaktır. Parkların ulaşılabilir olmaları veya kişi başına düşen yeşil alan metrekaresini karşılamaları artık tek başına yeterli değildir; yeşil alanlarla birlikte içerisindeki kent mobilyalarının planlanması ve tasarlanması süreçleri de daha bütünlüklü, kapsayıcı ve yenilikçi şekilde değerlendirmeye alınmalıdır. Yeşil alanların erişilebilirliği, belirli bir süre içerisinde bu alanlara ulaşımın sağlanması kriterini de ortaya çıkartmaktadır. Mahalle ölçeğinden başlayarak kent bütününde bir yeşil ağ sistemi oluşturmak bu nedenle önemli ve gerekli görülmektedir.

Diğer yandan parklar yalnızca ‘yeşil’den ibaret değillerdir; parkları fonksiyonel olarak da kullanıma açmak gereklidir. Bitkilendirmeler veya diğer peyzaj ögeleri, bu anlamıyla önemli bileşenlerdir ve işlevsellik ve estetik açısından ihtiyacı karşılayacak doğru tercihler yapılması gerekliliğini hatırlatırlar. Zira bu bileşenler, aynı zamanda psikolojik sağlıkla da ilişkilidir. Bedensel sağlık kadar bedensel sağlığı etkileyen psikolojik ihtiyaçların da mekânsal olarak karşılanması önemlidir. Dolayısıyla çevresel tasarımların psikolojik sağlığı da gözetecek şekilde yapılmasına gayret edilmelidir.

Fotoğraf: Antwerp, Belçika. @tkon99

Kaldırımlar ve kent mobilyaları

Yol ve kaldırım genişliklerinde standartlara uyulması gerekliliği sıklıkla değinilen bir konu olsa da, ne yolların düzenlenmesinde ne de kent mobilyalarının tasarımında kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayabilecek standartların yakalanabildiği görülmektedir. Bu standartlar çerçevesinde örneğin bir kaldırımda iki kişinin yan yana yürümesi temel alınmaktadır, oysa çocuk arabası süren kadınların veya tekerlekli sandalye kullanan engellilerin ihtiyaçları bu standartlara dahil edilmemektedir. Sadece genişlikleri dışında, kaldırımların kesintiye uğramadan devamlılığının sağlanması veya uygun döşeme kaplamalarının tercih edilmesi de önemlidir. Mahallelerde kaldırımların bu anlamda yeniden düşünülmesi ve bisiklet parklarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Diğer yandan kent mobilyalarının ise yalnızca banklardan, çöp tenekelerinden veya ışıklandırmalardan ibaret görülmemesi ve her birinin niceliksel ve niteliksel olarak ihtiyacı karşılaması önemlidir. Örneğin oturma birimlerinin, yerellerdeki kullanıcı nüfusu düşünüldüğünde niceliksel olarak yetersiz kaldıkları ve tek tip tasarımları nedeniyle kullanıcı dostu olmadıkları deneyimlenmektedir. Yine yurtdışındaki bir çok kent mobilyası tasarımında, bir bisikletli kullanıcının bisikletini oturma birimine park edebildiği, şarj üniteleriyle entegre, çok kapsamlı ve tasarım çeşitliğine sahip oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla ülkemizde de kent mobilyalarının erişilebilirliği hususu, yenilikçi tasarım anlayışı gözetilerek önemsenmelidir.

Kompakt yerleşimler

Yurtdışındaki birçok belediyenin COVID-19 karşısında acil eylem planı hazırlayarak hayata geçirdikleri takip edilebilmektedir. Türkiye'ye göre dijital altyapıları daha gelişkin olan yerel yönetimlerin, bu avantajı kullanarak harekete geçmek noktasında daha kolay fırsatlar yaratabildikleri düşünülebilir, ancak Türkiye'de dijital platform kullanıcılığının çok az olması, kapsamlı eylem planlarının hayata geçirilmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Türkiye'de yalnızca gönüllük esasıyla bir takım dayanışma ağlarının gerçekleştirdikleri çeşitli faaliyetler olabilmiştir; ancak bunlar ne yazık ki ülke ölçeğinde oldukça yetersiz bir yapılanma olarak karşılık bulmuşlardır.

En önemlisi her mahalleyi birer 'ada', yani hiçbir yere erişimin olmadığı birer alan olarak farz edip, tüm ihtiyaçların kendi içinde karşılanabildiği, kendi kendine yeterli alanlar yaratılmalıdır. Burada da elbette yerel yönetimlerin ve muhtarlıkların çok önemli katkıları olacaktır. Melbourne'un "15 dakikalık mahalle", Paris'in "15 dakikalık şehir" gibi belediyecilik yaklaşımları, kompakt yerleşim tasarımına örnek olarak verilebilir. Nitekim 1800'lerde gerçekleşen kolera gibi salgınların, kentsel planlamanın dinamiğinde yaptığı değişikliklerde olduğu gibi günümüzde planlama ve tasarım açısından yeni bir kurguya fırsat tanıyıp tanımayacağı sorgulanmaktadır, zira dünya genelinde kapitalizmin baskısı nedeniyle bu tarihsel örneğin bugün ne kadar mümkün olduğu tartışmaya açık bir konudur. Bu nedenle kentlerin kompakt yapıda kendi çözümlerini üretebilmeleri gerekmekle birlikte, buna mahalleler özelinde başlanması önerilmektedir; çünkü Türkiye'de kentler gibi mahalleler de oldukça orantısız bir dağılıma sahiptirler.

Yerel yönetimlerin sorumlulukları

Mekânsal ve toplumsal dinamiklerin kesiştikleri noktada ve farklı dezavantajlı grupların farklı sosyo-mekânsal ihtiyaçlara sahiplilikleri çerçevesinde özellikle yerel yönetimlere oldukça önemli roller düşmektedir. Engelliler örneğinde, engellilerin politik hayata katılımlarının gerçekleşebilmesi için önce sosyal hayata katılımlarının sağlanması gerekmekte ve bu aşamada yerel yönetimlerin rolleri öne çıkmaktadır. Mevzuat, engelli bireylerin sosyal katılımları (sokağa çıkabilmeleri, kamusal mekânları kullanabilmeleri) hakkında, çevresel düzenlemeler başta olmak üzere sorumluluğun tamamını neredeyse yerel yönetimlere vermektedir. Bu anlamıyla belediyelerin kentsel mekânları engelliler için erişilebilir kılmaları gerektiği yönünde bir mevzuat kararından bahsedilebilmekle birlikte, buna rağmen bu uygulamaların tamamlanamamış olduğu da bilinmektedir. Daha önce düzenlenen alanların erişilebilir şekilde yeniden düzenlenmediği gibi, yeni yapılan alanlarda da bu kriterlerin ne yazık ki hâlâ karşılanmadığı görülmektedir.

Bu sorunun nasıl çözülebileceği konusunda ise katılım olgusu öne çıkmaktadır. Engelli bireyleri sürece dahil etmeden, onların ihtiyaçlarını öğrenmeden atılan her adım eksik kalacağı için, belediye meclislerinde engelli bireylerin yer almasının veya kent

konseylerinde engelli meclislerinin kurulmasının önemi büyüktür. Belediye meclislerinde veya kent konseylerinde engellilerin varlığı, özellikle imar komisyonlarında ya da faaliyetlerinde yönlendirici olabilmektedir. Görünürlük konusunda da önemli faydalar sağlayan bu katılım pratikleri, erişilebilirlik konusunda engelliler dışında herkesin görünürlüğünü de artırıcı işlevdedir. Yurttaşların kent konseyleri ya da mahalle meclisleri/örgütlenmeleri aracılığıyla görünür olmaları ve karar alma süreçlerine katılım gösterebilmeleri, yaşam alanlarımızı daha yaşanabilir kılmak ve erişilebilir hale getirmek için de kolaylaştırıcıdır. Sorunların görünürlüğünün, çözümlerinin görünürlüğü açısından da önemli olduğu düşünüldüğünde katılım konusu, kentleri erişilebilir kılmak için gerekli bir yaklaşımı oluşturmaktadır. Mekânsal anlamda evrensel tasarım ilkelerinden biri olan "eşitlikçi tasarım"ın sağlanabilmesi -yani eşit olunabilmesi- için, eşit olması gereken tüm farklı grupların yerel yönetimler tarafından görünür ve dinlenir olmaları gerekmektedir. Yurttaş katılımının yerel demokrasi için faydası burada ortaya çıkmaktadır.

Yerel yönetimlerin bu alandaki ilgili sorumluluklarını yeniden hatırlatması açısından pandemi sürecinin empati yoluyla biraz daha farkındalık yarattığını söylemek mümkünken, engellilik ve erişilebilirlik konularında yerel yönetimlerin kaynakların sınırlı olduğu gerekçesiyle harekete geçmekten kaçındıklarına şahit olunmaktadır. Hangi kaynakların, hangi önceliklere göre kullanılacağı noktasında etaplamanın nasıl yapılacağı sorusu önemli hale gelirken; engellilik meselesi ve erişilebilirlik koşulları, engelli asansörleri gibi bir takım yatırımları da gerekli hale getirmektedir. Oysa yaratılması gerekli bilinç, engelliliğin ve erişilebilirliğin yalnızca hâlihazırda bu kısıtlamaları yaşayanlar için değil, tüm yurttaşlar için önemli gündemler haline getirmektir. Nitekim, engelliler için erişilebilir olan her yer, tüm yurttaşlar için erişilebilir, kullanılabilir niteliğe kavuşacaktır. Dolayısıyla bu, yatırımların yalnızca engelliler için yapılıyor olduğu algısını ortadan kaldıracak, aslında herkes için yatırım yapıldığı gerçeğini ortaya koyacaktır. Engelliler için kenti erişilebilir hale getirecek her gelişme, tüm yurttaşlar için daha kolay bir kent yaratılabilmesine kapı aralayacaktır.

Yerel yönetimlerin pandemi krizi veya benzeri krizlere dair planları olmadığı da ortaya çıkmıştır. Yerel yönetimler bu anlamda kendi paydaşlarını bir araya getirerek olası benzeri durumlar karşısında hangi risklerin nasıl bertaraf edilebileceği gibi konularda ilkesel yaklaşımlar geliştirebilir veya yerel örgütlenmelerin ortaya çıkmasını teşvik edebilirler. AFAD örneğinde olduğu gibi, depremler akabinde nasıl ki kurumsal mahalle temsilcilerinin harekete geçirilmesi deneyimine sahibiz, belki salgın koşullarında da kamu kurumları veya yerel yönetimler nezdinde yerel örgütlenmelerin sürece dahil edilmeleri düşünülebilir.

Gıda güvenliği ve gıda işletmeciliği

Kimyasal süreçlerden geçmemiş veya endüstriyel olmayan organik gıda arayışına girilmişken, pandemi sırasında tersine işleyen bir süreç gözlemlenmiştir. Endüstriyel olmasına bakılmaksızın hijyen kaygısıyla paketli gıdaya olan eğilim artmıştır. Bu tersine işleyen eğilimin yeniden çözüme kavuşturulması noktasında gıda toplulukları kilit rolde öne çıkmaktadırlar, ki zaten gıda topluluklarının veya kooperatiflerin, bu süreçte yoğun bir taleple karşı karşıya kaldıkları anlaşılmaktadır. Tedarik zincirlerinin olabildiğince kısaltılması aşamasında bu toplulukların rolü büyük olacaktır. Bu aracılık sayesinde, kentlilerin üreticilerle kesintiye uğrayan bağları yeniden kuvvetlendirilebilir. Her mahallede bir gıda topluluğunun yaratılması ve yurttaşların adil, temiz ve sağlıklı gıdaya erişimlerinin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Pandemi kişilere, bazı şeyleri öğrenme veya bazı şeylerin farkına varma fırsatı sağlamış; özellikle hijyen ve sağlık konularında bilinçlenme oranını artırmıştır. Kişisel temasa veya yakınlığa dikkat etme ile el yıkama alışkanlıkları; ev içinde, toplu taşımada ya da açık mekânlarda olduğu kadar, açılmaları akabinde şüphesiz restorancılık sektöründe de devam edecektir. Dolayısıyla kişilerin artık farklı davranış kalıpları içerisinde olacağı ve buna bağlı taleplerinin artacağı öngörülebilir. Bazı işletmelerde mevcutta hiç olmayan tuvalet veya lavabo bölgesinin, bundan sonra işletme inisiyatifiyle oluşturulmaya çalışılacağı veya yerel yönetimlerin alacakları sorumluluklar kapsamında giderilecek konulardan biri olarak düşünülebilir. Hem yemek yenilen hem gıda üretiminin yapıldığı hem de kullanıcıların kendi kişisel temizliklerini yaptıkları alanlara dair bir takım önemli başlıkların gündeme gelmesi muhtemeldir. Bu anlamıyla işletmelere asgari zorunlu şartların getirilmesi, geliştirilebilecek öneriler arasında sayılabilir. Gıda konusuna odaklanıldığında ise, nelerin hayata geçirilebileceği düşünüldüğünde; gıda güvenliği, hijyeni, temizliği vb. uygulamaların bir kez daha gözden geçirilmesi gerekmektedir.

SALGIN DÖNEMİNDE ERİŞİLEBİLİRLİK

Eğitim

Erişilebilirlik konusunun bir tarafında kullanıcılar, diğer tarafında ise karar alıcılar ile tasarımcılar yer almaktadır. Erişilebilirlik günümüzde hâlâ -ve ne yazık ki- hem eğitim hem de uygulama hayatında sürdürülebilirlik kadar göz önünde olan bir kavram değildir. Oysa ilgili disiplinlerin lisans eğitimlerinde engellilik ve erişilebilirlik konularını odağına alan dersler/seminerler/çalıştaylar organize edilmesi gerekmektedir, ki farkındalık mesleki olarak erkenden başlayabilsin. Bu farkındalığı artırarak erişilebilirliğin nasıl sağlanabileceği üzerine düşünülmesi gerekmektedir.

Diğer bir bakış açısıyla ise pandeminin zorunlu kıldığı "uzaktan eğitim", her ne kadar online etkinliklerle özellikle engellilerin fiziksel erişimde yaşadıkları sorunları ortadan kaldırarak bir fırsat alanı yaratmış olsa da, bire bir eğitime ihtiyaç duyan down sendromlu gibi özel gereksinimli çocuklar ve gençler için telafi edilebilir süreçler kurgulayamamıştır. Dolayısıyla çok boyutlu ve hassas bir konuyu ortaya çıkartan eğitim üzerine, farklı grupların tüm gereksinimlerini karşılayabilecek yöntemler geliştirilmeli ve eğitim de erişilebilir kılınmalıdır.

Fotoğraf: Vashon Island, ABD. *Home-office*. @tspoonphoto

TEMA 1.2
Mekânlarda Salgın Etkisi ve Erişilebilirlik

Kapsam

Çalıştayın 2. Çalışma Grubunun konu başlığı **“Mekânlarda Salgın Etkisi ve Erişilebilirlik”** olarak tanımlanmıştır.

Pandeminin zorunlu kıldığı izolasyon nedeniyle hiç olmadığı kadar daha fazla vakit geçirdiğimiz ev ortamına ilişkin deneyimlerimizin ve buna bağlı olarak ihtiyaçlarımızın farklılaşması ve çalışma hayatına geri dönüldüğünde ofis ortamlarında veya kapalı kamusal alanlarda / karşılaşma mekânlarında sosyal mesafe ve hijyen kurallarına nasıl uyulacağı endişesi, iç mekânların yeniden organizasyonuna yönelik ilkeleri masaya yatırmamıza neden oldu. Bu kapsamda, konusunda uzman kişilerin katılımı ile deneyim aktarımları ve tartışmaları gerçekleştirdiğimiz oturumlarımızın ilkinde zamanın verimli bir şekilde kullanılması amacıyla katılımcılara, oturum öncesi verilerek ön hazırlık yapma imkânı sunulan “oturum sorusu” yönlendirilmiş ve katılımcıların konu ile ilgili görüşleri alınmıştır. Söz konusu oturumda mekânın yorumu/tanımı (ev ve ofis ortamı gibi iç mekânlar, kamusal alan gibi dış mekânlar vb.) katılımcılara bırakılmıştır. İkinci oturumda ise katılımcıların görüşleri, deneyimleri ve gözlemleri çerçevesinde birinci oturumda ortaya çıkan ana başlıklar üzerinden öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Oturum Soruları

“Pandemi öncesinde, süresince ve sonrasında kişisel kullanımımızda olan ev, ofis vb. yaşam alanlarımızdaki değişimler nelerdir ve neler olacaktır? Bu değişimlerin erişilebilirlik bağlamında sorun, potansiyel, çözümleme ve geleceğe yönelik oluşturacağı açılımlar nelerdir?”

İlk oturumda her bir katılımcıdan alınan değerlendirmelerle birlikte kapsama ilişkin 9 adet **“tema”** kurgulanmıştır. Bu temalar katılımcıların konuyla ilgili yaptıkları farklı açılımları içeren üst başlıkları oluşturmaktadır. Temalar, pandemi sürecinde mekân ölçeğindeki değişimleri ve erişilebilirliğe dair oluşan farklı içerikleri ortaya koymaktadır.

Süreç, ikinci oturumda oluşturulan bu 9 **tema başlığının** katılımcılara iletilerek katılımcıların bu alanlardaki tespit, yorum ve önerilerini iletmesi ile devam etmiştir. Bu oturumda süre konusunda daha esnek bir yöntem izlenmiş, katılımcılara karşılıklı soru sorma ve tartışma olanağı sağlanmıştır. Sonuç olarak her bir tema altında **“analiz-problem-öneri”** başlıkları oluşturulmuştur.

Çalışma Grubu 2 Katılımcı Bilgileri

Esin Hasgül [Moderatör]
Mimar | Tasarım Rehberleri, Kültür Üniversitesi

Ceren Tüfek
Mimarlık Lisans Öğrencisi | Erişilebilir Kent Atölyesi

Ece Postalcı
Mimar | MSGSÜ

Figen Erbek
Avukat | TOFD

Hande Zeynep Kayan
İç Mimar | MSGSÜ

Tuğçe Akgün
TOFD Yönetim Kurulu Üyesi | TOFD

Tuğçe Durmaz
Uzman Psikolog | TOFD

Tespitler ve Bulgular

Pandemi öncesinde, sürecinde ve sonrasında ev, ofis gibi mekân ölçeğindeki değişikliklerin birçok farklı içerik ve ölçekte etkilerinin görülmesi söz konusudur. Bu kapsamda, **mekân kullanımında** algılama ve dokunma süreçlerinin bir kaygı unsuruna dönüşmesi yapılan ilk tespitlerdendir. Örneğin, zorunlu olarak girilen kalabalık ortamlar bireylerin tedirgin olmasına ve sonrasında kendilerini karantinaya alma ihtiyacı duymalarına neden olmaktadır, buradan hareketle ev dışındaki tüm mekânların COVID-19 risk alanları olarak algılandığı söylenebilmektedir. Pandeminin ortaya koymuş olduğu bu algısal durumun oluşturduğu kaygı, mekân içi donatıların yeniden gözden geçirilmesine ve dolayısıyla mekânın iç ve dış erişilebilirlik meselesiyle birlikte düşünülmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Yaşadığımız, çalıştığımız ve vakit geçirdiğimiz alanlarda pandemi öncesi ve sonrasındaki erişilebilirlik konusu başka bir eleştirinin de odağında yer almaktadır. Ev, ofis gibi alanlardaki tasarlanmış mekânların mevcutta ne kadar erişilebilir olduğu önemli bir tartışma sorusu olmuştur. Özellikle pandemi süresinde evde kapalı kaldığımız zamanlarda daha çok vakit geçirmek isteyeceğimiz balkon, teras gibi açık alanların olmadığı veya var ise dar ve kullanışsız olduğu (tekerlekli sandalyenin yeterli manevra alanının bulunmaması nedeniyle balkona/terasa çıkamaması vb.) deneyimlenmiştir ve bu durum **erişilebilirlik** bağlamında sorun teşkil etmektedir. Ev-ofis arasında geçen süre ise ortak kullanım alanlarındaki erişilebilirlik sorunlarını daha da ön plana çıkaran bir içeriğe bürünmektedir. Örneğin, tekerlekli sandalye kullanan bir bireyin ofis içinde herhangi bir belge taşıması için birçok yüzeye temas etmesi ya da kapı kolu, asansör düğmesi gibi ev dışına çıktığımız anda ortak kullanılan alanlarda dokunmak zorunda olduğumuz yüzeyler, **temas** problemini ortaya koymaktadır.

Evde geçirilen sürenin artmasıyla iç mekân tasarımına ilişkin eksikliklerin ve engellerin fark edilmesi mümkün olmuştur. Örneğin, evde yenilen öğünlerin artması mutfak kullanımının fazlalaşmasını beraberinde getirirken, tekerlekli sandalye kullanan bir bireyin tezgâh yüksekliği nedeniyle ergonomik problemleri daha yoğun yaşadığını göstermiştir. Aynı şekilde, iç mekânı bölen kolonlar, banyonun /tuvaletin girişindeki kot farkları, kapı kirişlerinin yeterli genişlikte olmaması vb. engellilerin hareketlerini kısıtlamakta ve yaşam alanını daraltmaktadır. Bu durum, iç mekân tasarımlarının farklı hareket kabiliyetine sahip bireylere uygun olarak yapılmasının önemini ortaya koymaktadır. Ev, ofis gibi iç mekânların yanı sıra okulların pandemi döneminde kapatılması ve ancak normalleşme süreciyle beraber yeniden birer kullanım alanlarına dönüşecek olması konunun başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Burada pandemi sürecinden **farklı kullanıcı profilleri ve yaş gruplarının** farklı biçimlerde etkilendiği görülmektedir. Sınıf ortamlarının sadece bir eğitim mekânı değil aynı zamanda oyun alanı olarak da bir işleve sahip olduğu, bu süreçte daha iyi anlaşılmıştır. Pandemi sonrasında okulların/sınıfların çoklu işlevlerinin düşünülmesi ise **mekânsal dönüşüm** konusunun önemini vurgulamaktadır. Süreçte hijyen ve sağlık konularının bu yaş grubuna aktarılması, maske takılması ve sosyal mesafenin korunması gibi konuların onlara iletilmesi zorluk taşımaktadır. Çocukların taşıyıcılık oranlarının yüksek olması, bu kapsamda yeme-içme mekânlarındaki tabak-çatal, vb. eşyalarda plastik malzeme ile tek kullanımlık gereçlerin tercih edilmesi alınan önlemlerden biri olmuştur. Ancak bu noktada, plastiğin kırılganlığı güvenlik anlamında büyük sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sosyalleşme yönü çok hızlı ve kuvvetli olan çocukların denetiminin sağlanması ise bu yaş grubu özelinde yaşanan diğer bir zorluktur.

Mekân ölçeğindeki yaşam alanlarımızdaki dönüşümlere ve yeni gereksinimlere baktığımızda, balkon ve bahçe kullanımlarının gündeme gelmesiyle konut tipolojisi beklentisinde değişiklikler olduğu görülmektedir. Ofis mekânlarında ise “temassız ofis”, “hijyen koridoru” gibi kavram ve öneriler ortaya çıkmaktadır. Ev-ofis açık plan tasarımlarında “hijyen odaları, yüzeylerde dokunmadan yönetilecek dijital sistemler” gibi hayatımıza girmesi düşünülen bu yeni teoriler **tasarımda yeni temalar / dijital teknolojiler ve ekolojik yaklaşımlar** başlığına referans vermektedir. Tasarımda önemli bir yer tutan açık mekân anlayışının ve esneklik kavramının dijitalleşmesi ortaya çıkan öngörülerden bir diğeridir. Esnekliği sadece donatı ve mekân özelinde değil; dijital teknolojilerle mekân içi aktivitelerde ve organizasyonların işi gerçekleştirme biçimlerinde bir çözümleme yaklaşımı olacağı düşünülmektedir. Ev içi aktiviteye geldiğimizde; konut içinde kullanıcıların farklı misyonları bir arada yapma durumunda kalması, ev içinde çalışma alanlarının

> Saatin kendisi mekân, yürüyüşü zaman, ayarı insandır... Bu da gösterir ki zaman ve mekân, insanla mevcuttur.
>
> Ahmet Hamdi Tanpınar*

*Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 2015.

kurgulanması, balkonun evin en önemli noktasına evrilmesi bu değişimlerden bazılarıdır. Ev dışı aktivitelerde ise ev-sokak ilişkisinin değişmesi, dışarıya çıkma kavramı, bebek arabası veya bir tekerlekli sandalye ile kent yaşamının mevcut durumundaki zorluğunun pandemi sürecinde psikolojik bariyer ile daha da zor bir hale geldiği görülmektedir. Tüm bu durumlar açık alan kullanımlarındaki mekânsal standartların gözden geçirilmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Ev-iş arası durumu online yürütme sürecinin ilerleyen zamanlarda dönüşümlü ofis kullanımlarına evrileceği için aslında bir diğer önemli tema olan **pandemi ile yaşamak / sosyo-psikolojik açılımlar** konusu ortaya çıkmaktadır.

Kent ölçeğinin mekânsal pratiğe yansımalarına bakıldığında ise yapılabilecek eleştiriler yaya odaklı ve insan ölçekli kentlerde yaşamadığımız gerçeği ile başlamaktadır. Pandemi, bu süreçte ilk vazgeçilen yerlerin alışveriş merkezleri, en fazla talep gören / aranan yerlerin de açık yeşil alanlar olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, mekân özelindeki ihtiyaçlarımıza uygun olarak **mekânsal hiyerarşi ve önceliklerimizin** neler olduğunu sorgulamak önem kazanmaktadır. Aktivitelerimizin ev ortamına taşınmış olması nedeniyle pandemi sürecinde kişisel alan, özelleşmiş köşeler, mahremiyet, konut içi fiziksel ve sosyal aktivite gibi dönüşüme uğrayan kavramlar **konut içi farklı aktivite alanları** konusunu gündeme getirmektedir. Balkon, bahçe kullanımlarının gündeme geldiği bu dönemde sadece oda ölçeğinde değil; örneğin, her apartmanda ortak bir yeşil alan organizasyonu gibi mekân tasarımı ve üretimlerinde **yeni yasal düzenlemeler / mekânsal standartlar** öngörülebilir. Tüm bu açılımların ortaya koyduğu bir diğer önemli konu ise yapılan tespit ve problemlerin çözümüne yönelik geliştirilecek yeni yaklaşımlarda erişilebilirlik kavramının boyutunun, içeriğinin ve kapsamının yeniden ele alınması olacaktır. Buradan hareketle; tartışmalar ve geleceğe yönelik ortaya atılacak hipotezlerde **dijital erişilebilirlik ve mekânsal erişilebilirlik** kavramlarının bir arada düşünülmesi de bir diğer önemli temayı oluşturmaktadır.

Öneriler

İlk oturum sonucunda ortaya çıkan temalar ikinci oturumun odak tartışma başlıklarını oluşturmaktadır. Söz konusu temalar konuya ilişkin analiz, problem tanımı ve geleceğe dönük öneriler çerçevesinde ikinci oturumda tartışılmıştır.

1. **Mekân Kullanımı ve Temas:**

Mevcut durumda erişimi engelleyen pek çok etmen söz konusuyken dünyanın öngöremediği bir kriz bu engelleri daha da artırmıştır. Asansör, kamusal tuvalet, toplu taşıma, hastane gibi ortak alanların hijyeninin sağlanmasının zorluğu olası bir problemdir. Özellikle engelli bireyler için ortak mekânların kullanımları daha da riskli bir hale gelmiştir. Mevzuatta yer alan standartlara uyulmadığı için engelli bireylerin dış mekânda erişimini / hareket edebilmesini sağlamak amacıyla ihtiyaç duyduğu yardımlarda yakın temas sorunu ortaya çıkmaktadır. Ev, ofis gibi iç mekânlarda ise tasarım eksiklikleri ve standartların uygulamadaki eksiklikleri süreç içinde deneyimlenmiştir. Ofis ortamlarında yaşanan problemlere yönelik önlemler alınmalıdır ve ev ortamındaki koşullar da bu bağlamda yeniden gözden geçirilmelidir. Çalışan engelli bireylerin evden online çalışma sistemine geçirilmesi gerekmektedir.

Şekil 1. Pandemi sürecinde asansör ve ortak alan kullanımı. Kaynak. Url-1

Şekil 2. Pandemide farklı kullanıcı profilleri ve yaş grupları özelleşmesi Kaynak. Url-2

Şekil 3. Pandemi sürecinde değişen kullanımlara dair mekânsal dönüşümler. Kaynak. Url-3

Temas konusu ise sosyalleşme ve dokunma duyusu ilişkisi yüksek bir toplum olarak bizler için önemli sorunları beraberinde getirirken tekerlekli sandalye kullanan, görme engeli olan vb. hareket yetenekleri sınırlı bireyler için yaşam fonksiyonu olan dokunmanın vazgeçilemezliği söz konusu bireyleri yüksek risk altında bırakmaktadır. Örneğin, kamusal iç mekân olarak tarif edebileceğimiz metrobüs, metro gibi toplu ulaşım araçlarındaki temas yüzeylerinin veya hareket edebilmek için sürekli tekerleklerinin çevrilmek zorunda olduğu tekerlekli sandalye donatısının virüsün yayılmasını hızlandırması ve aynı zamanda bulaşma ihtimalini artırması söz konusudur. Bu noktada engelli bireylerde temasın mecburi doğrultuda kullanılması sonucunda risk faktörü arttığı için engelli bireylerin kent içindeki varlıklarını tespit ve belgeleyen bir veri tabanı sistemi geliştirilmelidir. Bu bireylerin yerel kuruluşlar ve yönetimlerle ilişkisi kuvvetlendirilmelidir. Toplu taşıma, asansör gibi kapalı mekânlara yönelik farklı duyuların kullanılabileceği tasarımlar öngörülmelidir.

2. **Farklı Kullanıcı Profilleri ve Yaş Grupları**

Pandemi sürecinde özellikle engelli bireyler, yaşlılar ve çocuklar için farklı sorunlar gündeme gelmiş ve farklı ihtiyaçlar doğmuştur.

Engelli bireyler özelinde sorunların çok yönlü olması söz konusu olurken, farklı hastalıklara sahip grupların temastan etkilenme sürelerinin değiştiği gözlenmiştir Bu nedenle, mekânsal çözümlemelerde farklı kullanıcı profillerinin ve yaş gruplarının ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Kullanıcı odaklı tasarım ve çözümlemeler geliştirilmelidir. Pandemi gibi kriz anlarının yönetiminde farklı kullanıcı profillerini bir araya getirecek (örneğin dede-torun, vb.) online terapiler, kurslar vb. etkinlikler düşünülmelidir. Herkes için tasarım prensipleri pandemi süreciyle birlikte yeniden ele alınmalıdır.

3. **Mekânsal Dönüşümler**

Pandemi ile farklılaşan ihtiyaçların mekân içindeki değişim ve dönüşümleri beraberinde getirdiği düşünüldüğünde özellikle konut içi farklı dönüşümlere gidilmesinin ve her kullanıcının isteğine ve ihtiyacına uygun olarak mekân düzenlemelerinin yapılmasının gerekliliği öne çıkarken ülkemizde 2+1, 3+1 gibi

standart konut tasarım tiplerinin tercih edilmesi söz konusu gereklilik önünde bir engel teşkil etmektedir. Kullanıcı taleplerinin de göz önünde bulundurularak konutun ihtiyaç halinde bölümlere ayrılması, sabit zonların ve değişken bölücülerin tasarlanması gibi esnek çözümlemelerin geliştirilmesi önerilmektedir. Aynı şekilde, online platformların arka planını oluşturacak duvarların tasarımı, ses geçirmeyen odaların yaratılması, sosyal mesafeyi sağlayan turnike sistemlerinin geliştirilmesi gibi çözümler de mekânın koşullara uygun olarak dönüşümünü sağlayacaktır.

COVID-19 sürecinde mekânsal kullanımlara yönelik hijyen kavramı ile ilişkilenecek sorunların/ ihtiyaçların da olduğu görülmektedir. Bunlara üretilecek cevaplar arasında konut, ofis ve diğer işlevlere yönelik mekânlarda bir ön giriş / hijyen alanı veya kıyafetlerin/eşyaların bırakılabileceği bir depolama alanı tanımlanabilir. Kamusal iç mekân özelinde ise kendi kendini temizleyen kumaşlar gibi nano-teknolojik gelişmelerden yararlanılabilir.

Şekil 4. Süreç içerisinde ve sonrasında öngörülen yeni tasarımlar. Kaynak. Url-4

Şekil 5. Pandemi sürecinde mekanlarda sosyalleşme, doğa ile etkileşim arayışları. Kaynak. Url-5

4. **Tasarımda Yeni Temalar / Dijital Teknolojiler – Ekolojik Yaklaşımlar**

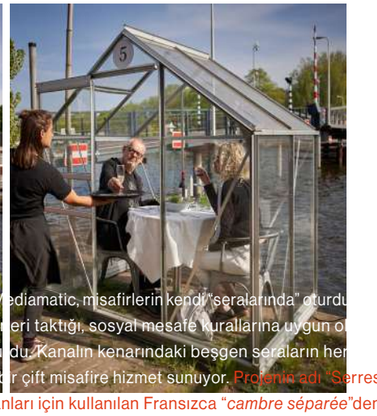
Konut tasarımlarında ortak kullanım alanlarının yetersizliği, doğa ile ilişkili konut alanlarının azlığı, herkes için tasarım odaklı üretimlerin göz ardı edilmesi süreçte ortaya çıkacak yeni temalara referans olacak önemli sorunsallardır. Bu kapsamda, pandemi sürecinin mekânsal öğreticiliğinden yararlanılmalıdır. Herkes için tasarım kriterleri gözden geçirilmeli, dijital teknolojiler tasarımda bir girdi olarak kullanılmalıdır. Yine ekolojik tasarım yaklaşımları pandemi gibi zorunlu mekân kullanımlarında önemli bir veriye dönüştürülebilir.

5. **Pandemi ile Yaşamak / Sosyo-Psikolojik Açılımlar**

Pandemi sürecindeki en önemli sorunlardan bir diğeri de komşuya / arkadaşa erişim, bir diğer deyişle sosyalleşmedir. Bu kapsamda, kültürel kodlara ve buna göre şekillenen yaşam biçimlerine uygun tasarımlar yapmak önem kazanmaktadır. Bireysel yaşamaya alışkın olmayan bir toplum için kontrollü bir şekilde sosyalleşebileceği güvenli mekânların yaratılması kriz anlarına toplumun uyum sağlama yeteneğini de artıracaktır. Mekânlara yapılabilecek ek müdahaleler ile anahtarlı / denetimli doğal çevreler, apartman içi sosyal mekânlar yaratılabilir.

Amsterdam sanat merkezi Mediamatic, misafirlerin kendi "seralarında" oturdu ve ev sahiplerinin yüz siperleri taktığı, sosyal mesafe kurallarına uygun o bir yemek deneyimi oluştu. Kanalın kenarındaki beşgen seraların her aynı evden olması zorunlu bir çift misafire hizmet sunuyor. Projenin adı "Serres Séparées", özel yemek alanları için kullanılan Fransızca "*cambre séparée*"den oluşturulmuş bir kelime oyunu. Yemek bölmeleri birbirinden ayrı ancak, samimi; görünür ve halka açık. Dört farklı tabaktan oluşan bitki bazlı yemekler uzun ahşap tablalar sayesinde masalara sunuluyor. Böylelikle, garsonların seralara girmeden servis yapmasına imkân sağlanmış oluyor.

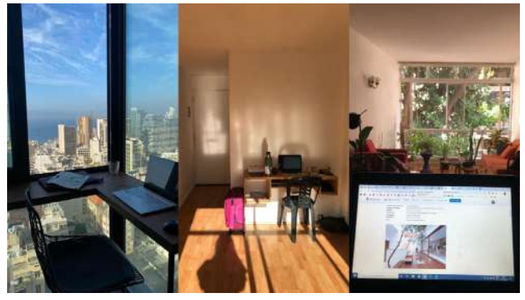
Hükümet "hedefli" bir evlere kapanma yaklaşımı benimsedi. Bu yaklaşıma göre insanlar evde kalmak zorunda değil; sadece dokunma gerektiren işletmelerin - güzellik salonları gibi - kapanmasını istedi. Serres Séparées restoran konsepti, Hollanda hükümetinin 'altı fitlik bir toplum' olarak adlandırdığı bir ortamda hâlâ samimiyeti deneyimleyebileceğinizi kanıtlıyor.

Proje. Mediamatic Serres Séparées, Amsterdam/Hollanda.

Karantina ve hareket kısıtlamaları sonucunda eğitim, kurs, terapi gibi toplu aktivitelerin online platformlara taşınmasıyla birlikte bu aktivitelere talebin azaldığı görülmektedir. Hem birebir yapılan aktivitelerdeki olanakların olmaması hem de dijitalleşmeye hızlı adaptasyonu sağlamanın zorluğu bir sorunsaldır. Söz konusu sorunla baş edebilmek için pandemi gibi süreçlerle birlikte yaşamanın olası taktiklerinin neler olabileceği değerlendirilirken özellikle mekânların sanal ortamlara nasıl yeni arayüzlerle aktarılabileceği de tartışılmalıdır.

6. Mekânsal Hiyerarşi ve Öncelikler

Karantina sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlarımız mekânlardaki önceliklerimizi fark etmemizi sağlamış ve bu önceliklerin farklı kullanıcı gruplarının erişilebilirliği üzerinden değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Evde kalma eyleminin bir öğretisi olarak birincil önceliğimizin açık, sosyalleşilen ve doğa ile iletişim kurulan alanların olduğu görülmüştür ve bu doğrultuda mekân sadece fiziksel değil; psikolojik boyutuyla tasarlanması gereken bir nesne olarak düşünülmeli ve tasarlanmalıdır. Kullanıcıların konfor şartlarını karşılayacak daha doğru ölçülerde tasarlanmış, aydınlık, doğal havalandırma imkânı olan, ihtiyaçlara göre dönüştürülebilen esnek mekânlar üzerine projeler üretilmelidir. Kamusal alanla sınırlı kalmayan, mülkiyet içerisinde de oluşturulacak yeşil alanlar ile önceliklerimiz karşılanabilir.

Şekil 6. Evde kalma öğretisi içinde mekanda öncelik alanları.
Kaynak. Url-6

Şekil 7. Konut içinde farklı aktivite alanları ihtiyacı. Kaynak. Url-7

7. Konut içi Farklı Aktivite Alanları

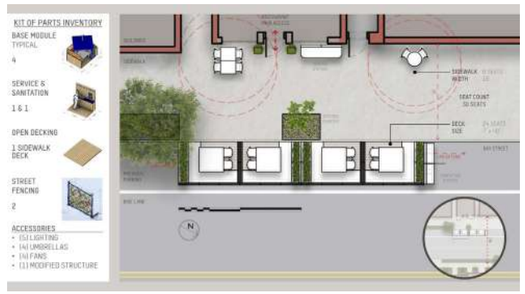
Konut içi gereksinimlerine spor, çalışma, eğitim gibi farklı aktivitelerin eklenmesi konutu kullanma önceliklerinde ciddi bir değişikliği gerektirmiştir. Örneğin; MS hastası gibi özelleşmiş bir hastalığı olan bir bireyin düzenli olarak spor yapması zorunluluğu, konuta eklenen aktivite için zorunlu bir alan gereksinimi olduğunun göstergesidir. Apartman / konut bloğu gibi üst ölçeklerde sosyalleşme alanları tasarlanmalıdır. Yeni dönemde ev seçimi yapılırken eve yönelik beklentilerin farklılaşacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

8. Yeni Yasal Düzenlemeler / Mekânsal Standartlar

Özellikle, engelli odaklı tasarımların ve standartların uygulamada göz ardı edilmesi önemli bir sorunu oluşturmaktadır. İşletmelerin tasarımlarında da söz konusu standartların

Fotoğraf: Beyaz daireler New York'ta Domino Park çimlerinde sosyal mesafeyi teşvik ediyor.

Şekil 8. Pandemi sürecinde kamusal mekandaki yeni mekânsal standartlar. Kaynak. Url-8

Şekil 9. Dijital erişebilirlik ve etkileşim sorgusu. Kaynak. Url-9

eksikliğine rastlanmaktadır. Konuyla ilişkili kurulan kurulların gerekli denetimleri yapmaması ise bu eksikliklerin devamlılığını sağlamaktadır. Bu noktada, engelli bireylerin haklarını bilmemeleri ve hak arama bilincine sahip olmamaları sorunları çözümsüz kılmaktadır. Eksikliklerin giderilmesi ve engellerin ortadan kaldırılması için sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve konuyla ilgili yapılanmalar ile birlikte işbirliği kurmak ve örgütlü bir yapı oluşturmak önem kazanmaktadır. Engelli haklarının nasıl korunacağına ve uygulamaya yönelik neler yapılması gerektiğine ilişkin yerel yönetimler bilinçlendirilmelidir. Var olan yasaların aynı zamanda denetim mekanizması kuvvetlendirilmelidir. Engelli bireylerin kayıt altında olacağı özelleşmiş bir veri tabanı sistemi oluşturulmalıdır ve mekânsal erişilebilirlik sağlanana kadar iletişim yoluyla hizmetlerin sağlanması bu veri tabanı üzerinden gerçekleştirilmelidir. Ortaya çıkan yeni gereksinimlere yönelik alternatif ve güncel mekânsal standartlar getirilmelidir.

9. Dijital Erişilebilirlik ve Mekânsal Erişilebilirlik

Pandemi sürecinde online ve birebir olma durumu arasındaki etkileşimde ve farklı kullanıcı odak gruplarının dijital sisteme entegrasyonunda sorunlar ortaya çıkmıştır. Engelli bireylerin dijital erişimlerde yaşadığı sorunlar, çocukların sürece adaptasyon zorlukları gibi kullanıcı odaklı sorunlar söz konusudur. Dijital erişim noktasındaki yetersizlikler çözümlenmelidir. Temas yerine farklı duyu odaklı tasarımlar öngörülmelidir. Dijital ortamın yetersizlikleri tespit edilerek birebir deneyim ve dijital deneyim arasındaki farklar ele alınmalıdır.

Sonuç Yerine

Pandemi öncesi, süreci ve sonrasında değişen mekânsal pratikler, değişkenlikleri ile birlikte öğretici olmaları gerekçesiyle önem teşkil etmektedir. Bu süreçte ve sonrasında farklı içeriklerdeki dönüşümlerin bilincinde olmak, sürece adapte olabilmek ve geleceğe dönük yeni pratikler ortaya koymak, yeni dönemin tanımının yapılmasında belki de en önemli açılımı oluşturacaktır.

02

ÜRÜN VE HİZMETLERDE ERİŞİLEBİLİRLİK

Fotograf Stockholm'ü seçen @rasmusgerdin

TEMA 2.1
Ulaşım Üzerinden Erişilebilirlik

Kapsam

Çalıştayın **Ürün ve Hizmetlerde Erişilebilirlik** teması altındaki çalışma gruplarından ilkinin konu başlığı **Ulaşım Üzerinden Erişilebilirlik** olarak belirlenmiştir.

Motorlu taşıtların kentlerdeki egemenliğini yıkan COVID-19, sokakları/caddeleri boşaltarak yaşamın hızını yavaşlatırken ulaşım altyapılarının ve kentsel hareketliliğin yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır. Sosyal mesafe ve hijyen kavramlarının günlük yaşamımızın bir parçası olması ulaşım alışkanlıklarımızın değişimini beraberinde getirmiş; toplu taşıma araçlarını kullanmaya yönelik korku ve endişelerimiz artarken özel araç sahipleri kendi araçlarıyla, yayalar ise yürüyerek erişimlerini sağlamada kendilerini daha güvende hissetmeye başlamıştır. Yaşanan bu kaotik süreçte bir taraftan bisiklet ve yaya hareketliliğine ilişkin yetersiz altyapıya sahip kentler, bireylerin özel araç kullanımına yönelimi doğrultusunda pandemi öncesindeki trafik yoğunluğunun daha da artması riskini karşımıza getirirken, diğer taraftan dünyadaki pek çok kent yönetimiise özellikle karantina sürecinde araçların sokaklarda olmamasını fırsat bilerek yaya ve bisiklet için altyapılarını daha da güçlendirecek projeler geliştirmiştir. Söz konusu süreçte bisikletin yanı sıra kalabalığın içine karışmadan, açık havada, daha küçük ölçekte hareketliliğe imkân tanıyan alternatif ulaşım araçları/biçimleri de kent yaşamına katılmıştır.

Pandemi öncesinde, özellikle büyük kentler için sıkça sorunlarını tartıştığımız ulaşım altyapıları ve biçimleri pandeminin doğrudan etkilediği ve değişimini tetiklediği bir konu başlığı olarak disiplinler arası uzmanlardan oluşan çalışma grubunda tartışmaya açılmıştır. İlk oturumda katılımcılar yöneltilen iki soru üzerinden uzmanlıklarına ve kişisel deneyim ve gözlemlerine dayanan görüşlerini ve öngörülerini paylaşmış; ikinci oturumda ise konuya ilişkin önerilere odaklanılmıştır.

Oturum Soruları

Belirlenen kapsam doğrultusunda aşağıda yer alan iki soru üzerinden ulaşım ve erişilebilirlik konusu pandemi süreci ve sonrası olarak tartışılmıştır.

- Pandemi sürecinde ulaşımda (toplu ulaşım / yaya ulaşımı) öne çıkan /yaşanılan sorunlar nelerdir?
- Alternatif ulaşım seçeneklerineler olabilir?

Gözlem ve deneyime dayalı olarak sorunların ortaya konduğu ilk oturumdan elde edilen bulgular çerçevesinde ikinci oturumda uygulamaya yönelik alternatif öneriler tartışılmıştır.

Çalışma Grubu 3 Katılımcı Bilgileri

Sema Ergönül [Moderatör]
Mimar | MSGSÜ, YUAM

Arzu Erturan
Şehir Plancısı | MSGSÜ

Atalay Akpınar
Şehir ve Bölge Planlama Lisans Öğrencisi | Erişilebilir Kent Atölyesi

Cenk Okan Yıldırır
Veteriner Hekim | TOFD

Naci Gürbüz
TOFD Genel Koordinatör | TOFD

Tespitler ve Bulgular

COVID-19 pandemi sürecinde en çok etkilenen altyapı sistemlerinden biri ulaşımdır. Bu nedenle, söz konusu sürecin ulaşım planlarına etkisinin ne olduğununve sonrasında planları ne şekilde etkileyeceğinin tartışılması önem arz etmektedir. Zira,Zira günlük hayatımızın önemli bir kısmını bir konumdan diğer bir konuma gitmek için harcamaktayız ve çoğunlukla da çok kalabalık ortamda seyahat etmek durumunda kalmaktayız.

Pandemi süresince öncelikli olarak sosyal mesafe ve hijyene dikkat edilmesi gerekliliği özellikle ulaşım biçimlerimizi etkileyenbirincil etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede yapılan tartışmalar toplu taşıma, özel araç ve mikro hareketlilik araçları (bisiklet, yürüme, elektrikli scooter vb.) olmak üzere üç temel başlık altında farklılaşmaktadır.

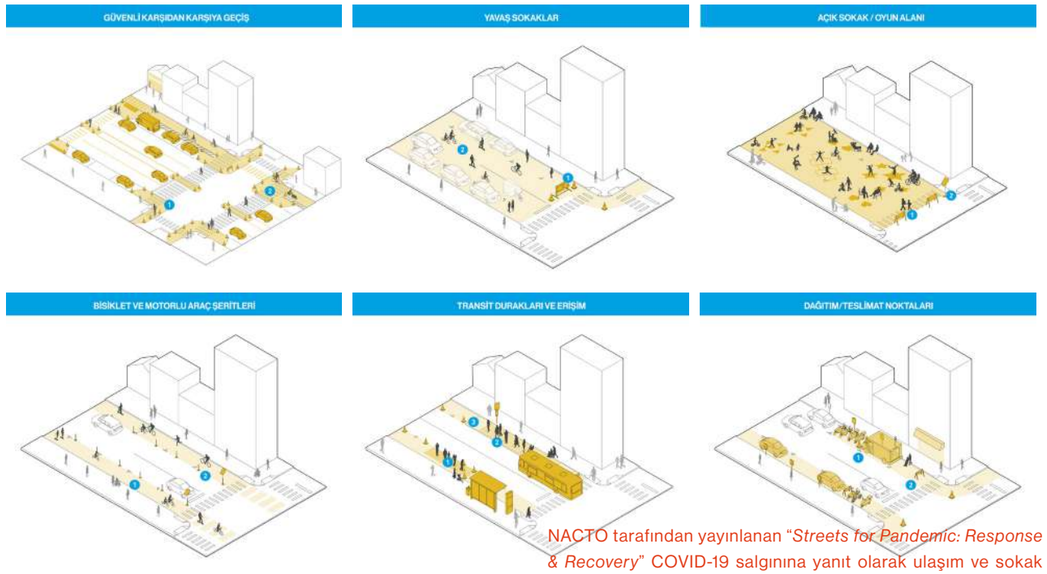
Sosyal mesafe ve hijyeni sağlamak adına okulların ve birçok işyerinin kapalı tutulup online eğitim ve evden çalışma gibi imkânların yaratılması ve belirli günlerde sokağa çıkma yasağının getirilmesi **toplu taşıma araçlarını** kullananların sayısında ciddi bir düşüş yaşanmasına yol açmıştır. Ancak, kısıtlamada olmayan meslek gruplarının, bazı sektörlerde çalışmalarını devam ettirmek için iş yerlerine gitmek zorunda kalanların, günlük temel ihtiyaçlarını karşılamak ve sokağa çıkamayan insanlara yardım ulaştırmak için dışarıya çıkanların büyük bir kesimi, özellikle büyük kentlerde, toplu taşıma aracı kullanmak durumunda kalmıştır. Sosyal mesafe ve hijyenkurallarınedeniyle toplu taşıma araçlarının kapasitelerinin düşürülmesi -araç kapasitesinin yarısı kadar yolcu alma ya da sosyal mesafe için bir koltuk boş bırakılması gibi önlemler- söz konusu kişilere yeterli hizmetin sağlanmasında sorunlar yaşandığını göstermiştir. Yolcular açısından araca binememe, ulaşmak istediği yere geç kalma gibi durumların yaşanmasının yanı sıra ulaşım hizmetini verenler açısından da ekonomik boyut öne çıkmıştır. Örneğin, minibüs şoförleri alınan yolcu sayısının yakıt masraflarını karşılamadığı gerekçesiyle şikayetçişikâyetçi olmuşlardır.

Toplu taşıma araçlarına karşı duyulan endişeler nedeniyle toplumun önemli bir kesimi kendi araçlarını kullanmayı tercih etmiştir. **Özel araçlara** yönelim pandeminin yayılmasını önlemeye yardımcı olsa da ilerleyen dönemlerde de özel araç kullanımında artışın devam edeceğini varsayarsak kazalar, trafikte oluşan uzun kuyruklar gibi önemli trafik sorunlarıyla karşı karşıya kalmamız kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra karbon salımı nedeniyle çevresel olumsuzlukların da şiddetlenmesi söz konusu olacaktır. Özellikle, bir yerden başka bir yere ulaşmanın daha uzun yolculuk sürelerine dayandığı büyük kentlerde söz konusu olası durumlara karşılık özel araç kullanımına yönelik bir planlama bulunmaması durumu daha da ciddi boyutlara taşıyacaktır.

Büyük kentlerde, özellikle İstanbul'da, **yaya ulaşımının** yeterli olmadığı gerçeği pandemi ile birlikte daha da görünür bir hale gelmiştir. Kaldırımların dar olması nedeniyle pandemi öncesi yaşamımızda da mesafeyi korumakta zorlanırken, şimdi sosyal mesafeyi korumak adına yetersiz kaldıkları net bir şekilde görülmektedir. Yürümenin yanı sıra **mikro hareketlilik araçlarının** (bisiklet, elektrikli scooter vb.) da kaldırımların yeterli genişlikte olmadığı yerlerde motorlu araç yolunu kullanmaları bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Pandemi döneminde araç kullanmadan, yaya ya da bisiklet ile dolaşımın önemi vurgulanırken; yaya yollarının yeterli güvenlikte olmadığı, bisiklet kullanımına uygun yolların bulunmadığı, dolayısıyla altyapının geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmış, yaya ulaşımının rahat, güvenli ve kontrollü bir şekilde yapılabilmesi için gerekli altyapının sağlanması aciliyet kazanmıştır.

Olası trafik problemlerine karşı kentlerde bisiklet ve yaya yollarına daha çok yer verilmesi, teşvik edilmesi, araç yollarının bisiklete geçiş verecek şekilde yeniden düzenlenmesi, yaya yollarında güvenliğin artırılması gibi konuların acil olarak yerel ve merkezi yönetimler tarafından ele alınması gerekmektedir. Yayaların kaldırımlarda yoğunluk olduğu için sosyal mesafelerini koruyabilmek adına araç yolunu tercih ettiği ve araçların da yolların daha boş olması nedeniyle hız yaptığı, sonuç olarak kazalarınortaya çıktığı örneklere sıklıkla rastlar hale geldik. HalbukiHâlbuki trafik ışıklarının araç hızını azaltacak şekilde planlanması, aracın görüldüğü noktada kırmızı ışığın yanarak aracın hızını azaltması şeklinde bir uygulama yaya ve sürücü güvenliğini artıracaktır.

Yaya ulaşımının çoğu zaman tercih edilmesine rağmen yetersiz altyapının yarattığı sorunların yanı sıra ev-iş yeri-hizmet mesafesinin yakın olmaması nedeniyle de güçlükler yaşandığı deneyimlenmiştir. Yaya ulaşımının genelde mahalle ölçeğinde olması,"ihtiyaç duyduğumuz her şeye yürüme mesafesi içinde ulaşabiliyor muyuz", yani "15 dakikalık yürüme mesafesi içerisinde miyiz", sorusunu gündeme getirmiştir. Ne yazık ki genellikle bu sorulara verdiğimiz hayır yanıtı, özellikle

NACTO tarafından yayınlanan "*Streets for Pandemic: Response & Recovery*" COVID-19 salgınına yanıt olarak ulaşım ve sokak tasarımında ortaya çıkan uygulamaları bir araya getiren ve sentezleyen bir kaynak. Bloomberg Philanthropies tarafından finanse edilen çalışma, pandemi sürecini en iyi şekilde yönetmek, kriz ve ekonomik iyileşmeyi desteklemek için şehirlerin caddelerine ilişkin geliştirilen yeni ilkeleri tanımlamaktadır. Söz konusu kaynak, kapsamlı bir seçenekler listesinden ve belirli bir topluluğun ihtiyaçlarından öte kentin yerel bağlamının değerlendirmesi ve uygulama stratejilerinin belirlenmesine yöneliktir. Şehirlerin hızla kendini yenilemesi doğrultusunda yardımcı olmak için geliştirildikçe ek sayfalar yayınlanacak ve bu kaynak, gelişen uygulamalara göre önümüzdeki zaman dilimlerinde sürekli olarak güncellenecektir.

Proje. Mediamatic Serres Séparées, Amsterdam/Hollanda.

büyük kentlerde önemli bir sorun olan plansız kentleşmeyi gündeme getirirken kent planlamasının yetersiz olduğunu ve revize edilmesi gerektiğini bir kez daha vurgulamaktadır. Tüm ihtiyaçlarımıza erişebileceğimiz mesafenin 15 dakikalık yürüme mesafesinde olması gerekirken 3 araç ile evinden iş yerine ulaşanların sağlık ve güvenlikleri tehlike altındadır.

Pandemi ile birlikte ulaşımda ortaya çıkan sorunların kriz yönetiminin önceden planlı olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Sosyal mesafe ve hijyen kurallarının yaşamımızı şekillendirdiği bu dönemde alternatif ulaşım yolları konusunda ilk akla gelenler şüphesiz yaya ve mikro hareketlilik araçlarıile ulaşımın sağlanmasıdır. Ancak, bu durumda da mevcut alt yapının iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öneriler

Pandemi sonrasında da toplu ortamların yarattığı korku ve endişenin devam etmesiyle özel araç kullanımında artış beklenmektedir. İstanbul'un özel araç öncelikli bir kent olduğu düşünüldüğünde söz konusu artışın yaratacağı krizi tahmin etmek pek zor olmayacaktır. Bu durumu dengelemek önemli bir sorunsalken, mikro hareketlilik araçlarıbuna çözüm olabilecek potansiyele sahiptir. Bunun yanı sıra, mesai saatlerinin esnek olması, mümkün olan yerlerde evden çalışmanın özendirilmesi gibi öneriler de trafiği rahatlatmak açısından düşünülebilir. Yolculuk talebimizi oluşturan aktivitelerin değişimi sayesinde trafik taleplerinde de azalmalar görülebilecektir. Aynı şekilde, trafik sıkışıklığını azaltmak için trafik ışıklarının yeniden düzenlenmesi, özel araç kullanımının azaltılması için tek kişilik araç kullanımına sınırlama getirilmesi, toplu taşıma araç sayı ve kapasitesinin yoğun zamanlarda artırılması, sosyal mesafenin korunarak kısa mesafede yürümenin özendirilmesi, herkesin çalıştığı yere yakın ikamet etmesi, ulaşım araçlarında yeni tasarımlara gidilmesi, herkes için erişebilir ve çevreci çözümlerin oluşturulması, suyolu ulaşımından faydalanılarak ana arterlerin yükünün azaltılması gibi çözümler de getirilebilir. Yine, özel araçların trafikteki yoğunluğunu azaltmaya yönelik olarak yerel yönetimlere bağlı araç kiralama sistemlerioluşturulabilir. Otonom ve elektrikli araç kullanımı gibi yenilikçi tasarımların yaygınlaştırılmasıyla da konuya çevreci çözümler getirilebilecektir.

Toplu taşıma araçlarında ise yoğun saatlerde araç kapasitesinin artırılması, araç bekleme süresinin azaltılması ve yoğun saatlere uygun olarak zaman yönetiminin yapılması içinde bulunduğumuz durum içinde virüsün yayılım etkisini azaltırken, gelecekte de ulaşımdaki sorunların çözülmesi açısından önemli olabilir. Aynı zamanda, toplu ulaşım araçlarında yeni tasarımlar muhakkak herkes için kullanılabilir nitelik taşımalıdır. Bu anlamda engelliler için toplu taşıma sistemlerinde işitsel, dokunsal duyulara yönelik düzenlemeler yapılabilir. Ancak, engelli dostu kentlerin hiçbirinde doğrudan engelliler için tasarlanmış bir şeyin olmadığı, söz konusu ürünün/hizmetin evrensel bir bakış ile herkes için tasarlanmış ve herkesin kullanımına açık olduğu unutulmamalıdır.

Pandemi sürecinde hareketliliğin azalması fırsat bilinerek pek çok kentte özellikle sokakları trafiğe kapatmak ya da trafiğin çok yavaş aktığı çeşitli çözümlere dönüştürmek gibi yaklaşımlar benimsenir hale gelmiştir. Daha insan odaklı sokaklar yaratmak ve yayalara alan açmak öncelenmektedir. Pop-up bisiklet yollarının açılması küresel ölçekte olduğu gibi ülkemizde de büyük kentlerde yerel yönetimlerin gündemindedir. Ancak, ülkemizde ulaşımın motorlu araçların hakimiyetindehâkimiyetinde olması nedeniyle araç yollarının, bisiklete geçiş verecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve yaya yollarında güvenliğin artırılması acil olarak yerel ve merkezi yönetimler tarafından ele alınması gerekmektedir. Aynı zamanda, bisiklet park alanlarının ve kiralama noktalarının oluşturulması, toplu taşıma araçlarının bisiklet kompartımanı içermesi ve bisiklet kullanımının teşvik edilmesi gibi hususlara önem ve öncelik verilmeli ve uygulamaya yönelik eylem planları oluşturulmalıdır.

Paris'in 15 dakikalık kentsel planlama yaklaşımında olduğu gibi tüm ihtiyaçlarımızı mahalle ölçeğinde karşılayabildiğimiz yaşam alanlarının yaratılması yaya hareketliliğini kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda, kesintisiz sürekliliği olan kaldırımlardan her türlü engellinin ihtiyaçlarına cevap verecek tasarımlara kadar geliştirilebilecek pek çok fikir sayesinde ulaşım sorunları çözülecektir. Değişimin hızlı olması beklenemez ancak, kararlı bir şekilde geleceğe yönelik planların bir an önce hayata geçirilmesi, yerel yönetimlerin bu yönde kent, ilçe veya mahalle ölçeğinde eylem planlarını oluşturmaları, sürece durumdan etkilenen tüm aktörlerin katılımının sağlanması ve bu çerçevede uygulamaya yönelik harekete geçilmesi gerekmektedir. Uygulamaya yönelik belli bir politika ve eylem planı çerçevesinde, farklı ölçeklerde birkaç pilot alan seçilerek başlanacak değişimler, sonrasında yaygınlaşacaktır. Söz

> İnsanın sahip olduğu yürüme güçlerini geride bırakmaya zorlayan bir şehir, insan için bir tuzaktır.
>
> Arnold Joseph Toynbee

konusu kalıcı çözümler kentsel hareketliliğin konforlu ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlarken yaşam kalitesinin artışını da mümkün kılacaktır.

Sorunlara çözüm bulma aşamasında katılımcı bir politika izlenmesi önem taşımaktadır. Hizmetlerin herkes tarafından erişilebilir, ulaşılabilir olması için herkesin söz sahibi olması gereklidir. Söz konusu katılımcı aşamada ise teknolojik gelişmelerden faydalanılmalıdır. Akıllı kent ve akıllı ulaşım üzerinden tüm ulaşım yollarını gösteren bir sistem ile ulaşım yoğunluklarını ve en uygun güzergâhı sunan, ulaşım aracı içindeki yoğunluğu önceden haber veren bir telefon uygulaması düşünülebilir. Akıllı ulaşım sistemlerinin oluşturulmasıyla vatandaş tarafından telefon uygulamaları ile sorunların fotoğraflanması, raporlanması ve yöneticilere doğrudan iletilmesi mümkün kılınırken müdahalelerin daha hızlı ve etkin olması için altlık oluşturulabilmektedir. Vatandaşların yanı sıra sivil inisiyatiflerin, üniversitelerin ve farklı aktörlerin sürece dahil edilmesiyle ise daha da kalıcı çözümler geliştirilebilir.

Alternatif çözümlerin yaygınlaşması için tüm kentlileri sürece dahil ederken bir taraftan da bilgilendirmek / toplumsal bilinci sağlamak gereklidir. Örneğin, mikro hareketliliğin bu süreçte ne kadar önemli olduğunailişkin kampanyalar, kamu spotları veya yurtdışı örneklerindeki gibi “okuluma/işime bisikletle gidiyorum” sosyal kampanyaları yapılabilir. Bu sürecin karşılıklı olarak yürütülmesi gereklidir.

Sonuç olarak, pandemiden sonra yaşanılacak trafik yoğunluğu, temas ve hijyen problemi, yolcu sayılarının artması ve ulaşım planlamasındaki politika yetersizlikleri önemli sorunları oluşturmaktadır. Bunlara ilişkin çözüm önerilerinde etkin, optimum hareketliliği sağlamak ancak toplu taşıma, bisiklet ve yaya ulaşımlarının birbirine entegre edildiği tasarım biçimleri ile mümkündür. Atölyeler, bilgilendirme panoları, online eğitimler, sosyal medya gibi platformlar üzerinden toplumun bilinçlendirilmesi, yerel yönetimlerin hibe teşvikleri yapması ve alternatif ulaşım araçlarını desteklemesi gerekmektedir. Uygulamada da karma kullanımlı, paylaşımlı yollar, kapasitelerin revize edilmesi, sınırların geliştirilmesi, yoğun saatlerin gün içine yayılması ve akıllı sistem altyapılarının kurulmasıyla entegrasyonun, denetimin ve kontrolün sağlanması çözüm olarak düşünülebilir.

İçinde bulunduğumuz süreç yeni bir dönemin başlangıcıolacaktır. Pandemi ile birlikte bir şeylerde hata yaptığımızın farkına varmış olduk. Yeni bir girişimde bulunacaksak sıfırdan yapmak ya da potansiyel varsa geliştirmek gerekmektedir. Herkes için erişilebilir ve ulaşılabilir çözümlerin, herkes için adil olacak şekilde tasarlanması ve toplumsal bilincin oluşturulması kriz anlarının daha kolay atlatılabilmesi açısından önemlidir.

Fotoğraf: Ahvaz, İran. @ashkfor121

TEMA 2.2
Sağlık Hizmetlerinde Erişilebilirlik

Kapsam

Çalıştayın **Ürün ve Hizmetlerde Erişilebilirlik** teması altındaki çalışma grubunun konu başlığı, **Sağlık Hizmetlerinde Erişilebilirlik** olarak tanımlanmıştır.

COVID-19'un yayılmasıyla artan vaka sayıları sağlık kurumlarının kapasitelerini ve altyapılarını zorlarken virüsün bulaşma riskinin yarattığı korku, toplumun büyük bir kısmını hastanelerden, sağlık birimlerinden vb. uzak tutmuşturtutmaya devam etmektedir. Hastanelerin hâlihazırda yatan hastaları, yataklarını COVID-19 hastalarına bırakırken kriz anlarında/acil durumlarda tüm hastalar taburcu edilmeli mi? ya da hangi hastalar taburcu edilmeli? sorusunu gündeme taşımıştır. Pandemi ve beraberinde getirdiği karantina sürecinde yasal kısıtlamalar ve ile birlikte risk grubu içinde olmaları nedeniyle 65 yaş ve üzeri bireylerin ve engelli nüfusun yaşamlarında belki de en fazla gereksinim duydukları sağlık hizmetlerine erişimleri daha da zorlaşmıştır. Söz konusu grubun pandemi öncesinde karşılaştığı sorunların/engellerin pandemi ile beraber karmaşıklaşması ve toplumun diğer kesimindeki sağlıklı bireylerin de bu gruba dahil olarak etki çemberini genişletmesi sağlık hizmetlerine erişilebilirlik konusunun bütüncül bir sistem olarak ele alınmasının aciliyetini göstermektedir.

Bu kapsamda, farklı uzmanlıkların katılımıyla iki oturum olarak gerçekleştirilen tartışmalar sonucunda katılımcıların mesleki perspektiflerinin yanı sıra kişisel deneyim ve gözlemleri üzerinden de konuya ilişkin tespitler ve öneriler ortaya konmuştur.

Oturum Soruları

İlk oturumda katılımcıların konuya ilişkin görüşlerini ve tespitlerini öğrenmek amacıyla aşağıdaki sorular katılımcılara yöneltilmiştir:

- Kabul edilebilirliğin öğeleri nelerdir?
- Erişilebilirlik ne anlama gelmektedir?
- Sağlıkta erişilebilirlik ne anlama gelmektedir?
- Ekonomik, kültürel ve fiziksel erişilebilirlik ne anlam ifade etmektedir?
- Sağlıkta erişimi etkileyen bireysel ve toplumsal faktörler nelerdir?

Sorulara verilen yanıtlar ve konuya ilişkin COVID-19 değerlendirmeleri birinci oturumda sorunların tanımlanmasında yardımcı olmuş,olurken ikinci oturumda ise erişebilir sağlık hizmetlerinin sağlanması hedefiyle söz konusu sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Çalışma Grubu 4 Katılımcı Bilgileri

Suphi Vehid [Moderatör]
Profesör Doktor, Eğitim Görevlisi | TOFD

Belgin Erhan
Profesör Doktor, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyonu Anabilim Dalı | TOFD

İ. Renay Onur
İBB Spor Genel Müdürü, Greenpeace Yön. Kur. Üyesi

İnci Olgun
Mimar, Kentsel Tasarım Uzmanı | Tasarım Rehberleri, MSGSÜ

Uzm. Dr. Önder Yüksel Eryiğit
İBB Sağlık Daire Başkanı

Semra Çetinkaya
TOFD Genel Başkan Yardımcısı | TOFD

Tespitler ve Bulgular

Sağlığa erişimin bir insan hakkı olduğu küresel ölçekte kabul edilmiştir. Ulaşılabilir ve erişilebilir sağlık hizmetlerinden bahsedebilmek ve sağlık hakkının toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılabildiğini anlamak için bakılması gereken göstergeler ise şöyledir:

1. **Kabul edilebilirlik:** Etik değerler, sosyo-kültürel uygunluk, cinsiyet ve hayat tarzına saygı ve mahremiyet konuları bu başlıkta öne çıkmaktadır.
2. **Erişilebilirlik:** Toplumda ayrım yapmaksızın sağlık hizmetlerine (hekim tarafından verilen), ürünlerine (ilaç vb.) ve ortamına (hastane) kişilerin zorluk çekmeden ulaşabilmesi anlamına gelmektedir. Hizmet kaynağından uzaklık, ulaşım maliyeti, hizmet kaynağının açık olduğu gün ve saatler, sağlık sigortasının bulunması, sağlık hizmetinden faydalanmak isteyenlerin etnik veya dini sebeplerden dolayı tercihlerine göre hizmeti alması vb. faktörler sağlıkta erişebilirliği etkilemektedir. Farklı etmenlerden etkilenen kavram,, konu itibariyle dört ayrı başlıkta ele alınabilir:
    a. **Ayırım gözetmeksizin erişilebilirlik:** Yaş, cinsiyet, etnik köken, sağlık durumu, sağlık geçmişi, cinsel tercih ayırımı olmaksızın toplumun tüm bireylerinin hizmet (doktor), ortam (hastane) ve ürüne (ilaç, ekipman) her hangi bir sorun ile karşılaşmadan erişiminin sağlanmasıdır.
    b. **Fiziksel erişilebilirlik:** İhtiyaç duyulan sürede, yeterli sayıda/kapasitede sağlık hizmetine (yeterli sayıda randevu, yeterli sayıda doktor vb.) erişebilir olmayı gerektirmektedir. Sağlık hizmetine ulaşımın da güvenli bir şekilde sağlanabilmesi önem taşımaktadır. Özellikle, pandemi sürecinde fiziksel erişilebilirlik açısından önemli sorunlar gözlenmiştir.
    c. **Ekonomik erişilebilirlik:** Sadece sağlık hizmetinin bedeli olarak düşünülmemeli, sağlık hizmetine ulaşma ve hizmeti kullanma boyunca gereken tüm giderler olarak ele alınmalıdır. Bunun içerinde ulaşım, ikame ve iaşe gibi bedellerde söz konusudur. Sağlık hizmetinde devletin sponsorluğu ekonomik erişilebilirlik açısından son derece önemlidir.
    d. **Sağlık bilgisine erişilebilirlik:** Hastalar, hekimler tarafından yeterince bilgilendirilmelidir.
3. **Uygunluk:** Halk sağlığı açısından yeteri sayıda fonksiyonu olan sağlık imkânının, hizmetinin, ürününün vb. olması anlamına gelmektedir.
4. **Kalite:** Günümüzde artık sağlık hizmetinde de beklenilen kalitenin içeriği her zamankinden çok daha önemli hale gelmiştir. Söz konusu kalitenin sağlanabilmesi için bir taraftan sunulan hizmetin tıbbi ve bilimsel olarak kabul görmüş, kanıtlanmış olması gerekirken diğer taraftan eşitlik felsefesine dayanan adaletli bir sağlık dağıtımının gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Sağlık hizmetlerini bir bütün olarak düşünmek önem taşımaktadır. Hastayı ilk gören doktorun bulunduğu birimden başlayarak sağlık hizmeti verebilme kapasitesine göre bir zincir oluşturulmuş ve ülkemizde de zincirin her bir halkası tanımlanmıştır. Örneğin, ilk halkada kişilerin hizmete en hızlı şekilde erişebilmesini sağlamak için aile sağlığı merkezleri yer almaktadır. Her bireyin tanımlanmış bir aile hekimi bulunmaktadır ve prensip olarak hastanın ilk başvuru noktasının da aile hekimi olması, onun yönlendirilmesi ile sağlık hizmetine erişimine devam edilmesi gerekmektedir. Ancak, eskiden uzman hekimler sağlık hizmetlerinde ön plana çıkarken, bugün doçentler ve profesörler ağırlıklı olarak tercih edilmektedir. Pratisyen hekimler toplum tarafından bilgi düzeyi düşük ve altyapısı yetersiz olarak görülmekte, sadece reçete yazdırma işi için bu doktorlara başvurulmaktadır. Diğer tetkikler için ise büyük hastanelerde veya eğitim-araştırma hastanelerinde yığılmalar yaşanmaktadır. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin erişilebilir olması için ilk olarak kültürel değişikliğe ihtiyacımız bulunmaktadır. Pandemi döneminde de oturmamış bir sağlık hizmet modelinin yarattığı problemler doğrudan deneyimlenmiş, sağlık hizmetleri de dahil bütün hizmetleri alt-üst eden bu kriz anında toplumun buna uyum sağlama kapasitesinin düşük olduğu yaşanarak öğrenilmiştir.

Toplumdaki dezavantajlı grupların (engelli bireyler, 65 yaş ve üstü bireyler ve çocuklar) ise pandemi döneminde kırılganlık düzeyleri artmış, pandemi öncesinde sağlık hizmetlerine erişmek için bir takım zorluklar çekerken, pandemi erişimlerini daha da kısıtlamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sunduğu "Evde Bakım Hizmetlerine" pandemi döneminde sağlık hizmeti ihtiyacı olan ancak hastaneye ulaşması mümkün olmayan tüm bireyleri, mevcut hastalarına dahil etmesi sağlık hizmetlerine erişilebilirliği artırmaya yönelik bir örnek olarak gösterilebilir.

> Hem zihin hem de beden için sağlığın sırrı geçmiş için yas tutmak, gelecek için endişelenmek ya da sıkıntıları önceden tahmin etmek değil, şimdiki anda akıllıca ve ciddiyetle yaşamaktır.
>
> Buddha

Bu uygulama içerisinde doktor muayenesi ve sosyal hizmet uzmanının ön değerlendirmesi gibi klasik uygulamalar yanında psiko-sosyal destek hattının kurularak psikolojik desteğinde sağlanması kullanıcı grubunun genişletilmesine ve günlük yaşamı alt-üst eden durum karşısında aniden dezavantajlı duruma düşen bireylere de ulaşılabilmesine imkân tanımıştır.

Sağlık hizmetlerine erişilebilirlikte kapı genişlikleri, merdiven yüksekliği, engelli rampasının eğimi gibi ergonomi ve tasarım konularını ilgilendiren fiziksel erişilebilirliğin sağlanmasının yanı sıra özellikle, görme ve işitme engelli bireyler için bilişim engellerinin de ortadan kaldırılması gerekmektedir. İlgili sağlık kurumlarının internet sayfalarında görme engelli bireylere yönelik bir yazılımın olmaması veya işitme engelliler için internet sitelerinin anlaşılabilirlik düzeylerinin yetersiz olması ele alınması gereken konular arasındadır. İnternet sitelerinin yazılımı yapılırken görme engellilere yönelik de kodların yazılması veya işitme engelliler için dijital tercümanların konulması erişimlerini artırabilecektir.

Sağlık hizmetine ulaşırken veya hizmeti alma anında karşılaşılan sorunlar sağlık alanında erişilebilirlik açısından ikinci bir engeli yaratmaktadır. Fiziksel, bilişsel ve kültürel engeller dışında bireysel olarak yaşanılan kötü deneyimlerin kişide yarattığı "bir daha gitmem, yapmam ya da yaparsam da başıma neler gelecek" kararı/algısı psikolojik engeli ortaya koymaktadır. Söz konusu durumun tüm yaş, cinsiyet ve yetenek grupları için önemli bir sorun olduğu pandemi süreciyle de kanıtlanmıştır. Bireyler virüs kapmadan nasıl sağlık hizmeti alacaklarına dair endişeye düşmüştür. Bu noktada, toplumun konuyla ilgili bilgiye sahip olması önemlidir. Ülkemizde pandemi döneminde bilgi akışı olduğu doğrudur ancak, bir tarafıyla da güvenilir sağlık bilgilerine ulaşılabilirlik bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kapsamda, bir takım standartları koymanın ya da hukukta, yönetmelikte bir takım maddeleri belirlemenin yeterli olmadığı, bazı şeylerin kültürle farklılaştığı ve kültürün gerektirdiklerinin dışına çıkılamadığı görülmektedir.

Sağlık konusunun hassasiyet gerektirdiği ve mahremiyet içerdiği düşünüldüğünde pandemi döneminde oluşturulan kişisel veri havuzları da tartışma maddelerinden birini oluşturmaktadır. Pandemi gibi kriz dönemlerinin bir gereği olarak kişisel veri protokolleri ikinci plana atılmış olsa da küresel çapta bir kriz yaşanırken bir takım şirketlerin ve firmaların ortak uzlaşmada kişisel veri protokollerini kısmen yıktığı, görmezden geldiği ya da kişisel veriyi tamamen açık hale getirdiği görülmektedir. Ancak, bu noktada şunları sorgulamakta fayda var: Bu bilgiler kime, hangi noktada, ne kadar ulaştı? Pandemi sonrasında veri yönetimi nasıl eski normaline dönecek?

Diğer önemi bir husus donatıların konumuna ve büyüklüğüne karar veren şehir planlama bakış açısıyla konunun değerlendirmesidir. Sağlık hizmetleri dendiğinde planlama öğrencilerinin ilk aklına gelen mahalle ölçeğinden başlayıp kent ve bölge ölçeğine kadar sağlık birimlerinin nasıl erişilebilir kılınacağı sorusudur. Bu sorunun yanıtı ise sağlık donatılarının ne kadar mesafe ve erişilebilirlik aralıklarında yer alacağında ve sonrasında da kent ölçeğinde yollar, yürünebilir kaldırımlar, yayalaştırılabilir alanlar gibi ulaşım ağı ile nasıl entegre edileceğinde yatmaktadır.

İçinde bulunduğumuz ortam, kentsel çevrenin nüfus sağlığı üzerindeki potansiyel etkisi hakkında yeni endişeleri ortaya çıkarmıştır. Yaşam kalitesi açısından ulaşım, uygun konut alanları ile birlikte arazi kullanımına ilişkin kararları, insanların yaşam boyu sağlıklarını ve refahını sürdürülebilir kılması açısından her zamankinden çok daha önemlidir. Sınırlı kaynaklara sahip olmamız ihtiyaçlarımızı doğru ve nitelikli bir şekilde karşılamayı zorlaştırırken özellikle mekânsal kararları kapsayıcı hizmet sunumu üzerinden şekillendirmemizi gerektirmektedir. Halbuki sağlık hizmetine yönelik kentsel donatılar ve bunlara erişim şartları bugün sıkıntısını yaşadığımız konulardın başında gelmektedir.

Öneriler

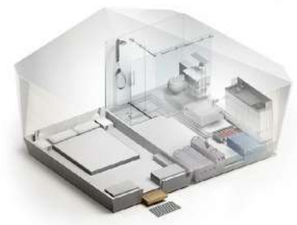
Dünya Sağlık Örgütü, dün olduğu gibi bugünde herkes için erişilebilir, optimum düzeyde uygun halk sağlığı ve hasta bakım hizmetlerinin geliştirilmesi, uzun vadede ise sürdürülebilir kılınmasının önemini vurgularken sağlığı politik ve sosyal gündemin üst sıralarına koymayı ve yerel düzeyde halk sağlığı için güçlü bir hareket oluşturmayı merkeze taşımaktadır.

Pandeminin gerektirdikleri ve söz konusu ihtiyaçlara bağlı oluşan talep göstermiştir ki öncelikli ortaya çıkan ihtiyaç evde sağlık hizmetinin geliştirilmesine yöneliktir. Yasal kısıtlamalarla beraber virüs kapma korkusu tüm bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerinde sorunlar yaratırken yaşlı ve engelli nüfus için durum daha ciddi noktalarda seyretmektedir. Ülkemizde yaşlı nüfusun artış gösterdiği ve yaşlı bireylerin farklı jenerasyonlardan aile

Sağlık altyapısı ve dünyanın dört bir yanındaki hastaneler kapasitelerine ulaştıkça, yeni alternatif olanakları ortaya çıkıyor. Yatak sıkıntısı ve tesis doygunluğuna yanıt olarak, mimarlar COVID-19'a karşı devam eden mücadelede harekete geçiyor. Her yerde uygulanabilecek hızlı ve verimli tasarım çözümleri bulmak için bilgi birikimlerini yoğunlaştırarak, esnek, hızlı kurulumu olan, mobil ve basit yapılar öneriyorlar.

Genel olarak, yeni hastaneler için planlama yönergeleri, alanların% 15 ila 20'sinin bulaşıcı hastalıklara ayrılması gerektiğini belirtmesine rağmen, dünyadaki tesislerin çoğu bu ölçekte bir pandemiyi tahmin edemezdi. Bu ihtiyaca cevap olarak JUPE HEALTH şirketi tarafından tasarlanan mobil üniteler, hızla konuşlandırılan dinlenme ve kurtarma üniteleri ve mobil yoğun bakım üniteleri sunuyor. Weston Williamson, konteyner modülü yoğun bakım yatağı ve tıbbi ekipman için ideal olarak gördüğü hastane gemileri öneriyor. Gemi başına 3.500 konteyner ile hastalar, sadece konteynerleri yerleştirecek yerin olmadığı durumlarda gemide kalacak. Mobil PPS ise doktorların hastaları koruyucu bir alanda tedavi edebilecekleri ve böylelikle enfeksiyon riskini azaltabilecekleri bir alan yaratıyor.

Proje. Jupe Health, Hastane gemileri, Mobil Kişisel Koruyucu Alan.

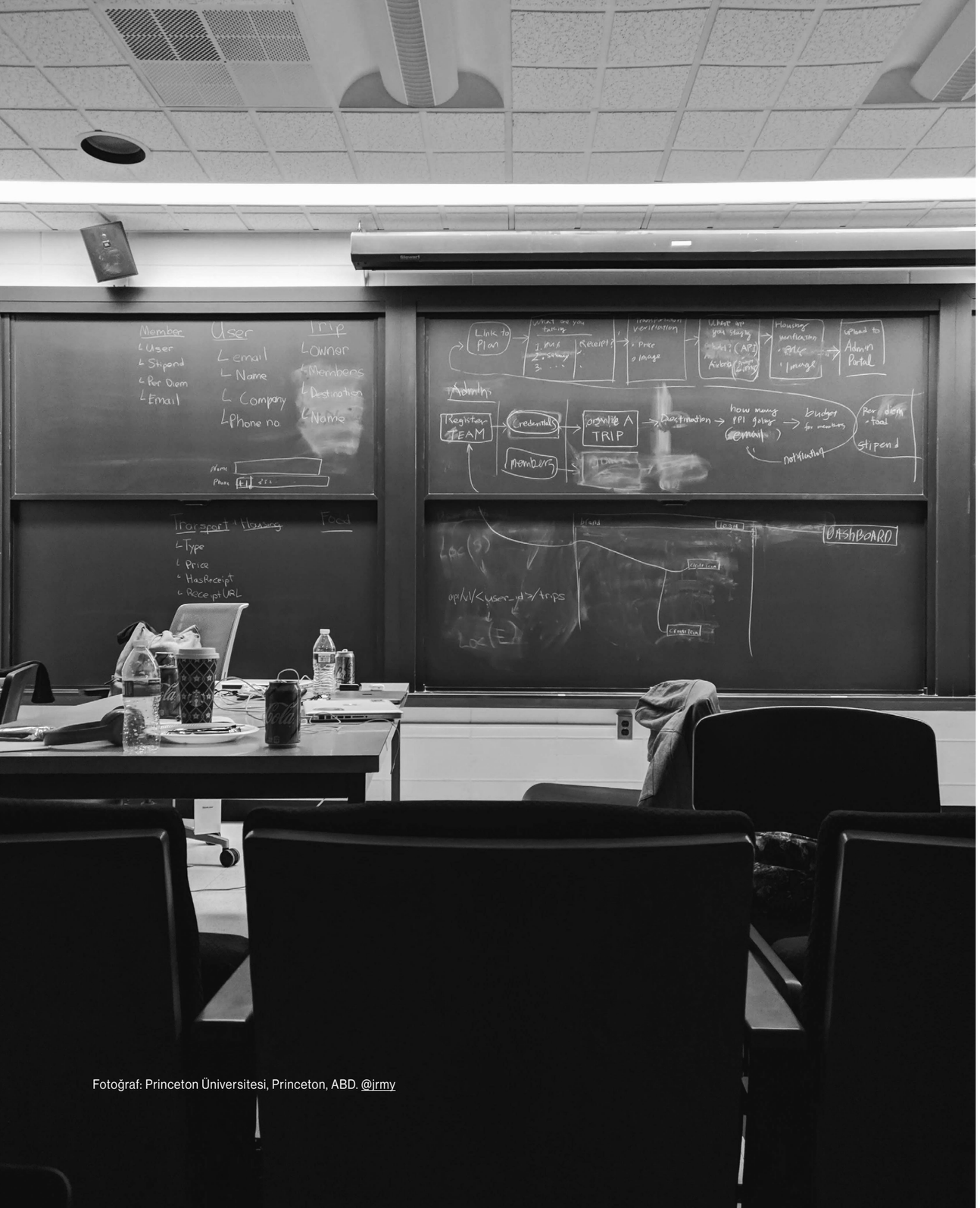
bireyleriyle beraber yaşasalar dahi aile bireylerinin eğitim ve çalışma hayatı nedeniyle evde yalnız kaldıklarında her türlü riske açık olmaları evde sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi hususu aciliyet kazanmaktadır. Keza, evde bakım hastaları ve engelliler için de aynı durum söz konusudur. Bu kapsamda, acil buton, uzaktan takip ve tele-tıp gibi uygulamaların hayata geçirilmesi önem taşımaktadır. Böylelikle, dezavantajlı bireylerin ihtiyaçları karşılanmış olurken toplumun kriz dönemlerine uyumu kolaylaştırılmış ve dayanıklılığı artırılmış olacaktır. Ancak, tele-tıp gibi uzaktan gerçekleştirilen uygulamalar hizmet olarak düşünülmemekte ve maddi bir kazanımı olması gerektiği hesaba katılmamaktadır. Bu tür uygulamaların sürdürülebilirliğini sağlamak için hizmet veren uzmanları teşvik edecek bir bütçe ayrılması gereklidir.

Türkiye'de engellilik oranının minimum %11 olduğu söylenmektedir. Engelli bireylerin aileleri, geçici durumlara/engellere sahip (bebek arabası, valiz vb.) kişiler ve yaşlılar da bu oranın içerisine katıldığında ülke nüfusunun yarısından fazlasının bir engeli olduğu/engelle yaşadığı anlaşılmakta ancak bu oranın sokaklara yansıması görülmemektedir. Yerel yönetimlerdeki ve ilgili kurumlardaki yetkililerden başlayarak tüm toplumun konuyla ilgili kültür ve algısının değiştirilmesi ve bilinçlendirilmesi birincil hedeflerden olmalıdır. Kaldırımların alçak yapılması veya malzemesi farklılaştırılarak yol zeminiyle aynı kotta bırakılması tekerlekli sandalye kullanıcıları, görme engelliler, yaşlılar vb. için hareket kabiliyetini kolaylaştırsa da ülkemizde böyle alanlara araba park edildiğinden ve hedeflenen kullanımının mümkün olmadığından şikayet edilmekte ve kaldırımların yüksek tutulması bu şekilde gerekçelendirilmektedir. Bu ve benzeri örnekler toplum bilincinin yaratılması gerekliliğini kanıtlar niteliktedir. Yerel yönetimlerde kurulacak erişilebilirliğe yönelik birimler bir başlangıç oluşturabilir. Bu sayede, sağlık hizmetlerine erişebilmedeki sosyal ve fiziki engellerin kaldırılması da mümkün olacaktır.

Sağlık hizmetlerinde tam erişimin sağlanabilmesi için bilgilendirme yetersizliğinin de giderilmesi gerekmektedir. Bilgilendirme, farklı taraflar için geçerlidir. Bir taraftan hastaya hastalığının veya engelinin beraberinde getireceği olası etkilerin/ortaya çıkabilecek farklı durumların iletilmesi (örn. tekerlekli sandalyeye bağlı olarak yaşayacak bir bireyin sürekli oturmasından kaynaklı bası yaralarının oluşabileceği), söz konusu etki ve durumlara karşı alabileceği önlemlerin anlatılması (örn. bası yaralarını engelleyecek koruyucu malzemeler) gibi ihtiyacı olabilecek yeterli bilginin verilmesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan ise uzmanların, yetkili kişilerin, tasarımcıların vb. özel ihtiyaçlara sahip olabilecek hastalara (hastanelerde engellilere yönelik hasta bakım odası hazırlanması, görüntüleme cihazları için ergonomik tasarımların yapılması vb.) yönelik bilgilendirilmesini ifade etmektedir.

İstatistikler, İstanbul'da 18 yaş üstü her 4 kişiden 1'inde kronik rahatsızlık olduğunu göstermektedir. Aktif yaşamanın kronik hastalıkları ve ölüm oranını %30 azalttığı ve yaşam kalitesini %25-30 artırdığına yönelik rakamlar da bulunmaktadır. Bu nedenle, aktif yaşamanın daha erişilebilir olması sağlık hizmetlerinin ve hastanelerinin üzerine düşen yükü de azaltacaktır. Mevcuttaki kamusal spor alanlarının kullanımlarına bakıldığında 65 yaş ve üzeri ve engelli kullanıcılarının oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak bilinmektedir ki özellikle engelli bireylerin topluma entegre olabilmesi ve sosyo-kültürel yönlerine, cinsiyetine, yaşına vb. göre eski rollerine geri dönmesi için kendilerine güvenlerini yeniden oluşturması nedeniyle sporun etkin bir rolü bulunmaktadır. Bu nedenle, düşük kullanıcı oranlarını yükseltmek hedefiyle kamusal spor tesislerinin farklı kabiliyetlere uygun olarak tasarlanması, yaya ve bisiklet yollarının artırılması ve kentlerdeki park ve meydanlar dahil olmak üzere insanlara spor yapabilecekleri imkânların yaratılması önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, engelli ve yaşlı kullanıcılara pozitif ayrımcılık yapılması da söz konusu grubun erişebilirliğini pozitif etkileyecektir.

En geniş kapsamda ise erişilebilirlik ve ulaşılabilirliğin sağlanması için sağlık sisteminde bir organizasyon ve yönetim modelinin ortaya konulması gereklidir. Aynı zamanda, sağlık hizmeti sunan kurumların olağanüstü durumlara yönelik politikalarının geliştirilmesinin gerekliliği de pandemi ile net bir şekilde görülmüştür. Toplumun tüm bireylerinin fiziksel kapasitelerine uygun olarak ihtiyaç duyacağı her türlü uzmanlık dalına, bilgiye, altyapıya sosyo-kültürel, ekonomik, fiziksel, psikolojik ve bilişsel olarak erişebileceği bir sağlık hizmet modeli esas olmalıdır.

Fotoğraf: Princeton Üniversitesi, Princeton, ABD. @jrmy

TEMA 2.3
Eğitimde Erişilebilirlik

Kapsam

Çalıştayın ikinci teması **Ürün ve Hizmetlerde Erişilebilirlik** altındaki üçüncü çalışma grubunu **Eğitimde Erişilebilirlik** konu başlığı oluşturmaktadır. Bu oturum için katılım sağlayan kişiler farklı meslek alanlarında eğitimci olarak deneyimlerine göre farklı paylaşımların oluşmasını sağlayan renkli bir potansiyele sahipti.

COVID-19'un yayılmasını yavaşlatmak için alınan karantina önlemlerinin bir sonucu olarak tüm dünyada okullar kapanmış, eğitim online platformlara taşınmıştır. Ülkemizde okulların kapandığı 16 Mart 2020 itibarıyla başlayan süreç örgün eğitimden farklı olarak ev ortamında neler yapılabileceğini, kriz anına bir cevap olarak hızla yapılandırılan sistemin verimli/verimsiz olan yönlerini ortaya çıkardı. Söz konusu süreçte genel itibariyle eğitime ne kadar sağlıklı erişebildiği tartışılırken, dezavantajlı grupların ve farklı engel gruplarının eğitime erişimlerinde daha fazla engelle karşılaştıkları deneyimlendi. Eğitmenler ve öğrenciler arasındaki iletişimin/etkileşimin de sanal boyuta geçmesi klasik eğitim pratiklerini temelden değiştirmiş oldu. Yüz yüze sistemin, interaktif ortamın, fiziksel sınıfın/okulun, akran öğrenmesinin vb. dijitalleşmesi eğitim sistemini en temelden sorgulamayı ve yeniden biçimlendirme zorunluluğunu beraberinde getirdi. Pandeminin önümüzdeki eğitim-öğretim dönemi süresince devam edeceği öngörülürse uzaktan / online eğitim dışında başka bir alternatifin mümkün olmayacağı söylenebilir ve artık tüm dünyanın bu yeni eğitim sistemine ilişkin deneyimleri oldukça gelişti.

Bu anlamda çalışma grubunun amacı; farklı meslek gruplarında eğitmen olan tecrübeli katılımcıların, pandemi süreci içinde eğitim deneyimlerini paylaşmak ve bu deneyimler üzerinden mevcut sistem için alternatif potansiyel çözüm yolları arayabilmek üzerine tanımlanmıştır. Çalıştay kapsamında pandemi sürecinin mevcut fiziksel koşulları içinde eğitim verme ve alma deneyimini yaşamış/yaşamakta olan katılımcıların meslek kimlikleri, fiziksel özellikleri, mesleki deneyimlerine bağlı olarak sürecin bugünü ve yakın geleceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Oturum Soruları

Belirtilen hedef ve kapsam içinde biri hariç tamamı eğitimci olan katılımcıların, pandemi sürecinde eğitim alanlarına göre farklı deneyimlerini, farklı öğrenci kimlikleri üzerinden paylaşılabilmesi için birinci oturumda katılımcılara iki soru yöneltilmiştir;

- Pandemi koşulları içinde eğitimde erişilebilirlik konusunda sorun olarak gördüğünüz konu/konular nelerdir?

Çalışma Grubu 5 Katılımcı Bilgileri

Çiğdem Tekin [Moderatör]
Mimar | MSGSÜ

Ebru Mocoş
Sosyolog, Uluslararası İlişkiler sorumlusu | MSGSÜ

İpek Özüm Karasoy
İlköğretim Sınıf Öğretmeni | TOFD

Kerim Altınok
Hukuk doktoru, Müzisyen, Eğitimci | TOFD

Serap Daş
Sürekli Eğitim Merkezi Müdürü, Uçuş Okulu Genel Müdürü | TOFD

Şafak Tunalıoğlu
Doktor, Müzisyen, Eğitimci | TOFD

Umut Müezzinoğlu
Mimarlık Bölümü Lisans Öğrencisi | Erişilebilir Kent Atölyesi

- Pandemi sürecinde yaygın olarak kullanılan online eğitim dışında çözüm olarak farklı potansiyel alanlar önerebilir misiniz?

Birinci oturumda katılımcıların yöneltilen sorulara verdikleri cevapları üzerinden öne çıkan tartışma konuları belirlenmiştir. Bu konular ikinci oturumun başında katılımcılara aktarılmıştır:

- Online eğitim süreci her meslek pratiği ve her yaş grubu için farklı problemler içermektedir.
- Online eğitim ile öğrenci öğrenebildi mi?, öğrenci öğrenmeyi biliyor mu?, bilgi öğrenciye ulaşıyor mu? soruları sistemin asıl sorgulayıcılarıdır. Öğrenme merkezli eğitim öncelikli olmalıdır.
- Öğrenme için harcanan süreler oldukça uzundur. Öğrenciye merak etmediği, ilgisini uyandırmayan bilgiyi vermek ne kadar verimlidir? Peki, online eğitim ile öğrenme şekli değişebilir mi?
- Online / Uzaktan eğitim sisteminin kullanıcı tarafı program kullanımı açısından yeterli düzeyde değildir.
- Online eğitim interaktif değildir. Bu nedenle, öğrencinin ilgisi zayıftır.
- Öğrencinin güdümlü olmaktan kurtulması gerekmektedir. Öğrencinin dersteki sorumlulukları artırılmalıdır ve öğrenci eğitim sürecinin bir parçası olmalıdır.
- Online sistem farklı engelli gereksinimleri ve farklı yaş grupları için yeterli düzeyde değildir.

İkinci oturumda katılımcılara aktarılan temel tespitler ve bulgular üzerinden katılımcıların birinci oturumda yapılan farklı paylaşımlara göre kendi meslek disiplini içinde öznel olarak öne çıkan en önemli konunun ve bu konuda varsa önerisinin paylaşılması istenmiştir. “Yakın gelecekte herkes kendi meslek pratiği içinde eğitimde erişilebilirlik için çözüm olarak neyi temel aldığını açıklayabilir mi?” sorusu yöneltilmiştir.

Tespitler ve Bulgular

Erişilebilirlik kelimesi, farklı alanlarda terminolojik olarak ayrı tanımlara sahip olsa da ilk anlamı ile bir şeye ulaşmak manasında kullanılmaktadır. Literatürde ise pandemi öncesinde “erişilebilirlik” kelimesi yaygın olarak engelli bireyler için bir şeye ulaşmak anlamıyla karşımıza çıkarken, eğitimde erişilebilirlik denildiğinde de koşulları gereği engelli bireyler, kadınlar, toplumun dezavantajlı bireyleri, göçmenler ve mülteciler söz konusu oluyordu. Ancak pandemi süreci, kimsenin okula ve eğitime erişemediği bir dönem olarak, tüm şartları ve herkesi eşit duruma getirdi. Böylece, **erişilebilirlik herkes için ortak bir sorun olarak** gündeme geldi.

Türkiye’de farklı yaşlardan yaklaşık olarak 25 milyondan fazla öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenci nüfusunun aileleri ve eğitimcileri de düşünüldüğünde, eğitim aslında ülkenin tamamını ilgilendiren oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkar. Söz konusu süreçte verilen ilk tepki ülke çapında oldukça iyi olarak değerlendirilebilir ve eğitim süreci açısından oldukça önemlidir. Ancak, pandemi döneminde uzaktan eğitimin kriz ortamında ortaya çıkmış bir ara formül olduğu, bunun başarılı olabilmesi için gerçekten çok uzun süre çalışılmış, planlanmış olması gerektiği unutulmamalıdır. Özellikle üniversitelerde bir dersin online eğitime aktarılabilmesi ve yüz yüze eğitimdeki kadar aktif yapılabilmesi için 6 ay - 1 yıl gibi hazırlık süreçlerini gerektirdiği söylenebilir. Aynı nedenle, bugün içinde bulunduğumuz şartlarda yapılan uygulama üzerinden online eğitimi doğru bir şekilde değerlendirmek mümkün olmasa da pandemi süreci en azından proaktif bir şekilde harekete geçilebileceğini bize göstermiştir.

Toplumun büyük bir çoğunluğunu, yaklaşık %80-90’ını, benzer özelliklere sahip olan kullanıcılar oluşturmaktadır. Bu nedenle sistemler öncelikle ortak özelliklere sahip olan genel kullanıcı için planlanmaktadır. Kriz süreçlerinde de öncelikle genel için çözüm üretilmektedir. Özel gereksinimi olanlar azınlığı oluşturduğu için geliştirilecek kapsayıcı çözümler arka plana atılmaktadır. Pandemi sürecinde de erişilebilirlik herkes için önemli bir sorun haline gelmiş olsa da özel gereksinimi olan kişiler için çok daha zor bir süreci beraberinde getirmiştir. Pandemi süreci, her ihtiyaca ve gereksinime bağlı, farklı problemler ve ihtiyaçlar üzerinden ele alınması gereken bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Katılımcıların yakın çevre duyumlarına ve tecrübelerine göre görme engelli bireylerin pandemi sürecinde eğitime erişilebilirlik konusunda daha şanslı oldukları ifade edilmiştir. Bunun nedeni, görme engelli bireylerin uzun yıllardır online eğitim yöntemini kullanmalarıdır. Görme engeli olmayan kişiler, “*team talk*” gibi sohbet odalarında görme engellilere anlatım yaparken söz

> Tüm çocukların iyi bir eğitime erişebildiği bir dünya yaratmak bizim gücümüzün ötesinde değil.
>
> Nelson Mandela

konusu uygulamalar ile zaman içinde geliştirilen birtakım standartlar daha etkili hale getirilmeye çalışılmaktadır. Uzun zamandır *podcast* aracılığı ile görme engelliler için ses kayıtları oluşturularak, CD'ler halinde kütüphanelere dağıtılmaktadır. Bu faaliyetler sadece tamamen görmeyen engelliler için değil, farklı derecede görüş netliğine sahip herkes için hazırlanmakta, genişletilmekte ve zenginleştirilmektedir. Farklı engellilik özelliklerine sahip bireyler için algılamayı kolaylaştırmak adına sesli kütüphaneler, sesli eğitim araçları artırılmalı ve bu eğitim materyalleri anlaşılabilirlik açısından daha kısa süreli olarak hazırlanmalıdır. Ancak, pandemi sürecinde genel kullanıcıyı hedefleyen EBA sisteminin kullanımında görme engelli bireyler site altyapısının ekran okuyucu cihazlar tarafından rahatlıkla okunabilecek şekilde programlanmamasından ve görsellerin resim şeklinde sisteme yüklenmemesinden dolayı sorun yaşamışlardır. Aynı zamanda, işitme engeli olan bireyler için de derslerin işaret dili ile anlatılması katılım verimliliğini artıracaktır.

Eğitim verilen öğrenciler arasında özel eğitime ihtiyacı olan zihinsel engelli ve spastik çocuklar da yer almaktadır.

Fiziksel, duyusal veya zihinsel engeli bulunmayan çocuklar dahil tüm çocuklarda karşılıklı iletişim ve her şeyden önce aynı mekânda olmak çok önemli iken, özel gereksinimi olan çocuklarda bu çok daha fazla temel bir ihtiyaç haline gelmektedir; çünkü bu çocukların öğrenmek dışında iletişim ve sosyal ilişki kurma konusunda bir takım güçlüklerle karşı karşıya kalmaları söz konusu olabilmektedir. Zihinsel engelli çocuklar ise dokunmak, iletişim kurmak, sosyalleşmek ve özellikle sınıf ortamında kendisine referans alacağı bir modelin varlığına ihtiyaç duyar. Uzman eğitimciler, çocuklarla aynı mekânda birebir etkileşimle öğretmekte, fiziksel olarak ve duygusal olarak çocuklara destek vermekte, gerektiğinde temasa dayalı iletişim yoluyla, arkadaşları ile güvende hissetmesini sağlamaktadır. Söz konusu eğitim ortamı hem öğrenmek hem de gelişmek için ideal bir mekân oluşturmaktadır. Ancak, pandemi ile birlikte bu yöntem değişmek zorunda kalmıştır. Özel gereksinimi olan öğrenciler için pandemi sürecinde eğitime yönelik temel hedef seviye ilerletmekten öte seviyenin sabit tutabilmesi üzerine şekillenmiştir. Söz konusu öğrencilerin bilgisayara bakma sürelerinin oldukça kısa -en fazla dört saniye- ve bilgisayarı kullanabilecek kabiliyetlerinin / yetilerinin sınırlı olabileceği göz önünde bulundurulduğunda uzaktan eğitimde aile desteğinin çok önemli olduğu görülmüştür. Duyusal anlamda ulaşılması çok zor olan çocuklarda, velilerin süreçte aktif rol almasının gerekliliği fark edilmiştir. Bu nedenle, online eğitimde aileler davranış biçimlerinin nasıl olması konusunda eğitilmiş ve gerekli etkinlikleri çocukları ile dokunarak ve hissederek birlikte yapmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Anlaşılacağı üzere, tüm online eğitim sistemlerinin, ülkemiz özelinde yaygın kullanım açısından büyük bir çoğunluğa hitap eden EBA altyapısının farklı engel grupları için geliştirilmesi konusu mutlaka dikkate alınmak zorundadır.

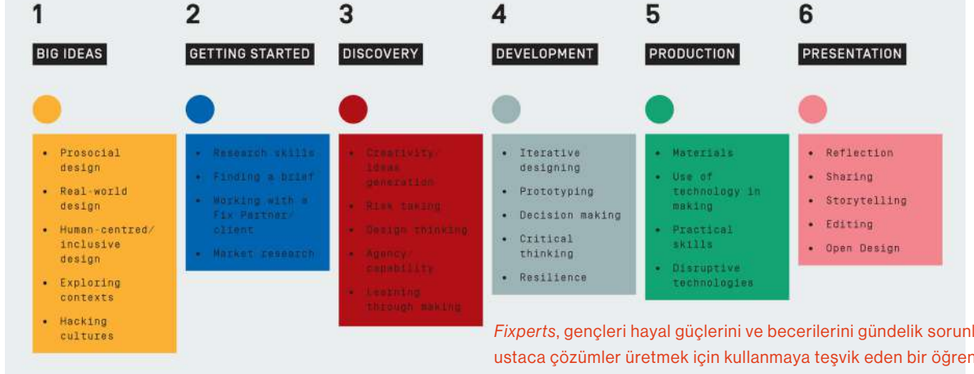
Uzaktan eğitimin ve online sistemin mükemmel olarak planlandığı düşünülse bile bu sistemi kullanma yeterliliği açısından sıkıntı yaşayan bireylerin bu sistemde aktif ve verimli olmasının beklenemeyeceği konunun tartışılmaz bir şekilde en önemli boyutudur. Diğer taraftan öğrenci ve eğitimcinin ilgili eğitim programını kullanmayı bilmemesi süreçte aksamalara sebep olacağından sistemin iyi kurgulanması yanında oluşturulan sistemin iyi öğretilmesi de gerekmektedir. Diğer taraftan, tüm öğrencilerin eğitime erişiminde ve başarısında bilgisayar, internet gibi temel araçların varlığı da oldukça belirleyicidir. Devlet okulunda ya da özel okulda olması fark etmeksizin öğrencinin evinde kendine ait bilgisayarının veya internetinin olmaması, ayrı bir odası olmayan kalabalık aile içinde yaşıyor olması gibi sorunlara engellilik özelliğine göre değişken olmakla birlikte; örneğin, görme engelliler için bilgisayarın ya da kullanacağı programın erişebilirliği, ekran okuyucu ara yüz özelliği olup olmaması, her hangi birine bağımlı olmadan ilgili teknik donanımı kullanıyor olması gibi kısıtlayıcılar da mevcut sorunlara eklenmektedir. Pandemi döneminde söz konusu fiziksel gereksinim ve araçlar, eğitime erişmeyi engelleyen faktörlere dönüşmüştür. Bu nedenle, eğitime ihtiyacı olan her kesim, eğitimde erişilebilirlik engeli ile yüz yüze gelmek durumunda kalmıştır.

Online eğitimde katılımcıların hemfikir olduğu en temel sorun, interaktif etkileşimin eksikliği olmuştur. Vücut dilinden, göz temasından mahrum bir ortamda, çift taraflı iletişim azalmakta, öğrenme ortamı pasifleşmekte ve öğrenme zayıflamaktadır. Farklı eğitim ve yaş gruplarında, eğitimin içeriğine ve gerekliliklerine bağlı olarak bu iletişim ihtiyacı farklılık gösterse de online eğitimde henüz bu konu oldukça yetersiz düzeydedir.

Online eğitimde küçük yaş grup deneyimleri de sistemin farklı konularda geliştirilmesi gerekliliğini göstermektedir. Küçük yaş gruplarında deneyimli bir eğitmen olan çalıştay katılımcımız,

Fixperts, gençleri hayal güçlerini ve becerilerini gündelik sorunlara ustaca çözümler üretmek için kullanmaya teşvik eden bir öğrenme programıdır. Süreç içinde, prototiplemeden iş birliğine kadar bir dizi değerli aktarılabilir beceri geliştirirler. Program, her türlü yaratıcı tasarım, mühendislik ve STEM / STEAM çalışmalarıyla ilgili saatlerce süren atölyelerden, dönemlik bir projeye kadar okullara ve üniversitelere uygun bir dizi öğretim formatı sunar.

FixEd, gönüllüler tarafından yürütülen bir girişimdir. Ortakları arasında, yaratıcılığın, tasarımın ve yeniliğin geleceğiyle ilgilenen üniversiteler, okullar, üretici alanları, müzeler ve kuruluşlar bulunmaktadır.

Proje. Fixpert.

pandemi sürecine hem okulların hem de velilerin hazırlıksız yakalandığını; eğitimcilerin ve ailelerin ne olacağına ve nasıl olacağına dair endişeleriyle beraber birçok bilinmezlik içinde online/uzaktan eğitim sürecini yaşamak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir.

Anaokulu ve ilkokul seviyesindeki çocuklar, çok hareketli olup normal koşullarda masaya oturtulması ve uzun süre söz konusu pozisyonda kalarak dinlemelerinin sağlanabilmesi oldukça zorluk gösteren bir yaş grubu olarak uzaktan eğitime dair önemli sıkıntılar yaşamaktadır. Sınırlı odaklanma süreleri bu yaş grubundaki çocuklara uzun süre bilgisayar aracılığı ile yeni bir şey öğretebilmeyi oldukça zorlaştırmaktadır. Akranları ile birlikte ve en rahat grup içinde öğrenebilen bu çocukların sınıf ortamından koparılarak ekran başına oturtulunca öğrenme yetileri ile birlikte ilgileri de azalmaktadır. Yaşanılan sürecin bir diğer olumsuz tarafı ise, çocuklar ve öğretmenlerinin sadece ders için bir araya gelmesidir. Teneffüs olgusunun ortadan kalkması ve kendi evlerinden çıkamamaları çocukların sosyalleşmesini engellerken, öğretmenleri ile ders dışında iletişim/etkileşim kuramamalarına neden olmaktadır.

Küçük yaş gruplarının yaşayarak ve dokunarak aktiviteleri gerçekleştirmesi öğrenmeyi hızlı ve kalıcı kılmaktadır. Bu yaş grubu öğrenciler çevrelerindeki her şeyi somut olarak algılamaktadır ve keşfederek, dokunarak öğrenmektedirler. Bu nedenle öğrenme şekilleri, dokunma-hissetme ve paylaşma şeklindedir. Bu öğrenmeyi kolaylaştırdığı gibi dikkat, heyecan ve ilgisini de artırmaktadır. Online eğitimin geliştirilmesi halinde, küçük yaş grupları için etkinlik destekli olacak şekilde bir model oluşturulmalı, müfredat bu çerçevede yenilenmelidir.

Diğer taraftan öğrencinin online derse katılımı, derse olan ilgisi ve bu ilginin canlı kalması gibi sorunlar sadece küçük yaş grupları ile sınırlı değildir. Daha büyük yaş gruplarında da benzer sorunlar söz konusudur. Mevcut öğrenci profili bilgiye ulaşmanın kolay olduğunu düşünmekte ve online gerçekleşen derslere ilgi göstermemektedir. Bunun yanı sıra, online eğitimde uygulama derslerinde önemli problemlerle karşılaşılmıştır. Bunun için her meslek pratiğine uygun olarak çeşitli yazılımların kullanılması önem arz etmektedir. Örneğin, satranç eğitiminde online uygulamanın uzun yıllardır devam ediyor olması ve hatta bu süreç de daha da verimli bir hale gelmesi söz konusudur. Ancak, müzik eğitiminde aynı gelişmeden bahsedilememektedir.

Müzik öğretmeni olarak dersi online verebilmenin pek çok güçlüğü bulunmaktadır. Öğrenci ile eşzamanlı çalabilmek, sesin ulaşması, senkronu yakalayabilmek gibi problemlerle karşılaşılmaktadır. Ayrıca, ses kalitesinin sürekliliği de önemli bir sorunsaldır. Eşzamanlı grup çalışması online sistemde seslerin ulaşabilirliği açısından sağlıklı değildir. Söz konusu sorunların aşılabilmesi için eğitimlerin daha katılımcı, daha çok fikirlerin paylaşılabildiği, öğrencinin aktif rol aldığı, kısmen sorumlulukların öğrenciye verildiği ortamlara dönüşmesi gerekmektedir. Bu sistemde teori ve özellikle de uygulama derslerinde öğrenciye daha verimli ulaşabilmek, onu sürece daha aktif dahil edebilmek gerekmektedir.

Online eğitim; eğitimcinin sunuş yaptığı, öğrencinin ise dinleyen olduğu, iletişimi zayıf ve öğrencinin pasif rol aldığı bir sistem olmuştur. Eğitimin buluş/keşfetme yanı azaldığı için öğrenme ve ilgi azalmakta, ders verimsizleşmektedir. O zaman, çocuğun öğrenme ve ilgi konusunda sürekliliğini sağlamak zorlaşmaktadır. Bu nedenle, pandemi süreci öğrenciye yeni bir şey öğretmekten ziyade, var olan bilginin azalmaması ve çocuğun gerilememesini sağlamak üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak, branş dersleri dışında yapılan aktivite derslerinde öğrenci ders süreci içine kendi kararları ile dahil olunca ve karar verici duruma geçince daha mutlu, daha istekli ve verimli olmaya başladığı gözlenmiştir. Bu nedenle, farklı yöntem ve etkinlikler ile farklı yaş gruplarına göre, öğrenicinin aktif yer aldığı, karar verici olduğu bir sistem üzerinden çözüm yolları oluşturmak gerekmektedir. Online eğitime mevcut hali ile devam edilmesi halinde özellikle küçük yaş grupları için oldukça sıkıntılı şartlar gelişecektir. Zira yaşamadan, dokunmadan, hissetmeden öğrenme kalıcı olmamaktadır. Bu süreci yeni bir içerik ile sürdürebilecek bir yapılanma gecikme kabul etmeyecek bir önceliğe sahiptir.

Eğitim her şeyden önce bir alan meselesidir. Bunun için mutlaka bir öğrenme alanına ihtiyaç duyulmaktadır. Klasik eğitimde bilgi öğrencilere aktarılır ve öğrenme çeşitli şekillerde ölçülmeye çalışılır. Böylece, bilgi veren ve alan ilişkisi yaratılmış olur. Pandemi döneminde online ortamda çeşitli araçlar (Zoom, Google Meet vb.) ile dersler aktarılmaya çalışılmıştır. Ancak, eğitmen bilgiyi verdiğinde karşı tarafın ne ölçüde alabildiği veya neye ihtiyaç duyduğu henüz tam anlamı ile cevaplanamayan sorular arasındadır. Söz konusu durum, eğitime erişmek ifadesinin aynı zamanda "öğrenmenin sağlanması mı?" demek

olduğuna dair tartışmaları da başlattığı söylenebilir. Bir başka deyişle, farklı eğitim içeriği ve farklı özelliklere sahip öğrenciler için her şey yolunda olarak kabul edilse dahi online / uzaktan eğitim sürecinin ne kadar başarılı olduğu, öğrencilerin zihinsel olarak erişilebilir olup olmadığı ciddi bir gündem olarak karşımızda durmaktadır. Pandemi öncesinde erişim ve öğrenme konusu birlikte ele alınmamakta ve öğrenci okulda ise öğreniyor olduğu kabul edilmekteydi. Okulda fiziksel olarak bulunmanın öğrenmeyi sağladığı düşünülüyordu. Ancak, bu süreç içinde çeşitli programlar aracılığıyla uzaktan verilen eğitimler ile öğrenmenin tam anlamıyla gerçekleşip gerçekleşmediği tartışılmaya başlandı. Bu süreç her anlamda eğitime erişmenin tartışılması açısından önemli bir fırsat yarattı.

Söz konusu tartışma kapsamında, yüz yüze eğitimde, eğitim alanını nasıl kurduğumuza tekrar bakmak gerekmektedir. Şu anda kurduğumuz biçimi ile eğitim alanı; bilgi aktarımı, diyalog ve bu diyalog üzerinden de öğrenmenin gerçekleştiği bir dönüşüm alanı olarak mı ortaya çıkıyor? Eğitim ve erişilebilirlik konusunda sınıfı nasıl tasarlıyoruz? Diyalog nasıl kuruluyor? Ders nasıl anlatılıyor? Eğitmenler olarak öğrenme alanını nasıl inşa edebiliriz? Eğitimin merkezine öğrenciyi aldığımızda daha çok öğrenilebiliyor mu? Öğrenme süreci işliyor mu? gibi soruların ortaya çıktığı bir süreçten geçiyoruz. Ayrıca bu sorulara eklenmesi gereken; Öğrencinin %100 öğrenmesi gereken nedir? Eğitimci tarafından verilmesi gereken temel bilgi ne olmalıdır? gibi sorularda eklenebilir.

Online eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme yöntemleri açısından da oldukça zorluk çekilmiştir Öğrencinin ne öğrendiğinin ve kazanımlarının neler olduğunun anlaşılmasına dayanan ölçme ve değerlendirmede genel olarak objektif ve doğru datalara ulaşılamamaktadır. Söz konusu eksiklik online sistemde ölçme ve değerlendirme konusunda da farklı disiplinlere göre yeni yöntemlerin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yüksek Öğretim Kurumu'nun yakın gelecekte müfredatta yer alan derslerin en az %10, en fazla %40'ının online verilmesi konusunda kararlı olduğu ve bu kararı üniversitelere bildirdiği göz önünde bulundurulduğunda deneyimlemiş olduğumuz online / uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunların tüm boyutlarıyla ele alınması ve yeni bir sistemin yapılandırılması önem taşımaktadır.

Öneriler

Pandemi süreci eğitim kavramı altında her şeyi yeniden ele alabilmek adına birçok deneyim yaşatmıştır. Bu deneyimler içinde rolü olan; yüz yüze eğitim, online eğitim, öğrenme mekânı, öğretmek ve öğrenmek, eğitimci, öğrenci ve veli kimliği gibi birçok sistem ve faktörü kökünden sarsacak yenilenmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kriz dönemleri öncelikle var olan ile yüzleşme, sonra gelişme için fırsat ortamı sağlamaktadır.

Hem örgün ve hem yaygın eğitim, uygun şartlar, ihtiyaçlar, programlar dahilinde yapıldığında kendi içinde bir ihtiyaca cevap verir. Bunun yanında online eğitim de gerekli ve uygun şartlarda, kişiler için yapıldığında işlevini yerine getirecektir. Bu süreci ve sürecin içindeki birtakım engelleri düşünürken; öğrenci gerçekten öğrenebiliyor mu?, öğrenim faaliyeti olarak işlevli mi? gibi sorulara ek olarak bugünkü şartlarda iç içe geçmiş iki önemli soru daha öne çıkmaktadır: Bu süreçten sonra pandemi devam ederse ne yapacağız? ve bu sisteme devam etmek zorunda kalacaksak bu sistemi nasıl iyileştireceğiz? Çünkü önemli olan, uzaktan ya da yüz yüze her eğitim yönteminin öğrenen merkezli ve erişilebilir olarak düzenlenmesidir. O yüzden yeni bir sistem önermekten ziyade yüz yüze ya da online eğitimi erişilebilir formatta nasıl tasarlayacağımızı tartışmak daha önemli bir hale gelmektedir.

COVID-19, bu süreçte eğitim alan farklı yaş ve özellikteki tüm alıcı grubu erişilebilirlik anlamında eşit seviyeye getirmiştir. Ancak, eğitime erişmek anlamındaki eşitlik, eğitimi alacak öğrencinin farklı özelliklere sahip olmasından dolayı değişkendir. Bu nedenle, yakın gelecekte **farklı yaş, farklı disiplin ve farklı engellilik** özelliklerine bağlı olarak eğitim sistemi hem örgün hem de online eğitim sistemi için yeniden kurgulanmalıdır.

Yakın gelecekte uzaktan, online ve örgün eğitimin farklı oranlarda iç içe geçmiş **bütün bir sistem** haline dönüşeceği sinyalleri verilmiştir. Bunun için öncelikle eğitimci ve öğrencinin uzaktan eğitimin araçlarına sahip ve bu araçları kullanabilir seviyede olması gerekmektedir. Eğitim fakültelerinin ders programlarına ve formasyon derslerine uzaktan eğitime yönelik dersler eklenmelidir. Bilgisayar, internet gibi eğitim araçları her evde minimum şartlarda, devlet tarafından geliştirilebilecek bir formül ile sağlanmış olmalıdır.

Eğitim müfredatı mevcut hali ile her yaş seviyesi için oldukça yoğundur. Ayrıca, öğretme şekli genellikle yoğun olarak bilgi vermek şeklindedir. Öğrencinin, verilen bilgiyi anlama, değerlendirme ve öğrenme için yeterli zamanı ve ortamı olmamaktadır. Bilgiyi sentezleme fırsatı bulunmadığından öğrenme zayıflamakta ve ilgi de azalmaktadır. Uzaktan eğitimde, yoğun olan bu programı birçok kurum müfredata uygun olarak yapamamıştır. Bu nedenle, **müfredat hafifletilmeli** ve **öğrenme yaşamın içine dahil edilmelidir**. Bu, hem örgün hem de uzaktan eğitim için bütüncül olarak ele alınmalıdır.

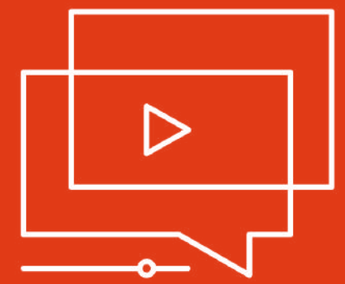
Geneli itibariyle eğitim mekânları nasıl tasarlanabiliyor ise **online sınıflar** da belli ölçütlere göre tasarlanmalıdır. Eğitimin yapıldığı alanın aslında kamusal bir mekân olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, online sınıfların da kamusallığı düşünülmelidir. Öğretmen, öğrenci, hatta velilerin de içinde olduğu, bütün olarak kurgulandığı bir eğitim dönüşümü olmalıdır. Öğrenci profiline ve dersin içeriğine göre kaç öğrenci ile verimli olur?, diyalog ortamında interaktif eğitim ortamı nasıl sağlanabilir?, öğrenme ortamı nasıl aktif hale getirilir?, etkinlik gerektiren dersler nasıl olmalı? gibi sorular üzerinden diyalog ortamına dayalı kamusal online sınıflar tasarlanmalıdır.

Küçük yaş grupları, farklı engellilik özelliğine sahip çocuk ve yetişkinler, göçmenler, okul ortamına fiziksel olarak ulaşamayacak olanlar için hem örgün hem de online eğitim müfredatları oluşturulmalıdır. Küçük yaş grupları ve farklı engellilik özelliğine sahip olan öğrencilerin öğrenme ortamları görme, dokunma, hissetme, tekrarlama, paylaşma şeklindedir. Bu nedenle, söz konusu gruplar için online eğitim sürecinde; bilgisayar ve internet ihtiyacı, bilgisayarın kullanılması, katılımın sağlanması, ders tekrarı, etkinliklere destek olunması, ev koşullarının öğrenme ortamına uygun hale getirilmesi gibi konularda sürece mutlaka ailelerin dahil olması sağlanmalıdır. Uzaktan eğitim koşulları içinde hemen olmasa da bu şartları sağlayabilmeyi amaçlayan bir sistem üzerinden planlama yapılmalıdır. Nesnelerin interneti (5G) ile online eğitimde anlık birebir ve nesneleri aktive ederek işitsel, dokunsal iletişim güçlendirilebilir.

Öğrenme merkezli bir sistem geliştirilmeli ve bu sistem içinde ölçme ve değerlendirme yöntemleri de öğrencinin kendi kendini değerlendirebileceği şekilde dönüştürülmelidir. Klasik ya da uzaktan eğitimde fark etmeksizin öğrenci aldığı bilgi üzerinden kendi kendini sorgulayabilmeli ve değerlendirebilmelidir. Örneğin, öğrenciye "sen öğretmen olsaydın öğrenciye neyi sorardın?" sorusu ile öğretmen gibi yetki vererek, "can verici" soruyu sorması istenebilir. Bu ve benzeri yaklaşımlar öğrenmeyi verimli hale getirecektir.

03

SOSYAL VE KÜLTÜREL ERİŞİLEBİLİRLİK

Fotoğraf: Millenium Park, Chicago, ABD. @notaphotographer

TEMA 3.1
Kültür ve Sanata Erişilebilirlik

Kapsam

Çalıştayın üçüncü teması olan “Sosyal ve Kültürel Erişilebilirlik” altında Kültür ve Sanata Erişilebilirlik konu başlığı çerçevesinde tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

COVID-19’un yarattığı belirsizlik ortamından en fazla etkilenenlerden biri de kültür ve sanat oluşumlarıydı. Tiyatro ve sinema salonlarının, sergi mekânlarının belirsiz bir süreliğine kapanması, sahne sanatlarının belirsiz bir tarihe ertelenmesi, hatta iptal edilmesi, okulların kapanmasıyla öğrenciler tarafından gerçekleştirilen sanatsal faaliyetlerin yarıda kalması, dizi ve film setlerindeki çalışmaların durdurulması... Tüm bunlar sektörün ekonomik kayıplar vereceğine işaret ederken, toplum ve sanat/sanatçı arasındaki etkileşimin değişimine de göz kırpıyor. Kültür ve sanat etkinliklerinin özelliğinin insanların bir arada olma halinden belirsizlik ortamı içinde iyi olma haline evrildiğini gözlemliyoruz. Küresel ölçekte pek çok kültür kurumunun arşivlerini, sanat eserlerini, koleksiyonlarını vb. dijital olarak erişime açması, sosyal medya platformlarında konserlerin, söyleşilerin vb. gerçekleştirilmesi, müzelerin, sergilerin dijital ortamda ziyaret edilmesi kültür ve sanat ile olan ilişkimizi bilgisayar, tablet ve telefon ekranlarından yeniden kurmamıza imkân tanıyor. Süreç boyunca dijital dünyaya artan talep sanatçıların, kültür çalışanlarının vb. yaşamlarının ve faaliyetlerinin devamlılığının yeni içerikler üretebilmelerine bağlı olduğu gerçeğini ortaya çıkartıyor. Peki, dijital platformlar bize yeni bir deneyimin kapılarını aralarken, bizi tanımadığımız kişilerle aynı atmosferi yaşadığımız, birlikte alkışladığımız, aynı harekete tepki verdiğimiz etkileşim ortamından uzaklaştırması alabileceklerimizi almamıza ne kadar müsaade ediyor? Ya da evlerimizdeki internet tabanlı araçlar üzerinden ne kadar erişebilir olduğumuz ölçülürken toplumun kültür ve sanat ile etkileşim kurması/etkileşimini devam ettirmesi için dijital engellerle nasıl baş edeceğiz?

Belirtilen kapsamda, çalışma grubundaki tartışmalar iki ayrı oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, ilk oturumda “mevcut COVID-19 gündemi ve getirdikleri çerçevesinde kültürel ve sanatsal etkinlikler temasında erişilebilirlik meselesini nasıl değerlendirdikleri” ve “genel itibarıyla engelli / dezavantajlı bireyler odağında ele alınan erişilebilirlik meselesini bu yeni durum ile birlikte nasıl tanımladıkları” konularında görüş ve değerlendirmelerini aktarmışlardır. İlk oturumdaki tartışmalar, içinde bulunulan pandemi ortamı sebebiyle kültür-sanat odaklı üretimlerin mevcut fiziksel ortamlarda paylaşılamıyor olması ve dijital ortamlardaki paylaşımlar konusundaki görüş ve değerlendirmeler üzerine ağırlık kazanmıştır. İkinci oturumda ise katılımcılar, ilk oturumdaki konuşmaları ve görüşleri de izleyerek

Çalışma Grubu 6 Katılımcı Bilgileri

Aylin Ayna [Moderatör]
Mimar | MSGSÜ

Alev Tezcanlı
Doğan Grubu Burda Genel Yayın Yönetmeni | TOFD

Birten Bilecik
Eğitim Görevlisi, 118E Lions Yön. Çvr. Gen. Yön. Yrd. | TOFD

Ceren Moghaddam
Eğitimci, Kanada Okulları Sosyal Bilimler Bölüm Başkanı | TOFD

Derya Altıner
Restorasyon Uzmanı Y. Mimar | Tasarım Rehberleri, MSGSÜ

Hakan Ceyhan
Koreograf, Yaratıcı Hareket Araştırmacısı | TOFD

Ramazan Baş
TOFD Genel Başkanı | TOFD

Şenay Çabuk
Mimar | MSGSÜ

"kültür-sanat paylaşımlarının yeni / alternatif biçimlerinin neler olabileceği" konusunda fikirlerini ortaya koymuş, önerilerini ve önemli gördükleri noktaları aktarmışlardır. Ağırlıklı olarak önerilerin tartışıldığı ve alternatif kültür-sanat paylaşımlarının değerlendirildiği bir oturum olmuştur.

Oturum Soruları

Belirlenen kapsam doğrultusunda aşağıda yer alan iki soru ilk oturumda katılımcılara yöneltilmiştir.

- Mevcut COVID-19 gündemi ve getirdikleri çerçevesinde kültürel ve sanatsal etkinlikler temasında erişilebilirlik meselesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Genel itibariyle engelli / dezavantajlı bireyler odağında ele alınan erişilebilirlik meselesini bu yeni durum ile birlikte nasıl tanımlarsınız?

Kültür ve sanata erişilebilirlik konusuna ilişkin gözlem ve deneyime dayalı olarak sorunların ortaya konduğu ilk oturumdan elde edilen bulgular çerçevesinde ikinci oturumda uygulamaya yönelik alternatif önerileri tartışmaya açmak adına aşağıdaki soru katılımcılara yöneltilmiştir.

- Kültür sanat paylaşımlarının yeni / alternatif biçimleri sizce nasıl olabilir?

Tespitler ve Bulgular

Fiziksel ortamlarda bir arada bulunmanın pandemi kaynaklı olarak ortaya çıkardığı sakıncalar nedeniyle kültürel ve sanatsal etkinlikler, diğer pek çok konuda olduğu gibi internet üzerinden, dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu sayede, pandemi sürecinde dijital bağlantının gücü bir kez daha anlaşılmıştır. Söz konusu dijital erişim, halen toplum tarafından öğrenilmekte olan bir süreçtir. Özellikle gençler için daha alışık olunan bir ortam olması sebebiyle dahil olunması daha pratik bir süreç ortaya koymakta iken ileri yaş grubu için "yeni" bir durum olarak nitelendirilebilir.

İçinde bulunduğumuz pandemi döneminde kültür ve sanat etkinliklerinin birleştirici ve iyileştirici gücü ön plana çıkmaktadır. Küresel düzeyde baktığımızda pek çok kurum arşivlerini dijital platformlara taşırken, ülkemizde de SALT Galata'nın dijital belgelerden oluşan koleksiyonunu ve Türk Tarih Kurumu'nun arşivini kullanıma açması, Kültür Bakanlığı tarafından hayata geçirilen "Kütüphanem Cepte" uygulaması, görme engelliler için Milli Kütüphane'nin "Konuşan Kitaplık" uygulaması gibi pek çok eserin dijital olarak erişimine imkân verdi. Normal şartlarda fiziksel ortamlar dahilinde yürütülmekte olan etkinlikler (seramik atölyesi, bitki yetiştiriciliği gibi kurslar, konserler, söyleşiler vb.) dijital ortamlarda yürütülmeye ve/veya paylaşılmaya başlandı. Farklı kesimden birçok insanın söz konusu etkinliklere gösterdiği talep, pandemi boyunca kendilerini motive etme biçimlerini de yansıttığını söylemek mümkün. Bu nedenle, süreç içinde kültür ve sanatın motivasyonu geliştirici bir niteliğe sahip olduğu ve daha çok ihtiyaç duyulur bir hal aldığı görülmektedir.

Dijital ortamdaki kültürel ve sanatsal etkinliklerin ve paylaşımların çokluğu bir yandan yukarıda bahsedildiği gibi olumlu yanı ile değerlendirilirken bir yandan da çok sayıdaki aktivitenin ve paylaşımın yarattığı veya yaratabileceği seçim zorluğu, algı yüklemesi ve güçlüğü gibi problemleri de beraberinde getirmektedir. Öte yandan, sanatsal ve kültürel üretimlerin ve paylaşımların salt gösteriler olmayıp etkileşimli olduğu, öncesinde ve sonrasında sürecin devam ettiği, kişisel deneyimin ve insanlarla birlikte olmanın önemli bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Bu çerçevede dijital olarak yürütülen ve/veya paylaşılan (örneğin tiyatro, konser, eğitim vb.) kültürel ve sanatsal etkinliklerin bu etkileşim sürecini ne kadar sağlayabiliyor olduğu önemli bir tartışma konusudur. Ayrıca tiyatro, konser gibi etkinliklerin dijital ortamda "seyredilen" çalışmalar haline geldiğinde fiziksel ortamdaki kişisel deneyim ve algı sürecinden farklı olarak seçili izleme açıları, dijital imkânların belirlediği ses, görüntü vb. özellikleri çerçevesinde değişmektedir. Bu kapsamda, sanatçıların geri bildirim almasını sağlayan ve izleyici/dinleyici/katılımcı ile etkileşime geçtiği süreçler de dönüşüme uğramaktadır.

Tiyatro, konser, eğitim, sergi, sinema gibi farklı alanlar değerlendirildiğinde, sinema alanı üretimleri, dijital ortamdaki paylaşımı bakımından en alışık olunan alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır; diğer alanlar için daha yeni olan bu platformların deneyim ve etkileşim bakımından daha zorlu olduğu gözlenmiştir. Deneyim meselesi, mekânla ve diğer insanlarla (sanatçılarla ve diğer izleyiciler/dinleyiciler/katılımcılarla) kurulan etkileşimin kopması nedeniyle farklı bir boyuta evrilmektedir. Bu çerçevede, etkileşimin sağlanabileceği farklı alternatif yöntemlerin ve araçların gerekliliği söz konusudur. İçinde bulunulan pandemi dönemi ve ortaya çıkan yeni yöntem ve araçların gerekliliği,

> Kültür, dünyayı ayrıntılı olarak tanımlayarak onunla başa çıkmanın bir yoludur.
>
> Malcolm Bradbury

kültürel ve sanatsal katılım ve deneyim konusunda yenilikçi alternatifler için potansiyeller barındırabilmektedir. İnsanların sunulan etkinlikle bir arayüz aracılığıyla etkileşim kurması ve bu ortamda katılımcı hale gelmesi üzerine geliştirilecek çalışmalarla söz konusu potansiyeller fırsata dönüştürülebilir. Pandemi sonrasında da kültür ve sanata dijital platformlar aracılığıyla katılımın bir mecburiyet olarak değil bir tercih olarak seçileceği altlıklar hazırlanabilir.

Pandemi sürecindeki sanatsal ve kültürel üretimler bakımından zorlayıcı olduğu belirtilen bir diğer nokta ise özellikle sinema, tiyatro ve müzik gibi sanat alanlarında sanatçıların bir araya gelerek üretim yapmak zorunda olmaları konusu olmuştur. Bu çerçevede, yeni çalışmaların ortaya koyulabilmesi zorlaşmakta ve söz konusu etkinliklerin mevcut ortamlarında yürütülemiyor olması sanatçılar için gelir elde etmek bakımından zorlayıcı bir sürece yol açmaktadır. Kültür-sanat etkinliklerinin dünya genelindeki örneklerine bakıldığında kültür-sanat çalışanları ve üretenleri için kurgulanan destekleyici düzenlemeler bütçe ve gelir konusunda pandeminin yarattığı dezavantajları hafifletici bir etki yaratmıştır.

Engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen çalışmalar için de söz konusu süreç farklı zorlukları ve fırsatları ortaya çıkarmıştır. Bazı gönüllü topluluklar pandemi öncesinde yaptıkları atölyelere hem dijital altyapılarının yetersiz olması hem de farklı engellilik düzeylerine sahip atölye katılımcılarının dijital platformda birbirleriyle etkileşim kurmalarının mümkün olmaması nedeniyle devam edememiştir. Diğer taraftan ise sanatsal ve kültürel üretimlerde yer alan engelli bireyler için söz konusu çalışmaların sürdürülebilmesinin hem motivasyon sağlamak hem de maddi olanaklar bakımından önemli olduğu gerekçesiyle dijital ortamlar aracılığıyla söz konusu etkinliklerin sürdürülmeye çalışıldığı örnekler de bulunmaktadır. Böylelikle, İstanbul'da gerçekleştirilen etkinliklere farklı kentlerdeki engelli bireylerin de erişebilme/katılabilme imkânı yaratılmıştır. Öte yandan, gündelik hayatımızda çok da farkına varmadığımız şeyleri şu an yapamıyor olduğumuz veya yeni bir yapma biçimi bulmaya çalıştığımız için empati kurma yeteneğimizin geliştiğini söylemek mümkündür. İçinde bulunulan pandemi dönemi ve gerektirdiği sosyal mesafe, evde kalma gibi durumlar engelli bireylerle empati kurma fırsatını yaratmaktadır.

İletişim meselesi, pandemi sürecinde çok daha önemli bir role sahip olmuştur. Bu çerçevede iletişimin güçlü ve daha sağlam temellere dayandığı, kişilerin hem gerçek hem de dijital dünyada birbirlerini daha doğru anlayabilecekleri ortamların oluşturulmasının gerekliliği önem kazanmıştır. İletişimin güçlenmesi, kişilerin bir yandan -mevcut pandemi sürecinin ortaya koyduğu şartları pozitif değerlendirebilmesi ile- kendi içine dönebilmesini ve kendini dinleyebilmesini sağlarken içinde bulunduğu şartları tüm olasılıkları ile değerlendirmesine olanak tanımaktadır.

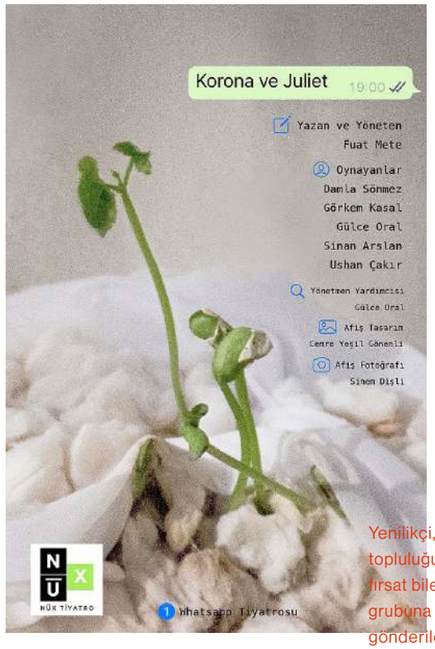
Dijital ortamların yaygın kullanılması, sosyal medyanın kullanımını da artırmaktadır. Bu bağlamda, sosyal farkındalık sağlamak üzere dijital platformlar sanatın bir aracı olarak kullanılabilir ve yaratıcı kurgulara izin verir niteliktedir.

Öneriler

Kültürel ve sanatsal erişilebilirlik çerçevesindeki çalışmada ağırlık kazanan konulardan olan dijital ortamlara ve dijital ortamlardaki etkinlik ve katılımlara ilişkin olarak, deneyimi geliştirecek ve etkileşimi artırabilecek alternatiflerin gelişimi konusunda "sanal deneyim" meselesi gündeme gelmiştir. Artırılmış gerçeklik ve/veya sanal deneyim uygulamalarının kültür-sanat etkinlikleri için kullanıcı deneyimini zenginleştiren dijital alternatifler olabilecektir. Öte yandan, söz konusu teknolojilerin erişilebilirliği meselesi de önemli bir sorunsaldır. Söz konusu teknolojiler için kiralama gibi yöntemlerin kullanılmasıyla daha fazla kişi için erişilebilir hale gelebileceği mümkün olmakla birlikte herkes için erişilebilirliğin sağlanması konusu daha detaylı ele alınmalı, bu çerçevede yerel yönetimler, sivil toplum inisiyatifleri, vakıflar gibi farklı aktörler tarafından bütçe/kaynak oluşturulmalıdır.

Tiyatro oyunları için canlı gösterilerin dijital ortamlar aracılığıyla paylaşımına devam edilebilir, televizyonun yaygın kullanımda olması da dijital dünyayı destekleyici olabilir. Böylece, daha fazla sayıda kişi için erişilebilirlik sağlanabilecektir.

Dijital ortam paylaşımlarına ve etkinliklerine yönelik olarak: Film festivallerinin bir yandan mevcut alışkanlıkları devam ettirip bir yandan da teknik bakımdan daha az sorun yaşamalarını sağlayabilecek seanslar halinde organize edilmiş online festivaller gerçekleştirilebilir; yazarlar için pandemi öncesinde düzenlenen imza günleri internet ortamına taşınarak kitap tanıtımları için canlı etkinlikler, söyleşiler düzenlenebilir; ressam, heykeltıraş gibi sanatçılar için sergi açılışı ve eser satışı

Yenilikçi, özgün ve deneyim odaklı içerikler üreten bir tiyatro ve performans topluluğu olan Nüx Tiyatro, COVID-19 karantinasının getirdiği durağan günleri fırsat bilerek tiyatroyu dijital bir platforma taşıdı. Oyun, bir WhatsApp konuşma grubuna dahil edilecek oyuncu ve seyircilerle, gruptaki diyalog ve multimedya gönderileri aracılığıyla, uygulamanın anlık takip edilebilir canlı bir sahne gibi kullanılmasıyla gerçekleşti. Bir whatsapp grubuna eklenen seyirciler, yazma izinleri olmadan, gruptaki sohbete seyirci kaldılar.

Oyunun başlangıç saatinde gruba gelen ilk mesajla başlayan ve 3 gün boyunca süren hikâye farklı saat aralıklarında geçen konuşmalardan oluşuyordu. WhatsApp özellikleri olan yazışma, ses kaydı, fotoğraf, emoji, video, link gönderimi gibi olanakların da kullanıldığı oyun, basit bir grup konuşmasına misafir olan seyircilere naif bir deneyim yaşatabilmeyi hedefliyordu. Seyirci, bir hikâyenin etrafında dönen yazışmalardan, ses kayıtlarından ve görsellerden oluşan gerçek zamanlı ve kurmaca bir sohbeti takip etti. Deneyim odaklı bir proje olan “Korona ve Juliet” her seyircinin kendi özel deneyimini yaşamasını öncelikliyordu.

Proje. Korona ve Juliet.

gibi etkinlikler dijital platformlar üzerinden yapılabilir; seramik, ahşap, bitki düzenleme, fotoğraf, müzik vb. sanat alanlarından eğitime destek sağlayacak alanlara veya iletişim yeteneklerini geliştirecek hikaye anlatıcılığı vb. konulara kadar geniş bir çerçevede online eğitim olanakları artırılabilir.

Dijital ortamdaki paylaşımlara bakıldığında sosyal medya platformları ve bu mecralarda ortaya çıkan akımların da toplum üzerinde etkisi oldukça önemlidir. Kültür-sanat üretimlerine katılımı artırmak (örneğin müzik alanında) veya farkındalık oluşturmak (örneğin işaret dili eğitimi vb.) için araç olarak kullanımları yaygınlaştırılabilir.

COVID-19 pandemisini atlatsak dahi gelecekte de benzer kriz anlarına hazırlıklı olabilmek için dijital ortamlardaki paylaşımların dışında, kültürel ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştirildiği fiziksel ortamlara, mekânlara ilişkin de düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda, açık hava etkinlikleri (açık havada gerçekleştirilen tiyatro, konser, sinema etkinlikleri; parklarda gerçekleştirilen spor etkinlikleri, dinletiler vb.), gösteri mekânları, arabalı sinema gösterimleri, sokak gösterileri, sosyal mesafe koşullarına uygun biçimde düzenlenmiş veya yeni tasarlanmış sahneler gibi mekânsal düzenlemeler ve esnek tasarımlar sayesinde kültür-sanat etkinlikleri için yeni imkânlar sunulabilir. Açık ve/veya kapalı mekânların pandemi veya farklı kriz anlarının şartlarına uygun biçimde yeniden yapılandırılması yalnızca sanatsal ve kültürel üretime erişmeyi değil, aynı zamanda orada bulunan insanların birbiriyle veya sanatçıların seyircilerle paylaşım ve etkileşim imkânını artırmasını da sağlayacaktır. Bu çerçevede, açık kamusal mekânlar aktif kullanım için önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Açık hava etkinlikleri için gönüllülerin bulunabileceği, engelli, engelsiz herkesin katılım sağlayabileceği, sağlık koşullarının da gözetildiği paylaşımlar yapılmalıdır. Kapalı kültür ve sanat mekânları için ise gerekliliklerin sağlandığı, içinde bulunulan bu döneme ve sonrasına adapte olabilecek, dönüştürülebilir, esnek mekân tasarımları gerçekleştirilmelidir.

Son olarak, gerek dijital gerekse fiziksel ortam paylaşımları için bütçe meselesi ve kaynak geliştirme önem taşımaktadır; kültür ve sanat odaklı vakıflar, yerel yönetimler, sivil toplum inisiyatifleri, sanatçı destek platformları, üniversiteler gibi kurum, kuruluş ve organizasyonların katılımı ile ortak platformlar oluşturulmalı, iş birlikleri kurulmalıdır.

Fotoğraf: Bilgisayar ekranında kodlar. @marvelous

TEMA 3.2
Dijital Erişilebilirlik

Kapsam

Çalıştayın üçüncü teması “**Sosyal ve Kültürel Erişilebilirlik**” altındaki son çalışma grubunun konu başlığı “**Dijital Erişilebilirlik**” olarak tanımlanmıştır.

COVID-19’un yayılmasını önlemek adına toplu olarak bulunduğumuz alanlardan uzaklaşmamız ve karantina dönemlerinde evden dışarıya çıkamamamız günlük yaşamlarımızı dijital platformlara taşımıştır. Neredeyse tüm ihtiyaçlarımızı dijital yollarla karşıladığımız salgın döneminde eğitimden market alışverişine, arkadaşlarımızla sosyalleşmemizden kültür-sanat etkinliklerine kadar pek çok farklı alana temas eden dijitalleşme konusu oldukça geniş bir perspektiften ele alınmalıdır. Ancak, dijitalleşebilmek için gerekli teknik ve donanımsal araçlara ve altyapıya sosyal ve daha çok da ekonomik nedenlerden dolayı erişemeyen kesimler toplumun bütününü etkilemekte ve kriz anlarında toplumu savunmasız kılmaktadır. Dijitalleşmenin salgın sonrası dönemde de hayatlarımız üzerinde ve birçok farklı alanda etkisini artırmaya devam edeceği ve hatta bir zorunluluk olacağı düşünüldüğünde dijital farkındalığın geliştirilmesinin oldukça önemlidir, farkındalık vasıtasıyla erişilebilirlik de desteklenecek ve bu sayede de doğru bir perspektifle dijital dünyadaki etkileşimimizi yönlendirecek “yeni dijital sosyal kodlar” oluşturulabilecektir. Farkındalık oluşturma konusunda geliştirilecek olan stratejilerin ise kuşaklararası farklılıkları ve erişilebilirlik düzeylerini göz önüne alarak gerçekleştirilmesi ise önem arz etmekte olup dijitalleşmeye yönelik etik, ahlaki ve insani yaklaşımların sağlanması en büyük gerekliliktir. Bu doğrultuda dijitalleşme ve erişilebilirlik konusunda birçok paydaşın dahil olacağı, ihtiyaçların ve doğru yaklaşımların belirleneceği ve katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilecek olan tartışma ortamlarını ve strateji belirleme çalışmalarının desteklenmesi/sayısının artırılması önemlidir.

Bu kapsamda, dijital erişilebilirlik çalışma grubu dahilinde yürütülmüş olan tartışmalar iki oturumda gerçekleştirilmiştir. İlk oturumda katılımcılara 2 soru yöneltilmiş olup ikinci oturumda ise ilk oturumda ortaya çıkan önemli başlıklar üzerinden grup tartışması gerçekleştirilmiştir.

Oturum Soruları

Birinci oturumda katılımcılara yöneltilmiş olan sorular aşağıda yer almaktadır.

- Sanal veya dijital olarak tabir edebileceğimiz ortamda erişilebilirlik sizin için neyi ifade ediyor ve kapsamı nedir?

Çalışma Grubu 7 Katılımcı Bilgileri

Abdüsselam Selami Çifter [Moderatör, I. Oturum]
Endüstri Ürünleri Tasarımcısı | MSGSÜ

Ömer Devrim Aksoyak [Moderatör, II. Oturum]
Mimar | Tasarım Rehberleri, MSGSÜ

Ali Murat Kırık
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi | TOFD

Duygu Kula
Kurumsal İletişim Sorumlusu | TOFD

Furkan Aladağ
Dijital Araçlar Uzmanı | TOFD

Mustafa Akbaş
Yazılım Mühendisi | TOFD

Oğuz Özyaral
Prof. Dr. Koruyucu Sağlığı Uzmanı, Rumeli Üniversitesi Rektör Yardımcısı | TOFD

Selim Altınok
Avukat, Müzisyen | TOFD

- Pandemi koşullarında kendi görüş ve deneyimlerinizden yola çıkarak dijital etkileşim kapsamında öne çıkan hizmetleri ve bu hizmetlerin erişilebilirlik perspektifinden durumunu söyleyebilir misiniz?

İlk oturumda yukarıda belirtilen sorulara katılımcıların verdiği yanıtlar, temel tartışma başlıklarının tespitine olanak sağlamıştır. Ortaya çıkan bu kategoriler referans alınarak ikinci oturumda öneriler geliştirilmiştir.

Tespitler ve Bulgular

Dijital teknolojiler ve erişilebilirliğin kapsamının genişliği

Dijital teknolojiler erişilebilirlik perspektifinden değerlendirildiğinde;

- Erişilebilirliğin kapsamı herkes için farklı olabilir ve hatta pandemi döneminde de bu tanımın değiştiği gözlenmiştir.
- Engelliler açısından kişinin engel düzeyine göre de erişilebilirlik ihtiyacı değişebilir, ayrıca birden fazla engele sahip kullanıcıların olduğu göz önünde bulundurularak dijital etkileşim olanakları geliştirilirken farklı kullanıcılara yönelik çözümlerin düşünülmesi önem taşımaktadır.
- Görme engelliler açısından erişilebilirlik genel olarak dijital ekrana ulaşabilmeyi ifade etmektedir; günümüzde bu ihtiyacın ağırlığının ise bilgisayardan akıllı telefonlara kaydığı ve dijital teknolojilerin/uygulamaların yaygınlaşmasıyla bu anlamda son yıllarda hızlı gelişmelerin olduğu görülmektedir.
- Görme engellilere yönelik çözümlerde text tabanlı sunumların ve sesli betimleme desteğinin sağlanmış olması erişilebilirlik için önemlidir.
- Tasarım süreçlerinde erişilebilir çözümler sağlamak için yola engellilere yönelik çözüm üretilmesi şeklinde çıkılmasından öte sunulan çözümlerin olabildiğince herkes için olması önemlidir; çünkü, yapılan tasarımda farklı kullanıcıların ihtiyaçlarının çakışmaması gerekmektedir ve bu doğrultuda katmanlı çözümler (farklı kullanıcılara özel ve sadece o kullanıcı gruplarının erişebildiği) sunulmalıdır.

Bununla birlikte günümüzde;

- Dijital erişime olanak sağlayacak donanımlara ekonomik olarak ulaşamamak da bir erişilebilirlik sorunu olarak değerlendirilmelidir.
- Dijital erişilebilirliği konuşurken yazılımsal sorunlar kullanılan mevcut teknolojik donanımdan bağımsız düşünülmemelidir.

Tasarım süreciyle ilgili eksiklikler

Tasarım süreci açısından;

- İnternet sitelerinde erişilebilirlik altyapısı konusunda yetersizlikler bulunmaktadır. Ancak, erişilebilirlikle ilgili taleplerin ve önerilerin web geliştiricilerine günümüzde daha çok gelmesi söz konusu eksikliğin giderilmesine yönelik önemli bir adımdır.
- Erişilebilirlik konusunda bazı kılavuz dokümanlar ve standartlar bulunmaktadır. Ancak, böyle çabaların tasarım ve geliştirme süreçlerini uzattığı ve maliyeti artırdığı için her zaman yürütülmediği de söz konusudur. Bu konuda önerilen standartlar veya kılavuz dokümanlar göz önüne alındığı takdirde erişilebilirlik sorunları büyük ölçüde çözülecektir.
- Erişilebilirlik dijital tasarım sürecine sonradan eklenen bir unsur yerine en baştan amaç edinilmesi ve süreçte katılımcı bir stratejiyle, hedef kullanıcıların geri bildirimleri (farklı engel gruplarından katılımcılar da olmak üzere) doğrultusunda geliştirme sürecinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

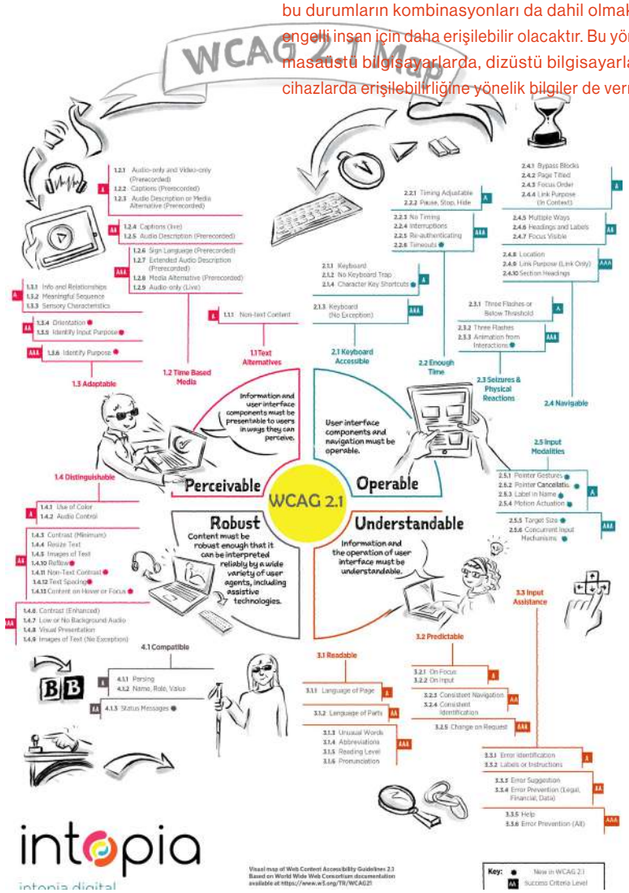
Bununla birlikte dijital etkileşimin günümüzde desteklenmesi için arayüz tasarımının teşvik edici olması önemlidir. Ancak, fazla merak uyandıran tasarımların da asıl bilgiyi ulaştırmaktan çok kullanıcının dikkatini dağıtarak zaman kaybetmesine neden olabileceği unutulmamalıdır.

Erişilebilir dijitalleşmede engeller/zorluklar

Dijital sürece geçiş ve erişilebilirliğin yaygınlaşmasıyla ilgili olası engeller açısından değerlendirildiğinde;

- Belirli topluluklar gelenekselci bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu nedenle, söz konusu bireylerin dijital sürece uyum sağlayabilmesi kolay olmayacaktır.
- Dijital ortam önümüzdeki dönemlerde de gerekliliğini koruyacaktır ve etkisi doğrultusunda uyum sağlamak kaçınılmaz olacaktır. Bu duruma uyum sağlayamamak ise ileride büyük sorunlar ortaya çıkarabilecektir.
- Dijital erişilebilirliği artırma konusunda yatırım eksiklikleri bulunmaktadır ve iş verenler bu konuda fayda üretmeye yanaşmamaktadır.

Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri (WCAG) 2.1, Web içeriğini daha erişilebilir hale getirmek için çeşitli önerileri kapsar. Bu öneri ve yönlendirmelere uyulduğu takdirde oluşturulan içerik; görme, duyma, motor beceri, konuşma, ışığa duyarlılık gibi farklı düzeylerdeki engellilik durumlarına ek olarak belirli ölçüdeki öğrenme ve bilişsel sınırlılıklar ve bu durumların kombinasyonları da dahil olmak üzere olabildiğince fazla engelli insan için daha erişilebilir olacaktır. Bu yönlendirmeler, web içeriğinin masaüstü bilgisayarlarda, dizüstü bilgisayarlarda, tabletlerde ve mobil cihazlarda erişilebilirliğine yönelik bilgiler de vermektedir.

Proje. Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri (WCAG) 2.1 - Harita

- Bireysel kazanım motivasyonu, toplumsal fayda beklentisinin önüne geçmektedir. İnsanların bu nedenle dijital erişilebilirliği sağlama konusunda gönülsüz olduğu görülmektedir.
- Dijital sistemlerin erişilebilirliğini sağlama konusunda iş verenler de geliştiriciler de genellikle fazladan efor harcamak istememektedir.
- Erişilebilir dijital teknoloji geliştirme ile ilgili güncel konularda ülkemizde bilgiyi aktaracak uzman sayısı sınırlıdır ve bu kapsamdaki eğitim maliyetleri yüksek olmaktadır. Söz konusu nedenle, Devlet destekli olarak bu doğrultuda oluşturulacak teşvikler önem taşımaktadır.

Dijital sürece geçiş ve erişilebilirliğin yaygınlaşmasıyla ilgili olası zorluklar ise;

- Pandemi nedeniyle dijitale geçiş sürecinin çok hızlı olmuş olması insanların uzaktan erişime adapte olma konusunda sorunlar yaşayabilmesine veya direnç göstermesine neden olabilir.
- Evde kapalı kalma ve pandemi sürecinin getirdiği sosyo-psikolojik etkiler insanlarda ve hayatlarında yavaşlamaya yol açmıştır.
- Gündemin çok değişken olması erişilebilirlik ile ilgili konulara dikkat çekmeyi zorlaştırmaktadır ve insanlar bu değişkenlikten daha çok kendi sorunlarına odaklanmaktadır.

Dijital etkileşim ve güncel sınırlılıkları

Dijital teknolojilerin yoğun olarak hayatımızda yer edindiği bu süreçte etkileşim açısından karşılaştığımız güncel sınırlılıklar olarak;

- Günümüzde aynı dijital hizmete birçok farklı platformdan (cep telefonu, tablet, bilgisayar vb.) erişim sağlanmasına yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu durum, bir taraftan, kapsayıcı tasarım ve erişilebilirlik konusundaki çözümleri ve tasarıma entegrasyonu zorlaştırabilir.
- Dijital adaptasyonun tam sağlanamamış olmasının ortaya çıkardığı uzaktan yürütülen etkinliklerde davranışsal kazalar veya kontrolsüz ortam nedeniyle istenmeyen durumlarla veya davranışlarla karşılaşılabilmektedir,
- Her ne kadar dijital teknoloji uzaktan toplu yapılan birçok etkinliği yürütmeye olanak sağlasa da fiziksel etkileşimdeki eksiklikler ve güncel donanımların sağladığı sınırlı olanaklar aynı heyecan duygusunu sağlayabilmede yetersiz kalmaktadır.

Bununla birlikte önemli bir bilgi sınırlılığı olarak dijital okur-yazarlık eksikliği sonucu dijital teknolojiyle etkileşimimizde devrettiğimiz haklarımızı tam olarak kavrayamadığımız ve farkında olmadan birçok verimize erişim hakkı sağlıyor oluşumuz sonucunda bilmeden global ölçekte devasa bir hassas veri tabanına dahil olduğumuz gerçeği de unutulmamalıdır.

COVID-19 ve dijital teknolojiler

COVID-19 pandemi sürecinin dijital teknolojiler bağlamındaki etkisiyle ilgili olarak;

- Pandemi dijitale geçiş sürecini ve insanların bu konudaki adaptasyonunu hızlandırmıştır. Normalde oldukça uzun bir sürede gerçekleşebilecek gelişmelerin bir kısmı 2 aya sıkışmıştır ve bu süreçte dijital teknolojilerle/internetle etkileşimimiz çok ciddi biçimde artmıştır.
- Farklı hizmetler sunan birçok dijital platformlarla etkileşime geçmemize neden olmuştur (buna eğlence, öğrenme, sosyal ve iletişim platformları dahil).
- Bu süreç dijital teknolojinin olanaklarını ve potansiyelini birçok farklı alanda görmemizi sağlamıştır.
- Görme engellilerin ve herkesin faydalanabileceği sesli kütüphane olanağı sunan çeşitli YouTube kanalları açılmıştır.
- Toplantı ve tartışma şeklinde yürütülen kültürel etkinliklerin uzaktan gerçekleştirilmesine imkân sağladığı için dijital platformlar üzerinden paylaşıma yönelik etkinliklerin organize edilmesi kolaylaşmıştır. Bir şekilde adapte olmak zorunda kaldığımız yeni sistem, daha fazla etkinliğin gün içerisinde düzenlenebilmesini ve mekândan bağımsız olarak önemli kişilerin de uzaktan katılımını mümkün kılmıştır.

Bununla birlikte özellikle iletişim perspektifinden bakıldığında, birçok insanın doğru bilgiye ulaşma aracı olarak sosyal medyayı kullanmayı tercih ettiğini ve bu doğrultuda sosyal medyanın insanların fikrini ve görüşlerini özgürce aktarabilme imkânı sunduğunu gördük. Ancak, bir yandan;

- Sosyal medya ve toplu mesajlaşma yazılımları ile yanlış ve manipülatif bilginin kontrolsüz bir şekilde yayılması kolaylaşmıştır.

> Web’in gücü kendi evrenselliği içindedir. Engellilik durumuna bakılmaksızın herkesin erişimi temel bir unsurdur.
>
> Tim Berners-Lee

- Sahte kişi hesapları açılarak yalan bilgi, dezenformasyon ve bilgi kirliliği dijital platformlarda yayılarak yoğun bir etkiye sahip olmaktadır; DSÖ bunu “infodemi” olarak adlandırmaktadır.
- Pandemi sürecinde dijital teknolojilerin de imkânlarıyla uzaktan ve farklı platformlar üzerinden çok fazla etkinlik gerçekleştirilmeye başlanmıştır; bu da bir etkinlik kirliliğine neden olmaktadır, insanların doğru etkinliği seçmesini zorlaştırırken zaman kayıplarına neden olması da olumsuz sonuçlar yaratmaktadır.

Ayrıca, pandemi sürecinde evde kapalı kalarak yaşam alanlarımız, tercihlerimiz ve bizlere sunulan olanaklar üzerine kritik etme fırsatını da elde etmiş olmak önemli bir kazanım.. Birçok hizmetin ve ürünün dijitalleşmesinin tartışmasız bunun üzerinde de etkisi oldukça büyük.

Dijital teknolojinin sunduğu olanaklar

Dijital teknolojilerin bizlere sunduğu olanaklarla ilgili olarak;

- Uzaktan erişim imkânları, birçok işin gerçekleştirilmesinde insanlara zaman tasarrufu sağlamıştır. Bu sayede, bir işi gerçekleştirmek için bir yere gitme gelme gibi fazladan zaman alan süreçler ortadan kalktı.
- Birçok organizasyonun gerçekleşmesinde dijital teknolojilerin sunduğu önemli bir olanak olarak “hız” karşımıza çıkmaktadır.
- Kültürel birçok etkinliğe zaman ve mekândan bağımsız olarak erişilebilir katılım olanakları sağlanmıştır.
- Açık erişim yaygınlaşmış, birçok müzenin kapıları internet üzerinden ücretsiz açılmış ve yine birçok platformda engellilerin dijital teknolojiyle erişimine yönelik uluslararası gönüllü çalışma grupları açık kaynak olarak çözümler üretmeye başlamıştır.
- Birçok ihtiyacımızın ve hizmetin mekândan bağımsız olarak bize ulaşması sağlanmıştır.

İletişim perspektifinden bakıldığında;

- Dijital teknolojiler erişilebilir olduğu ve doğru kullanıldığı takdirde herkesin bilgiye ulaşımını hızlandırmaktadır.
- Sempozyum gibi bilgi sürekliliğine yönelik etkinliklerin uzaktan gerçekleştirilebilmesine olanak sağlamaktadır ancak, bu durum yeni yaklaşımların/kuralların ortaya çıkmasını da beraberinde getirmektedir.
- 5G gibi potansiyeli yüksek teknolojiler vasıtasıyla kullandığımız ürünler de akıllılaşmaktadır ve kendi içerisinde iletişim kurmaları sonucu herkesin ürünlerle etkileşimini desteklemektedir.

Bununla birlikte STK’lara ve engellilere yönelik olarak;

- Dijital teknolojiler genç nesil için önemli bir çalışma alanıdır ve bu anlamda dijital teknolojiyi doğru kullanmalarına yön verecek sosyal sorumluluk projeleri yürütmelerine olanak sağlamaktadır.
- İnternet üzerinden oluşturulabilecek kampanyalarla canlı yayınlar ve aktiviteler üzerinden sosyal sorumluluk odaklı bağış toplama olanakları sunabilmektedir.
- Dijital pazarlama ve uzaktan çalışmanın mekândan bağımsızlığı sonucu engellilere ekonomik açıdan sağlayabileceği potansiyel olanakların zenginliği bu dönemde biraz daha farkedilir hale gelmiştir.

Dijitalleşmenin eğitim ve öğretime etkisi

Dijitalleşmenin eğitim ve öğretim alanındaki etkisi ve erişilebilirlik konusu önemli başlıklardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda;

- Dijitalleşme alışılagelmiş eğitim yaklaşımlarını ve metodolojilerini değiştirmektedir ve dijital teknolojiler doğru kullanıldığında eğitimi destekleyecek açılımlar sağlamaktadır.
- Bilgiye uluslararası boyutta ulaşabilme imkânı sağlamaktadır ve dünyanın her yerinden uzmanlara erişim imkânı sunmaktadır.
- Diğer taraftan dijital teknolojilerin gelişmesiyle yeni neslin eğitimden beklentileri ve ihtiyaç duydukları yaklaşımlar değişmektedir.
- Üniversitelerde dijital teknolojiler ile ilgili sağlanan eğitimin yaratıcılığının desteklemesi gerekmektedir; bu sayede erişilebilirlik sorunlarına çözüm sağlamada farklı bakış açıları oluşturulabilecektir.
- Eğitmenlerin içinde bulunduğu yeni koşullarda öğretebilmek için dijital teknolojiler doğrultusunda eğitim vermeye yönelik yeni metodolojileri öğrenmeleri gerekmektedir.

Bununla birlikte dijitalleşme sürecinin ortaya çıkardığı bazı durumlar ise belli konular ciddi endişelere neden olmaktadır.

- Pandemi koşullarında uygulanmış olan uzaktan eğitim sürecinin bilgiyi aktarma yönünde öğretimin sürekliliğini sağlamakla birlikte bütüncül bakıldığında klasik eğitim anlayışındaki birçok unsuru karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir ve bunun sonuçlarını uzun vadede değerlendirmek önem taşımaktadır; çünkü getiri ve götürülerinin anlaşılması için yaşadığımız kısa süreç yeterli değildir.
- Öğretmenlerin dijital teknolojilerle eğitim verme ve mevcut uzaktan eğitim araçlarına uyum sağlama konusunda adaptasyonları düşüktür; bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın sağlayacağı eğitimlerle öğretmenlerin desteklenmesi gerekmektedir.
- Öğrencilerin bilgiye çok hızlı ulaşması, eğitmen-öğrenci ilişkisini farklılaştırmaktadır ve öğrenciler kendilerine verilen bilginin geçerliliğini daha çok sorgulamaktadır.
- Teknolojik olanaklara ve bilgiye hızlı erişim, süreçten çok sonuç odaklı bir öğrenci profilini ortaya çıkarmıştır.

Ayrıca, pandemi koşullarında dijital teknolojilerin eğitim üzerindeki etkisi, erişilebilirliği ve geleceğinin değerlendirilebilmesi için tartışma ortamlarının artırılması gerekmektedir.

Dijitalleşme ve bilgiye erişim

Dijitalleşme süreci ve bilgiye erişimle ilişkili olarak,

- Herkesin her yerden bilgiye ulaşımını hızlandırdığı için öğrenmeyi desteklemekte ve entelektüel gelişimi arttırmaktadır.
- Dijital teknolojiler özellikle evde kapalı kalınan pandemi döneminde insanlara bilgiye ulaşma ve kişisel gelişim fırsatı sunmuştur.

Bununla birlikte, bazı olumsuz yönlerinin de olduğu söylenebilir.

- Bilgi fazlalığı nedeniyle, aranılan bilgiye ulaşabilmek önemli bir sorun oluştururken söz konusu sorunun çözümünde yapay zeka uygulamaları tercih edilir hale gelmiştir.
- Doğru bilgiye erişim dijital ortamda herkes için büyük bir sorun alanı yaratmaktadır.
- Dijital teknolojinin çok hızlı gelişip değişmesi sonucu erişilebilirlik konusunda kazanılan bilgi ve deneyim ise güncelliğini yitirmektedir ve erişilebilirlik konusunda yeni bilgi ve deneyimlerin kazanılması/oluşturulması gerekmektedir.

Dijital farkındalığın önemi

İçinde bulunduğumuz çağda dijital erişilebilirliğin en üst düzeye gelmiş bir konu olması gerekirken, hala ne yazık ki irdelenmesi ve farkındalık oluşturulması gereken bir konu durumundadır. Bu durum, dijital farkındalık oluşturmanın gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu doğrultuda,

- Türkiye'de dijital erişilebilirlik konusuna dikkat çekmekilmelidir, çünkü bu konuda eksiklikler bulunmaktadır.
- COVID-19 süreci ve dijital erişilebilirlik üzerine yapılan akademik çalışmalar ve sahadan doğru bilginin elde edilmesi ile farkındalık oluşturarak katkı sağlanabilir.
- COVID-19 ve dijital erişilebilirlik konusundaki akademik çalışmaların medya ile de paylaşılması toplumu doğru şekilde yönlendirme ve bilgilendirme adına önem arz etmektedir.
- Dijital farkındalık oluşturulmasında sosyal medya ve medya arasında bir ilişki olması gerekmektedir; çünkü sosyal medya ve medya birbirinden beslenmektedir ve birbirini etkilemektedir; doğru kullanıldığı takdirde ise sosyal sorumluluk ve dijital farkındalık yaratma konusunda her ikisi de destekleyici olacaktır.

Engelliler açısından bakıldığında ise;

- COVID-19 sürecinde dijital erişilebilirlik ile ilgili farkındalık artmaya başlamıştır ve bunun bir yansıması olarak satranç oyun platformları, bankacılık hizmetleri gibi çeşitli alanlarda görme engellilerin dijital ortamdaki erişim olanaklarının iyileştirildiği gözlenmektedir.
- Sadece görme ve duyma engellilere yönelik yazılımsal ve içeriksel erişilebilirlik değil, fiziksel engellilerin ihtiyaç duydukları dijital teknolojilerle etkileşime girmelerine olanak sağlayacak donanımsal çözümlere de ihtiyaç duyulmaktadır.

- Bu anlamda da farkındalık sağlayan sınırlı sayıda da olsa çalışmalar görülmeye başlanmıştır.

Farkındalığın sağlanması sürecinde;

- Öncelikle genç nesli doğru analiz edip onların beklentilerine uygun bir strateji geliştirilmelidir.
- Dijital erişilebilirlik konusunda farkındalık sağlayabilmek için STK'lara da önemli sorumluluklar düşmektedir, ancak farklı engel gruplarına odaklanan STK'ların kolektif girişimlerine yönelik koordinasyon eksikliği bulunmaktadır
- Dijital farkındalık konusunda yürütülecek çalışmalarda STK'lar, üniversiteler, özel sektör ve ilgili Devlet kuruluşlarının iş birlikleri kaçınılmazdır.

Bu kapsamda önemli bulgulardan biri de, dijital teknolojiler vasıtasıyla ortaya çıkan sosyal ortamların fiziksel kodlarından ayrışmış olmasının yeni davranışsal yaklaşımlara yönelik sosyal kodların geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmış olmasıdır. Bu kodların bireysel ve toplumsal olarak benimsenen insani ve ahlaki kurallar çerçevesinde geliştirilmesi, geliştirilme sürecinin yönetilmesi ve yaygınlaştırma çalışmaları da önem arz etmektedir.

Öneriler

Dijitalleşme doğrultusunda öneriler

Dijitalleşme ve erişilebilirlik kapsamında doğru adımların atılabilmesi için birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- Tasarımın erişilebilir olmasının sağlanması için bir onay veya denetim mekanizması oluşturulmalıdır.
- Üniversite ve STK'ların iş birliğinde dijital erişilebilirlik konusunda mevcut girişimlerle ilişkili bir yönlendirme ve değerlendirme mekanizması oluşturulmalıdır. STK'lar gönüllülerini bu konuya yönlendirmelidir. Bu sayede farkındalık sağlayarak doğru yaklaşımlar yaygınlaşabilecektir.
- Dijital erişilebilirlik konusunda bilincin oluşması için üniversitelerin ilgili bölümlerinde konunun teoriğin yanında uygulamalı çalışmalarla da eğitim süreçlerine dahil edilmesi gereklidir. STK'larla bu doğrultuda iş birlikleri kurulmalı ve ortak yürütülen diğer çalışmaların/araştırmaların sonuçları öğrencilere aktarılmalıdır.
- Dijital erişilebilirlik konusunda farkındalık sağlamak ve bu konuda kitlelere ulaşabilmek için medya olanaklarından da ayrıca faydalanılmalıdır.
- Son olarak, sosyal medya gibi dijital teknolojinin güncel alanlarında yürütülecek araştırmalara da Üniversitelerde teşvik sağlanmalıdır.

Bunun dışında farklı kuşaklara yönelik farkındalık oluşturma stratejileri de geliştirilmelidir. Bu doğrultuda;

- Dijital okur-yazarlığa ilişkin eğitimin küçük yaştan itibaren verilmesi sayesinde dijital farkındalığın artırılarak ilgili teknolojilerin ileriki dönemlerde daha verimli ve güvenli kullanılmasına olanak sağlanabilecek ve geçiş süreci hızlandırılabilecektir.
- Genç nesle dijital etkileşimin sadece eğlence amaçlı olmadığı, sosyal sorumluluk ve toplumsal fayda sağlayacak çalışmaların gerçekleştirilebileceği konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Ancak, bunun için farklı paydaşların ve uzmanların iş birliği ve katılımcı bir strateji gerekmektedir. Amaç Türkiye adına fayda sağlama bilincini geliştirmek olmalıdır.
- Z Kuşağı için dijital teknolojilerde erişilebilir yaklaşımları sağlayabilmek için sertifikasyon gibi baskı odaklı stratejiler yerine teşvik edici yaklaşımlar oluşturulmalıdır. Çünkü Z kuşağını baskı odaklı yaklaşımlar olumsuz etkilemektedir. Z kuşağı sorumluluk almakla motive olmadığı gibi söz konusu durum tam tersi baskı hissetmesine neden olmaktadır.
- Dijital teknolojiye aşina olmayan yetişkinlere yönelik ise seminerler, çalıştaylar, paneller gibi dijital farkındalık artırma çalışmaları düzenlenebilir.

Dijitalleşmede gelecek projeksiyonu

Dijitalleşme süreci ile ilgili bazı gelecek projeksiyonları;

- Yakın gelecekte dijital teknolojiler, birçok farklı duyuya hitap edebilecek şekilde gelişecek ve uzaktan erişim kapasitesi artacaktır.

Fotoğraf: Bilgisayar ekranında kodlar. @marvelous

- Dijital adaptasyon sağlandığı takdirde iletişim konusunda yeni bir boyut ve olanaklar sağlanabilecektir.
- Ancak, yeni oluşturulması gereken dijital ortama uygun sosyal kodların alışılagelmiş sosyal yaşam ile kaotik ilişkisi göz ardı edilmemelidir. Bu konunun ileride daha önemli bir hale geleceği her şekilde aşikârdır.

Dijitalleşmenin meslek alanlarına etkisi

Bazı meslek alanlarının dijitalleşme ve erişilebilirlik ile ilişkileri önemlidir.

- Dijital teknoloji geliştiren firmalar kendi iç disiplini olarak erişilebilirliği benimsemeli ve bu doğrultuda farkındalıkları artırılmalıdır. Hatta bu sayede firmalar daha çok kullanıcıya hitap ederek hedef kitlesini artırabilecektir.
- Dijital teknolojilerin gelişmesi, mimarlık ve iç mimarlık gibi disiplinlerin mekân çalışmaları üzerinde de etkili olacaktır.
- Her mesleğin dijital sisteme adapte olmasına yönelik bir süreç gerekecek ve hatta belirli seviyede dijital hakimiyet bir tercihten çok zorunluluğa dönüşecektir.
- Dijital teknolojilerin bir alanı olan otomasyon küçükten büyüğe birçok iş alanını ve ilgili süreçleri etkileyecektir. Özellikle, hijyene yönelik kontroller artacaktır.
- Meslek alanları için dijitalleşme ile ilgili geniş kapsamlı eğitim süreçleri kaçınılmaz hale gelecektir..
- Canlı performans sağlayan müzisyenler veya sanatla ilgili performansa dayalı meslek alanlarında dijital teknolojiler mesleğin icrasını ve ekonomik sürdürülebilirliğini desteklemede yetersiz kalmaktadır ve sanat alanında aslında bir travma yaşandığı söylenebilir.

Dijitalleşme ve kuşak farklılıkları:

Dijitalleşmenin kuşak farklılıklarına hem neden olduğu hem de bu kuşakları etkilediği söylenebilir.

- Dijital teknolojilerdeki çok hızlı gelişim ve sağladığı olanaklar, kuşaklar arası farklılıklar ve bölümlenmeler üzerinde de etkilidir. Bunun sonucunda da farklı karakteristik özellikleri olan birçok kuşak aynı döneme sıkışmış durumdadır.
- Dijital teknoloji temelli kuşaklar arası iletişim sorunları ortaya çıkmaktadır.
- Karakteristik farklılıkları nedeniyle, dijital teknolojiler ve erişilebilirlik konusunda nesiller arası farkındalık çalışmaları farklı yollarla yürütülebilecektir. X ve Y kuşağı için dijital adaptasyonun günümüzün bir sorumluluğu olduğu söz konusu iken, Z kuşağına sebep ve sonuçların vurgulanacağı motivasyon odaklı bir strateji uygulanabilir. Çünkü kuşaklar arası farklılıklar yaklaşım farklılıklarını da gerektirecektir.
- Dijital erişilebilirlikte sürdürülebilir çözümler sağlayabilmek için kuşaklar arası konuşulabilir platformların kurulması önemlidir.

Dijitalleşme ve etik çelişkiler/tehditler

Dijitalleşmenin getirdiği etik çelişkiler/tehditler de önemli bir konu başlığıdır.

- 5G gibi teknolojilerle dijital veri akışının çok hızlı hale gelmiş olması kişisel verilerin ele geçirilme tehlikesini düşündürmektedir.
- Yapay zekâ destekli veri toplama ve uzaktan kontrol teknolojileri biz farkında olmadan mahremiyetimizi tehdit etmektedir ve indirdiğimiz her uygulamayla veya girdiğimiz sitelerle mahremiyetimize yönelik “iz”ler bıraktığımız bir gerçektir.
- İnternet üzerinden erişim ve hizmet olanakları dolandırıcılık gibi kötü niyetli eylemlere de yol açabileceği için global ölçekli bir tehdit haline gelme ihtimali vardır.
- Özellikle Çin ve ABD arasındaki rekabet sonucu, geliştirilen yeni dijital teknolojilerdeki küresel rekabet ve manipülatif haberlerle algı yönetimi çalışmaları teknolojilerin fayda ve zararlarının değerlendirilmesi önünde engel teşkil etmektedir.
- Dijitalleşmenin önemli bir tanı olan kablosuz etkileşim teknolojilerinin yaydığı radyasyon ve zararlı ışınların insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Dünya genelinde farklı alanlarda insanlar dijital sistemlere kaydedilmeye zorlanmakta ve bu sayede kitlesel takip stratejileri oluşturulmaya çalışılmaktadır.

ERİŞİLEBİLİRLİK SÖZLÜĞÜ

[ak-ses-*uh*-b*uh*l]

Fotoğraf: @charlesdeluvio

Akıllı ulaşım sistemleri: Trafik yoğunluğu, otopark doluluğu, yolcu sayıları gibi ulaşım altyapısına ilişkin tüm verilerin ve sorunların akıllı uygulamalar vasıtasıyla aktörler arasında paylaşılmasına izin veren sistemler.

Dijital adaptasyon: Dijital araçların etkin kullanımı ile online süreçlere, dijital platformlara, uzaktan yürütülen etkinliklere vb. uyum ve katılımın sağlanabilmesi.

Eşitlikçi tasarım: Tasarımların, farklılıklar ortadan kaldırılarak tüm kullanıcı gruplarına uygun olarak yapıldığı tasarım biçimi.

Hareket alanı: Yaşama birimiyle/Evle bütünleşik ve kademelenerek mahalle ölçeğine kadar ilişki kuran açık kamusal mekânlar.

İmece mekânları: Mahallelerde bir araya gelme, birlikte üretme, kültür-sanat faaliyeti yürütme gibi imece kültürünü teşvik eden işlevlere sahip mekânlar.

İnfodemi: Dijital platformlarda yayılarak yoğun bir etkiye sahip olan yalan bilgi, dezenformasyon ve bilgi kirliliği.

İnteraktif / Etkileşimli eğitim: Eğitmen-öğrenci arasındaki iletişimin, bilgi alış-verişinin ve öğrenilenler üzerinden geri dönüşün sağlanabildiği eğitim.

Kompaktlık: Yerleşimlerin tüm ihtiyaçlarını kendi içinde karşılayabilmesini ve kendi kendine yeterli alanlar olabilmesi hedefleyen ilke.

Kontrollü sosyallik: Apartman çocuklarının oynayabileceği, komşunuz ile kahve içebileceğiniz ama mümkünse semt dışından yaşayanların katılmayacağı özel küçük alanlar, anahtarlı kamusal alanlar.

Konut içi özel mekânlar: Kişisel mahremiyete saygı göstererek aile bireylerinin/aynı evde yaşayanların aynı anda farklı aktiviteler yapmalarına olanak sağlayan mekânlar.

Mahalle: (Kamusal) hizmetler ile kullanımların dengeli dağıldığı, yaşayan nüfusun tüm ihtiyaçlarını kendi sınırları içerisinde karşılanmasını mümkün kılan en küçük kentsel birimdir.

Mekân esnekliği: Kullanıcıların ihtiyaçlarına ve mekân içi aktivitelerin ve organizasyonların gerçekleşmesine uygun olarak mekânların şekillenmesine imkân sunmak.

Mekânsal hiyerarşi: Kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun olarak mekânsal önceliklerinin sıralanması (Örn. Açık yeşil alanlara talebin yükselmesi, AVM'lerden vazgeçilmesi mekânsal hiyerarşide açık yeşil alanları AVM'lerin üstüne taşımaktadır.)

Mekânsal standartlar: Kullanıcı ihtiyaçlarını odağına alan yaşam ve çevre kalitesini artırmayı hedefleyen mekânla ilişkili kurallar.

Mikro hareketlilik: Mahalle ve ilçe ölçeğinde bisiklet, elektrikli scooter gibi araçlarla kent içi ulaşımın sağlanması.

Öğrenme merkezli eğitim: Dersin öğrenme kazanımlarının/çıktılarının gerçekleştirilmesi için öğrenme-öğretme süreçlerinde öğrencilerin yaşayarak öğrenmesini sağlayan yaklaşımları, yöntem-teknikleri ve öğretim teknolojilerini kullanarak aktif öğrenme uygulamalarının gerçekleştirilmesi.

Ölçme-değerlendirme: Öğrencinin neyi ne kadar öğrendiğini, kazanımlarının neler olduğunu ortaya koyan ve kendi kendini değerlendirmesine imkân tanıyan sistem.

Sanal deneyim: Artırılmış gerçeklik gibi uygulamalar aracılığıyla kültür-sanat etkinliklerinin dijital platformlarda izleyiciye/kullanıcıya sunulması.

Sanal sınıflar: Dijital platformlar aracılığıyla eğitmen-öğrenci-veli arasındaki etkin iletişime izin veren kamusal mekânlar.

Stratejiler*: Gündelik hayat içerisinde, öznelerin dışında güçle ve prosedürlerle gelişen ve geliştirilen, gündelik hayatı düzenlerken bazı kesimleri -özellikle de dezavantajlı toplumsal grupları- dışarıda bırakan "tepeden inme" düzenlemeler.

Taktikler*: Stratejilerin dışında kalan kesimlerin, gündelik hayatın içerisinde yer alabilmek için mücadele etmek üzere geliştirdiği çeşitli eylemler. (Örn. Erişilebilirliğin olmadığı, stratejiler tarafından erişilebilirliğin sağlanmadığı noktada, engelli bireyler kendi taktikleriyle çeşitli alışkanlıklar edinmektedir.)

Tele-tıp: Evde tedavi edilen hastaların doktorlarla doğrudan görüşme imkânını sağlayan sistem.

Ulaşılabilirlik: Bireylerin istenilen fonksiyonlara, ürünlere ve aktivitelere fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan ulaşabilme kolaylığı.

Uzaktan erişim: Nerede olursanız olun, İnternet aracılığıyla farklı ortamlara bağlanılması.

Yaya hareket mesafesi: Bireylere ihtiyaçlarını en kısa sürede ve yürüyerek karşılayabilmelerine olanak tanıyan mesafe.

---

*bkz. De Certeau, M. (2009). *Gündelik hayatın keşfi I: Eylem, uygulama, üretim sanatları* (L. Arslan Özcan Çev.). Ankara: Dost Yayınları.

Salgın Döneminde Erişilebilirlik
Çalıştay Raporu

TASARIM REHBERLERİ

tasarimrehberleri.com

tasarimrehberleri